

kovara hunerî, çandî û siyasî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

Bihar / Havîn 1997

Aksaray Kûrtleri

Mîrî Uç

Tevn/Teşî

Orta Anadolu

Kûrtlerinde halî sanatî

Muzaffer Ozall

Belge

Sefki Aşiretinin

iskan öyküsü

Nûn Aras

Orta Anadolu

Alevilerinde,

Kürtçe Ayet ve Beyitler

Mehmet Bayrak

detên Zewac û Dawatê

Mecidi Dano

Yarenî / Henek

Mam û Hen

Quncika Kurika

Sirovê Hêst

Polatlı Kûrtleri-II

Dr. Mikail

Horasan Kûrtleri

Şîrî Civan

Haymana: Hicri 1311

Hasan Zeynel

2

bîrnebûn

Utges av Apec-Förlag. Tidskriften utkommer 4 nummer per år.

Sê mehan carê derdîkeve.
ûç ayda bir çîkar.

Navnîşana li Almanyayê
Yazîşma adresî:
Karl str. 2, 35576. WZ
Almanya

Telefaks: 06441-52 615

Fiyatî: 7 DM

Abone:
Yîllîk bedelî 30 DM

Hesap numarasî:
Stichwort Bîrnebûn
COMMERZBANK
Hamborn - Duisburg
Konto: 5341110-01
BLZ: 35040038 - Almanya

Sorumlu:
Vi.S.d.P
Haci Erdoğân

Belavkirin / Dağıtım
Ankara:
Toplum Kitabevi
Remzi İnanç
Bayındır sokak,
Göksu Restaurant üstü
Kızılay - Ankara

Medya Kitapevi ve Kırtasiye
Cumhuriyet Mahallesi,
Altay Caddesi No: 41/ C-11
Polatlı / ANKARA
Tel: 622 78 71

Swêd / İsveç:
Apec
Box: 3318
SE 163 03 Spånga / Sverige
Telefaks: 08-761 24 90

Fransa:
H. 2. Rue Richer 2 euse
Etage Bureau - 1175009 Paris

Çap / Baskî:
Apec-Tryck & Förlag

ISSN 1402-7488

Her nivîskar ji nivîsa xwe berpirs e.
Malê redaksiyonê heye ku nivîsên ji
Bîrnebûnê re tîn, serast û kurt bike.
Nivîsarên ku ji Bîrnebûnê re tîn,
ger çap nebin jî li xwedî nayên
vegerandin.

Naverok içindekiler

- 3 Namên ji xwandevevanan/Okuyucu mektupları
- 8 Bîrnebûn' dan
- 11 Aksaray Kürtleri
Maçê Meşê
- 13 Orta Anadolu Kürtlerinde halı sanatı
Muzaffer Özgür
- 16 Cihanbeyli'den Kopenhag'a... -K o m a H u n e r
- 18 Sefki Aşiretinin iskan öyküsü
Nûh Meş
- 22 Destpêkeke qenc û xweş e.
Femeli
- 29 Gotinên mezinan
Maçê Meşê
- 30 Orta Anadolu Alevilerinde, Kürtçe Ayet ve Beyitler
Mehmet Bayrak
- 39 Bang! Çağrı
M. Emin Bozarslan
- 41 Kinnê û Hesên
Bekir Durs
- 44 Dapîr û Ruvi
Gurakî
- 48 Osmanlı salnamelerinde Haymana
Haci Erdoğân
- 50 Horasan Kürtleri
Gabar Çiyân
- 54 Quncikê Kurika
Sinayê Hêrsîd
- 58 Yareni Henek
Mem û Mem
- 59 Bir aşk öyküsü
Isko Köçhisar
- 63 Sanat ve kültür emekçilerine bir kaç söz
Müseyin Kälâyeci
- 66 İç Anadolu ve batıdaki Kürtler üzerine ...
Abraham Güçlü
- 72 Şiir
Mem Kalkan
- 75 Çend klam û stranên govend û bazdanê ji dorbera ...
Gurakî
- 77 Polatlı Kürtleri -2
Dr. Necibram Mikaili
- 86 Edetên zewac û dawatê
Maçê Meşê
- 95 Kürtçe Alfabe

Namên ji xwandevevanan Okuyucu mektupları

Hevalên Delal

We çi tişteki baş kirîye. Bi navê Kurdên Anatolîya Navîn, kovarek weşandîye "Bîrebûn". Erê welle Bîrebûn, bi rastî, ne Kurdên Anatolîya Navîn yê Kurdîstanê, ne jî yê Kurdîstanê Kurdên Anatolîya Navîn ji birkirin.

Bo çi ji birkirin ?

Dîrok yek e, zîman yek e, welat yek e, derd û kul yek in. Heta îro 250 sal zêdetir derbas bûye. Kurdên vîra ji welat veqetîne, gellek zor û zîlm dîtine. Lê zîman û çanda xwe bîmekirine, gihandine îro. Îro jî ronakbîrên wan, li pîrsên wan xwedî derdikevin.

Gotinên pêşyan, çîrok, pêkenok, helbest, kilam, hwd. Her tişteki me yî hunerî û edebî kû bîn nivisandin wek navê kovara me ji bîrabin.

Hevalên Hêja,

We bi vê şuxilê xwe, ez gellek dilgeş kirim. Ez jî li der dora xwe alîkariya kû ez bikim, her kû hejmarek Bîrebûnê hat, ezê wê bigihînim heval û hogîra. Bidim xwendin û belavkim. Kû min bişa kır, ezê ji wera binivînim.

Hevalên delâl, bi bara silaf dikim û bi silavên xwe yê germî we himêz dikim. Bendewarê hêjmarên din im. Ji şuxil û xebata we ra serkeftîne dixwazim.

Bi silavên germî !...

M. Strîn Dağ
Kulu

Çok değerli dostlar!

Göndermiş olduğunuz fakslı aldım. Davetinizden dolayı çok teşekkür ederim. Ancak toplantıya katılamıyacağım için çok üzgünüm. Nevarki bu benim sizleri canı gönülden desteklemediğim anlamına gelmez. Sizleri sadece bir orta Anadolu Kürdü olduğum için desteklemi-

yorum, bir bütün olarak bu çalışmanızla Kürdistan mücadelesine katkıda bulunduğunuz içinde destekliyorum.

Beş yüz bin nüfusla Çeçenistanda devlet kurulabiliyorsa, yüz elli bin nüfuslu Kuzey Kıbrıs devlet olabiliyorsa; bir milyonluk nüfus yapısıyla İç Anadolu'daki Kürtlerin neden bu hakları olmasın? Neden hakları aranmasın? Türk devleti Yunanistandaki, Bulgaristandaki küçük Türk azınlıkları için bile selfdeterminasyon isterken, biz neden istemeyelim? Bu bizim en doğal hakkımızdır ve mücadele etmeliyiz. Bunun aksini savunan (hangi gerekçe ile olursa olsun) kendisini demokrat saymasın.

Böyle bir dergiye neden ihtiyaç duyuldu? Buna ne gerek vardı? diyenler çıkabilir. Hatta bir çok Kürt dergi ve gazetesi varken buna neden ihtiyaç duyuldu diyenler olabilir. Belki de tepki gösterenler çıkabilir. Bana göre bu tür görüşlerin hiç birisi gerçekçi olamaz. Çünkü Orta Anadolu Kürdünün konumu, koşulları, talepleri farklıdır. Buna sırt çevirmek, görmezlikten gelmek hem bilimsel gerçeklere ters düşer hemde Kürtlere zarar verir. Şu da unutulmamalıdır ki; her zaman dereler nehirlerle, nehirler de denizlere akar. Bu çalışmanız ve çabanızdan dolayı sizleri kutluyor ve başarılar diliyorum. Ayrıca elimden geldiği kadar sizleri desteklemeye söz veriyorum.

Saygı ve en içten selamlarla!

Behram Alabay
Lozan

Değerli Dostlar!

Zor şartlar altında ve epey bir uğraşından sonra dergimiz Bîrebûn'un yayın hayatına başlaması beni son derece sevindirmiştir.

Yüz yıllar önce çeşitli nedenlerle (sür-

gün, göç, toplu iskan, ekonomik nedenler vs.) Ana yurtlarından koparılan Orta Anadolu Kürtleri, tüm asimilasyon ve baskı politikalarına karşın ulusal kültür ve değerlerini günümüze kadar taşıyabilmişlerdir.

Bölge Kürtleri hakkında şimdiye kadar yazılmış bir kaç kitap dışında, -tarihe belge bırakma anlamında- Bîrnebûn'un çıkışı önemli ve kendi alanında ilk girişimdir. Orta Anadolu Kürtlerinin tarihleri, sosyolojik ve ekonomik yapıları, bu güne kadar yarattıkları değerlerin gün yüzüne çıkarılması yolunda önemli işlev yükleneneğine olan inancımla uzun ömürlü olmasını diler, katkıları olan tüm dostları kutlarım.

Arkadaşlar !

Taktir edersiniz ki toplumumuzda Kürtçe okuma-yazma oranı parmakla sayılacak kadar azdır. Bir dilde okuma yazma oranı artmadıkça, bir çok kitap, dergi, gazete yayınlanmadıkça, yazışmalar yapılmadıkça ve de en önemlisi kurmlarını oluşturmamak (Dil Kurumu) ortak yazı dilini kurallarına oturtmak güçtür. Yani bu bir süreç sorunudur. Biz de bu süreci herkes gibi yaşamak zorundayız. Yaşıyoruz da.

Hele hele Orta Anadolu Kürtleri gibi topraklarından koparılmış, dil ve kültürleri asimilasyona tabi tutulmuş; bu politikalar sonucunda dilleri değişime uğramış, bir çok kelimesini kullanmaya kullanmaya kaybedip yerini Türkçe kelimelerle doldurmuş insanlar bu süreci takdir edersiniz ki, daha ağır yaşayacaklardır.

Dildeki bu sorunlarımızı bir nebze de olsa aşmak için dergide dilbilgisi kurallarını (okuma-yazma) verecek bir köşenin açılmasının uygun olacağı kanaatindeyim. Ayrıca bölgede kaybolmuş veya kaybolmaya yüz tutmuş kelimelerin sözlük şeklinde verilmesi ve okuyucu desteğinin istenmesi.

Örneğin kapı: *derî*, iç-içeri: *hundir* gibi... Hatta mümkünse dergide çıkan

Kürtçe yazıların bir dil bilimcisi tarafından kısa bir kritik yazısı ile bir sonraki sayıda değerlendirilmesi yazan arkadaşları tamamlayacağı gibi yeni dil öğrenen arkadaşları da araştırmaya sevk eder.

Çalışmalarınızda başarılar diler, saygılar sunarım .

Mem Xalihan

Kulu

Ji bo kovara Bîrnebûnê,

Jı sala 1987'an vır da lı navçeya Nordr-hein-Westfalyayê weşaneke radyo bı zimanê Kurdi heye. Ew weşan bı navê Bernama Kurdi bı Radyoya Elmanya Rojava (WDRê) va girêdayi ye. Hefteki carekê roja pêncşemiyê saet 22.30 bernameya Kurdi bo 20 deqîqe tê weşandin. Em bı dengûbasên jı hundur û dervayi Elmanyayê, bı hevpeyvînên derheqa kesên navdar, derheqa mijarên diroki, civaki, wêjeyi û çandi, bı stran û goran bernameya xwe dadîgırın.

Ez, Seydo Can, du sal m, lı ba radyoya WDRê kar dıkım. Lı gor xwesteka redaktora me, birêz Xanım Monika Gotthold ji, em dixwazın têkili bı we ra daynın. Nuha em bo abonetiya çend kovar û rojnamayên Kurdi bı berpırsên radyoya WDRê ra niqaş dıkın.

Tıkaya me ji we ew e; lı ser babetên germ, rojanê ku hûn ji pêra alakadar in, û em pır caran bı lez pê nahesın, me agahdar bıkın. Heke hejmara kovara we a nû çap bıbe, an ji hûn pirtûkekê derdixın, hingê wana ji me ra bışın, ku em bıdın nasın. Ango, bı kurti lı ser karûbarê xwe bı me ra peywendıyan daynın. Lı ser çalakiyên bı beşdarbûna we, çı nıvıs, çı belavok hebın, ji me ra Faks bıkın an ji bı rê bıkın.

Ez jı nuha da zor spas dıkım û ji bo kar û xebatê we serkeftın dixwazım.

Bı silavên dosti.

Seydo Can

Dortmund

Orta Anadolu Kürtleri seslerini bir sanat-kültür dergisiyle birleştiriyor:

■ Kültür-Sanat Servisi

Çoğunluğu çeşitli nedenlerle Avrupa'ya göçmüş, kendilerini İç Anadolu Kürtleri olarak tanımlayan bir grup aydın, kendi sorunlarını tartışabilecekleri, seslerini birleştirebilecekleri, yeteneklerini ve güçlerini aynı kanala akıtabilecekleri, kültür ve düşün yaşamını önemli katkılar sunacak bir dergiye sahipler artık.

Üç aylık bir periyodla okuyucularına seslenecek olan "bîrnebûn" özellikle sanat ve kültür yazılarını ana dili Kürtçe olarak vermeyi hedefleyen bir dergi. Düzgün bir mizanpaj ve özenli basımıyla okuyucuya en kalitelisini vermeye çalıştığı her haliyle belli olan derginin birinci sayısında Dr. Hecibram Mikaili, Nuh Ateş, Hacı Erdoğan, Gabar Çıyan, Mehmet Bayrak, Ali Biçer, Rıza Baran, Hatice Yaşar,

Maçoşe Dâre, İbrahim Güçlü, M. Özgür, Hüseyin Kalaycı ve Curukî'nin çeşitli yazıları, araştırmaları, şiirleri ve incelemeleri yer alıyor.

Hêvi gazetesinde çıkan tanıtma yazısı

Sevgili Mehmet Bayrak,

Mektubunu, kitabı ve Bîrnebûn dergisini aldım. Çok teşekkür ederim. Özellikle dergi benim üzerimde büyük bir sürpriz yaptı. Orta Anadolu Kürtlerini kapsayan bir yayım organımızın ortaya çıkmış olması çok sevindiricidir. Tüm yazıları tek tek okudum. Notlar çıkardım. Gerçekten bu güzel derginin yaşatılması lazım. Büyük bir boşluk doldurmuş olmakta. Bîrnebûn'u Dr. A. D.'a emanet verdim. Kendisi SABAH gazetesinin ünlü isimlerinden Selahaddin Duman'ın babasıdır. 79 yaşındadır. İzmir'dedir. Eşsiz bir yurtseverdir. Haymana Kürtlerindedir. Bu güzel dergiye meftun oldu. Çıkaranlara çok teşekkür etmekte. Hemen fotokopi ile çoğaltarak dergiyi kendi çevresinde sevdiği dostlara iletmektedir. Yine İzmir'de avukat arkadaşımız Cihanbeylili M. Y. , o da Dr. A. D. aracılığıyla dergiyi alıp fotokopi ile çoğalttı. Eşe dosta gönderecek. Dergi bana tekrar geri döndü.

Ben kendilerine Derginin Polatlı'daki adresiyle temasa geçmelerini önermekteyim. Senin kitap ve dergideki güzel incelemelerini okudum. Mehmet Bayrak imzasını taşıyan her yazı, bugüne dek karanlıkta kalmış gerçekleri aydınlatmaktadır. Bilimsel değeri büyüktür. Kızılbaşlar ve Kızılbaşlık hakkında bende fazlaca bir kaynak yok. Bu konuda Nejat Birdoğan hocanın kitapları önemlidir. Bu konuda da yine en önde sensin.

Dr. Gemşid Bender

Biz Orta Anadolu Kürtleri 97 Newrozunu bu defa farklı bir coşku ve heyecanla karşıladık. Gerçekliğimizi eksen alan, bu çerçevede yayını sürdüreren BİRNEBÜN 21 Martta çıktı.

BİRNEBÜN, yoğun bir ilgi ve edinme talebinin odağı oldu... Kulu, Kopenhag, Kırşehir, Paris, Polatlı, Viyana, Ankara, Zürih, Berlin, Cihanbeyli, Göteborg imzalı mektup ve fakslarda ortak bir talep vardı.

BİRNEBÜN'un çıktığını duyduk, tanımak, okumak ve ilişkide bulunmak istiyoruz, diye yazıyorlardı genelde.

İstek ve kutlama mesajları, açık söylemek gerekirse bizleri şaşırttı. Destek ve dayanışma karşısında uygulandığımızı da itiraf edelim. Sırası gelmişken faks çeken, mektub yazan ve telefon eden tüm dost ve okuyucularımıza en içten selamlarımızı iletiyoruz.

İlk sayımızda yer yer bağışlanmamacak teknik hata ve eksiklikler oldu. Dizgi ve gramerdeki düzensizlikler, resimlerin net ve belirgin olmayışı; dil kurallarına yeterince uyulmaması hataların başında geliyordu.

Özellikle Mem Xelikan'ın, Hüseyin Kalaycının şiirlerinde ve Qamişe Qûl destanında bilgisayarın yaptığı azizlikler, bu yazarlarımızdan özür dilememizi gerektiriyor. Kendilerine daha itinalı davranacağımızı ve eksikliklerimizi hızla gidereceğimizi iletelim

Geçen sayımızın kapak resmini bize Miçê Üsê ulaştırdı. Bu sayımını ise Ressam Bekir Darı arkadaşımız BİRNEBÜN için çizdi. Her ikisine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

BİRNEBÜN, gecikmiş tarihsel bir görevi yerine getirirken özellikle bölge Kürt toplumu ile ilgili çalışmalarını olan yazarlarımızı yazmaya ve dayanışmaya davet

etmektedir.

Orta Anadolu Kürtlerinin coğrafik dağılım açısından hakkınca dergiye yansımadığını biliyoruz. Bu eksiklik bizden çok bu yöre kökenli arkadaşlardan kaynaklanıyor. Çorum, Aksaray, Tokat, Haymana ve Sivasta durumların ne olduğunu yöre insanının daha iyi bildiği inancını taşıyoruz. Şikayetlenmek kolay da bir şeyleri kaleme almak daha mı zor acaba? sorusunu sormadan edemiyoruz. Biz yine de herkesi ama istisnasız herkesi yazmaya davet ederek üzerimize düşen görevi yerine getirelim.

Salt Kürt siyasallaşmasının geldiği evre ve boyut açısından baksak bile, BİRNEBÜN'un tarihi bir sorumluluk ve görevle karşı karşıya olduğu görülebilir.

Toplum olarak bizleri bir arada tutan değerler ve bütünlüğümüzü oluşturan olguların genç ve yeni kuşaklara aktarılmasında olumlu bir geleceğe sahip olmadığımız bilinmektedir. Kuşaklar arası kopukluk, ulusal, kültürel ve toplumsal alanda yaşanan dağılma ve kırılmalar; göç, egemen sistemin ve bağlaşıklarının baskıları ile birleşince, ortaya hiç de iyi bir durum çıkmamaktadır.

Tarihten bu güne akan değerlerin sözlü kalıplarından çıkarılıp yazılı hale getirilerek yeniden tanımlanması; yüz yıllardır asimilasyona karşı inatla direnen ulusal kimliğin hemen her formunu bu güne taşıyan halk dinamiğinin beslenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Kürtlerin yaşamın hemen her alanında yaşadığı hesaplaşma göz önünde bulundurulursa, biz Orta Anadolu Kürtlerin omuzuna daha anlamlı görevler düşüyor. Zorla bastırılan ulusal kimliğimizin, unutulmak istenen

dilimizin ve bölgeye özgü özelliklerimizin herkese inat sürdürülmesinin olabirliği biraz da bizlere bağılı. Olanak ve koşulların yaratığı dezavantajları tersine çevirebiliriz. Yeter ki bu konuda sorumluluklarımızın bilincinde olalım.

Birnebün esasen tarihsel devinin içersinde derinden gelen bir talebin ve ihtiyacın ürünü oldu. Zihniyet dünyamızı öteden beri meşgul eden ve her fırsatta karşımıza çıkan bazı temel sorulara birilerinin yanıt vermesi gerekiyordu.

Bu bölgeye: nereden, neden, nasıl geldik, ne olacağız ve yaratılan değerler geleceğe nasıl aktarılacak? gibi soruları kendine sormayan yok gibiydi. Gerçekliğimize kafa yoran her birey ve çevrenin sorduğu bu sorulara, Birnebün mütevazı yanıtlar verebilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Açıktır ki, Birnebün Orta Anadolu Kürtleri tarihinde ilk yazılı periyodik yayım olma özelliğini taşıyor. Bu tarihsel sorumluluğun bilincinde olarak yayımımızı sürdürmeye çalışacağız.

Kürt basını Birnebün'un çıkışına yer verdi. Özgür Politika, Hêvi ve Nû Roj gazeteleri çıkışımızı duyurdular. İçerik hakkında okuyucuyu bilgilendirdiler, yorum ve eleştirilere yer verdiler.

Kürt basının bu konuda gösterdiği ilgi ve duyarlılık karşısında memnuniyetimizi belirtir teşekkürlerimizi sunarız.

Söz konusu kimi yazılarda ve sözlü olarak bize ulaşan duyumlardan Birnebün'nun „siyasi misyonu“ konusunda kaygı, spekülasyon ve eleştirilerin bulunduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Bu nedenden dolayı redaksiyon olarak bazı şeylerin altını yeniden çizme gereği görüyoruz.

Birnebün'un çıkarılması çalışmalarına katkıda bulunanların ve Birnebün Redaksiyonunun dergiye siyasi bir misyon yükleme niyetinde olmadığını hemen başta belirtelim. Zaten gerek yazar kadromuz gerekse bileşimimiz buna olanak tanımıyor. Farklı siyasi

görüş ve anlayışlara sahip bireylerden oluşan bir yapıya sahibiz. Böylesi bir konumla, siyasi bir hareket veya örgütlenme yaratmanın mümkün olmayacağı ortadadır.

Bizleri bir araya getiren; „Orta Anadolu Kürdü olmak“, bölge Kürtleri tarihine toplumsal ve kültürel yaşam sorunlarına yönelik olarak inceleme ve araştırmaların yapılmasının, yöresel dil ve kültürün yazılı hale getirilip bu yolla arşivlenerek korunmasının gereği konusunda hem fikir olmamız olmuştur. Bu gün acilen ihtiyaç duyulan şey de kanımızca budur.

Birnebün'un bölge Kürtlerinin siyasal geleceği, örgütlenme sorunları, mevcut Kürt partileri arasında bir tercihte bulunma gibi konularda ortak ve bağlayıcı bir görüşü yoktur. Olamaz da.

Ancak bu, sözü edilen konularda görüş ve önerileri içeren yazıların dergide yer almayacağı anlamına da gelmiyor. Nitekim birinci sayımızda yer alan bazı yazılar bu yönlü görüş ve önerileri içeriyordu. Ne var ki, bunlar dergiye bağlanmıyor. Sadece yazıları kaleme alan

yazarlarını bağlar.

Yazarlarımızdan istemimiz ve onlara önerimiz; inceleme ve araştırmalarında bu tür tespit ve önerilerde bulunurken derginin asli misyonunu göz önünde bulundurmalarıdır.

Bu sayı üzerine

Bu sayıda elden geldiğince kültürel, edebi ve belge içerikli yazılara ağırlık vermeyi yeğledik. İlgiliye okuyacağınızı umuyoruz...

Yörelerimizi tanıyalım bölümünde bu defa *Aksaray Kürtleri* var. Yazıyı Mıçê Üsê kaleme aldı. Bazı katkılar da bizden oldu. İ. Hakkı Konyalı'nın 1970 yılında yazdığı kitabtan yararlanarak köylerin listesini beraberinde yayımlıyoruz. Bize bu kitabı ulaştıran Harun Çakmak'a teşekkürlerimizi iletelim.

Muzaffer Özgür „*Tevn û Teşt*“ başlıklı yazısında, nerdeyse ortadan kalkmış olan halı sanatına eğiliyor. Yakın döneme kadar tanık olduğumuz bu sanatla, insanlarımız duygularını, beğenilerini ve özlemlerini motiflere döküyorlardı. Şimdilerde tam olmasa da bu sanatın ortadan kalktığını biliyoruz.

Özellikle kadınlarımızın özenle işlediği motiflerin, yerele özgü biçimlerinin kaybolmaması ve tanınması için ilgi duyanlara önemli bir malzeme olduğu düşüncesindeyiz. Bu sanatın icra edilmesinde kullanılan aletlerin dökümünü, şekil ve resimlerini, Kürtçe adlarını veriyor yazısında Muzaffer Özgür.

Alevi töre ve törenlerinin salt Türkçe icra edildiği konusunda yaygın bir kanının olduğunu biliyoruz. Mehmet Bayrak, bunun özellikle Orta Anadolu Alevi Kürtleri arasında böyle olmadığını kanıtlarıyla ortaya koyuyor. Bölge Alevi Kürtleri arasında dile gelen *Kürtçe âyet ve beyitlerden* bir demet sunuyor bize. Bu içerikte ve belgesel değerinde bir yazının ilk defa Birnebûnda yayınlanması bizim için önemli ve aynı zamanda sevindirici de...

Kültürel birikim ve şekillenmenin ağırlıkla Dawet ve Şinlerde yoğunlaştığı

bilinen bir gerçek. Orta Anadolu Kürtlerinin evlenme ve düğün törenlerini bir bütün olarak ele alan Meçoyê Darê, pek değinilmeyen fakat çoğumuzun başından geçen bir olguyu ele alıyor. Yöreyle özgü nefis bir Kürtçe ile kaleme aldığı yazıda, söz konusu gelenekleri yorumlama kaygısından öte derleme ve tanıtma amacını güdüyor.

Tarihimize ilgili belgelerin azlığı en önemli açmazlarımızın başında geliyor. Bu alandaki zorluklar ve olanaksızlıklar çoğumuzu düşündüren bir konuydu. Nuh Ateş karınca karınca bu eksikliği tamamlama amacıyla, „*Sefki Aşiretinin İskân Öyküsü*“ başlıklı yazısı ile tarihi bir belgeyi okuyucularımıza sunuyor. Yazdığı önsözde bu eksikliğin giderilmesi konusunda önerilerde bulunan Nuh Ateş, bu çabaların yoğunlaştırılmasının ve bir sisteme oturtulması gereğinin altını çiziyor.

Dr. Hecibram Mikailî gelen istek ve arzular üzerine, geçen sayımızda yayınladığımız „*Polatlı Kürtleri*“ yazısında eksik kalan yönleri tamamlıyor. İlgili okuyacağınızı umuyoruz.

Sımyê Herşid'in yazısı ile birlikte çocuklara yönelik bir bölüm de açmış bulunuyoruz. İlgisi olanlara ve katkıda bulunmak isteyenlere duyurulur.

Mem û Hem'in „*Miho fıkraları*“, Curiki'nin „*Dapir û Ruvi*“ masalı ve derlediği yerel halay türküleri, çocuk tekerlemeleri, Hüseyin Kalaycı'nın yine bir şiiri ile birlikte „*Sanat emekçilerine bir kaç söz*“ başlıklı yazısı, Gabar Çiya'nın oldukça ilginç bulduğumuz „*Horasan Kürtleri*“ Röportajı, Bekir Darı'nın anı-deneme türü Kinnê-Hesso hikayesi, İbrahim Güçlü'nün değerlendirmeleri bu sayımızın ana başlıklarını oluşturuyor..

Bir dahaki sayıda buluşmak umuduyla şimdilik hoşça kalın.

Jı bo Birnebûnê

AKSARAY KÜRTLERİ

İlçe Üsê

Orta Anadolu'da bulunan Aksaray ili sınırları içerisinde yoğun bir Kürt nüfusu bulunuyor. Bu ildeki Kürtlere ilişkin vereceğim bilgiler, yörede yaşayan bazı kişilerin anlatımlarından derlenmiştir.

Aksaray; Osmanlı döneminde, sancak idi. Cumhuriyet döneminde ise, -1950 DP iktidarına kadar il, siyasi nedenlerden dolayı 1989 yılına kadar Niğde'ye bağlı bir ilçe, bu tarihten sonra da yine il olmuştur.

Kürtler yaklaşık yüz yıl önce buraya yerleşmişler. Geliş yerleri; Diyarbakır, Ağrı ve Elazığ'dır. Dersim isyanı sonrasında da gelip yerleşenler bulunmaktadır.

Bu gün Aksaray Merkez ve Ortaköy ilçe nüfusunun yüzde otuza yakını Kürt'tür. Diğer ilçe ve köylerde yaşayanlar dahil tahminen otuzbeş-kırk bin Kürt yaşamaktadır. (Aksarayın toplam nüfusu yüz-yüz on bin arasındır.)

Kürt nüfusun yüzde seksen beşi Zaza, yüzde on beşi Kurmanci lehçesini konuşur. Geleneklerine aşırı derecede bağlıdırlar. Kürdistan'daki giyim-kuşam ve yaşam biçimi burada belirgin bir biçimde görülür.

Bu ilde yaşayan Kürtler, Kadiri tarikatı kurucusu Abdülkadir Geylani'nin soyundan geldiklerine inanırlar. İnançlarına sıkı bağlı olmakla birlikte, Mürşid-i Kâmil olduğuna inandıkları Baba Hüseyin Avni Çekiçe aşırı derecede bağlılık gösterirler. Sünni-Hanefi mezhebine bağlılardır.

Erkekik (Ekecik) Kürtleri olarak bilinirler. Bu ad aynı zamanda aşiret adı da olmaktadır. Köylerde ve toplu olarak buldukları yerlerde çoğunlukla Kürtçe konuşurlar.

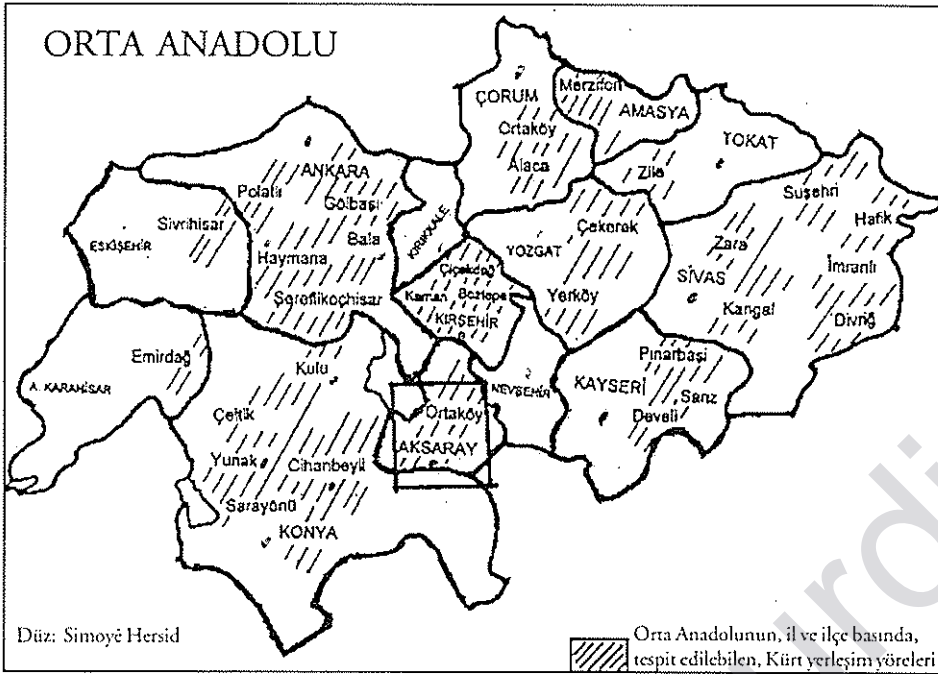
Aksaray Kürt yerleşim birimlerinde tespit edebildiğim köyler şunlardır:

Zazaca lehçesi ile konuşanlar:

<u>Türkçe adı</u>	<u>Kürtçe adı</u>
Tepezelik	
Tol	
Toptuk	
Salmanlı	
Yanyurt	Kurdalo
Çekiçler	Çaçkaro
Borcu	Borji
Cankılı	Canqilo
Gödlər	
Alayhan	Alaxo
Karamehmet	Mamereş
Karabalta	
Büyükgömek	
Küçükgömek	

Kurmanci Lehçesi ile konuşanlar:

Akın	Axin
Fatmauşağı	Seydo Jor
Çolak Nebe	Seydo Jêr
Kışla Cami	
Gökkaya	Qullero

II. Aksaray Ekecik Kürtleri

Esp keşanlar
(Atçekicileri-At yetiştiricileri)

Türkçe adı	Kürtçe adı	Aşireti	
1. Akin			
2. Alayhan	Alayî	Kılveren, Kırvar?	
3. Aşağıcerid			
4. Babakonağı			
5. Bağlı yeniköy	Kürt-Türk		
6. Çimeli Yeniköy	Yeşilfakili		
7. Bebek			
8. Borucu	Hamza feçi zaviyesi		
9. Büyükgörnek			
10. Bozcauyurt	Mandema		
11. Büyük Çavdarlı	Çavdarlar		
12. Cerid			
13. Çağıl			
14. Çangılı			
15. Çekiçler			
16. Çeltek			
	Rum-göçmen şimdi tamamı kürt		
17. Çolak Nebi			
18. Dügüz Köyü			
19. Fatmauşağı			
20. Göksüğüzel	Mahmada		
21. İsmatlağa	Tolu		
22. Kale			Kalebalta-Eyübeli-Karakürt-Reşi
23. Karakova			
24. Kazmıktol			Türk-Kürt
25. Karakuyu			Türk-Kürt
26. Karaçayır			
27. Macarlı			
28. Sağır Karaca			
29. Salmanlı			
30. Saratlı			
31. Sarıağıl			
32. Susadı			Eski Rum Köyü
33. Süleyman Höyüğü			
34. E. Çeyhler			Şıxa
35. Taptuk			
36. Tepesidelik			
37. Yağan			
38. Yalnızceviz			Türkleşmiştir, Kürt köyüdür.
39. Yanyurt			

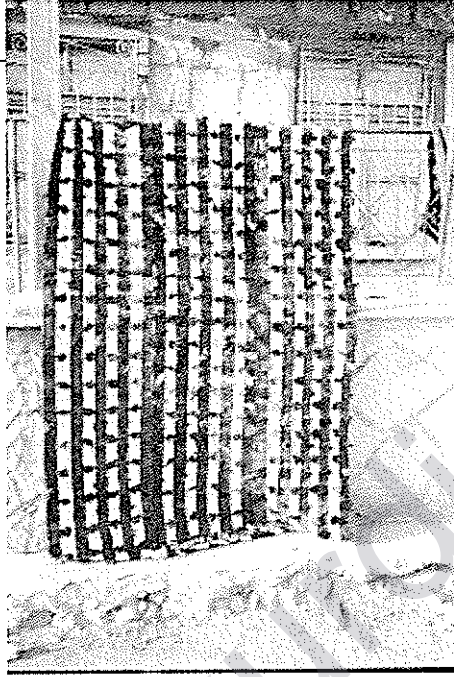
Ayrıca Kayaköy ve Sevinçli köylerinde de Kürtler ve Kürt Mezarlığı mevcuttur. Bu köylerin Kürtçe isimlerini bilgi yetersizliğinden dolayı bulamadık. Bilen okurlarımızın dikkatine...

ORTA ADADOLU KÜRTLERİNDE HALI SANATI

Orta Anadolu Kürtleri bölgeye yerleştiklerinde büyük koyun sürülerine „keri“ sahiplerdi. Bu nedenle yapağı boldu. Mayıs-haziran aylarında sürülerin kırılması sonucunda elde edilen yapağı temizlendikten sonra farklı ihtiyaçlar için kullanılırdı. Yapağının kullanıldığı alanlar; yatak, yorgan, minder ve yastık yapımıydı. Bir başka önemli kullanım alanı ise dokumacılıktı. Dokumacılıkta halı, kilim, duvar yastığı, minder, seccade, duvar halıları, heybe vb. gibi ürünler yapılırdı.

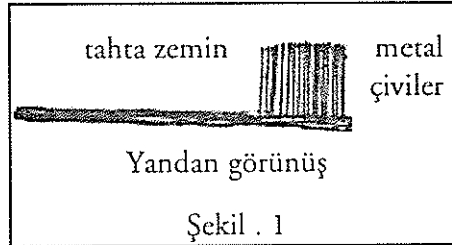
Bölgede yünün yıkanması işlemi özel bir öneme sahipti. Yününü yıkatacak aile birkaç gün önceden yıkama işleminde çalışacak insanlar için çağrı yapardı. Bu gönüllü işçilere „Pali „ denir. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra eğer köyde bol sulu bir çeşme yoksa komşu köy çeşmelerine gidilirdi. Yapağının yıkanması sırasında fıkralar anlatılır, bilmece-bulmacalar sorulur ve aşk hikayeleri anlatılıp türküler söylenirdi. Yapağıyı yıkatan aile o gün için bir kuzu kestirir ve çeşme başında bol yemekli bir ziyafet hazırlardı. Yapağı bol suda yıkanır, kurutulması için serilirdi.

Dokumacılıkta kullanılan yapağı tarağa „Şê Herîye“ vurulur (şekil.1). Bu işleme *Bişkinandin* denir. İkinci bir temizlik işlemi daha vardır. Yörede buna „vitik“

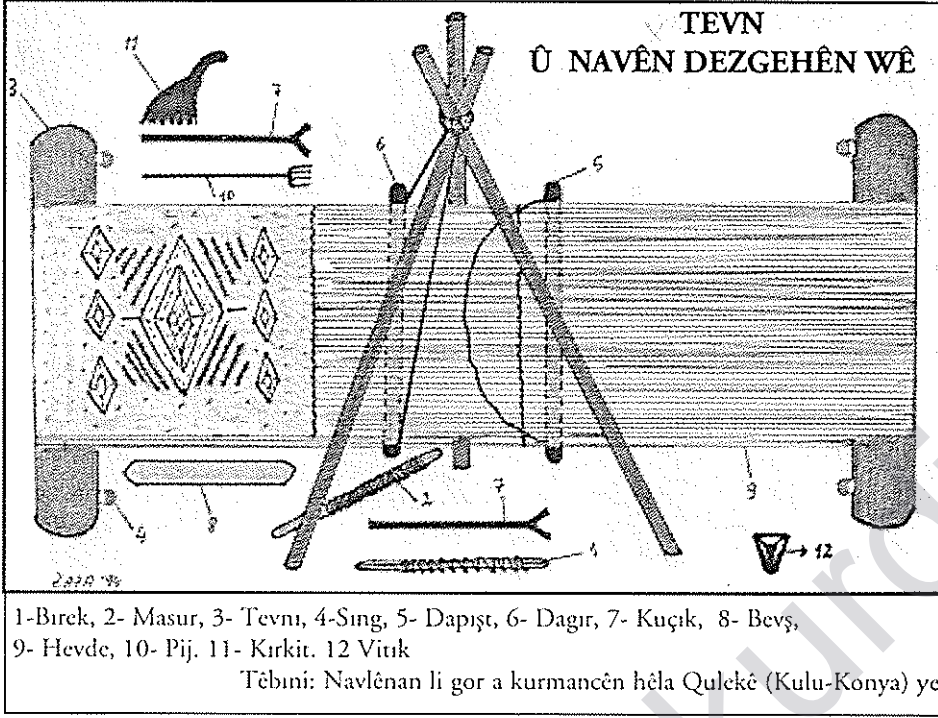
denir. Temizlik arabasıyla köyleri gezen makinacılar köylünün yününü sırasıyla temizlerdi. Yörede özellikle Haymana, Cihanbeyli, Yunak, Bala, Ş.Koçhisar ve Kulu bölgelerinde bu işlemi Xêloye Vitik'e lakabıyla anılan şahıs yapardı. Temizlenen yapağı önce „kuli „ adı verilen yumaklar haline getirilir. Bu yumaktan 3-4 cm. kalınlığında *havlar* hazırlanır. Havları *teşî* (Kirman, şekil-2) ile eğirerek „ris“ (iplik) haline getirilirdi. İpliklerden „gilok“ (yumak) yapılır. Bu işlem bittikten sonra yumaklar çözülür ve „destî“ hazırlanırdı. Böylece boyama için iplikler hazır hale getirilmiş olurdu.

İpliklerin boyanması işlemine „den“ denir. Bu işlem, önceleri köylere gelip „şûna denne“ denilen yerde kurulan

Yandan görünüş

Şekil . 1

Tevn şekil-3

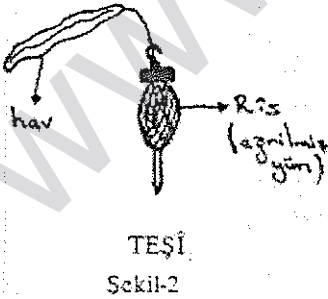
tezgahlarda yapılırdı. Kazanlarda sulara katılan doğal ve kimyasal boylarla iplikler kaynatılır ve serilerek kurutmaya bırakılırdı. Daha sonraları bu işlemler şehirlerde yapılır oldu. Günümüzde ise yok gibidir. Boyanan iplikler tekrardan soğuk sulara yıkatılır, bu işlemle fazla boyalar temizlenirdi. Bu ipliklerden yumaklar yapılır ve böylece dokuma öncesi işlemler tamamlanmış olurdu.

Yöre Kürtlerinde halıcılık sanatı kendi

tarihleri kadar eskidir. Halı, kilim dokuma tezgahları „tevn“ (şekil-3) sonbaharda evin az kullanılan odasında ve geniş havadar ağıllarda kurulurdu. Halı motifleri genel Kürt motifleri ve yörede yaratılan motiflerdir. Halı dokumak ilkel, basitçe kurulabilinen tezgahlarda yapılır.

Halıcılık yapımında genellikle iki çeşit düğüm kullanılır:

1. Senneh düğümü (şekil - 4) 2. Gördes düğümü (şekil - 5) Yörede her iki düğüm

teknîği de kullanılır. Bu sanatın öğrenildiği asıl yer Kürdistan'dır. Dügüm tekniklerinin birlikte kullanıldığı asıl alan orasıdır. Halıyı genellikle kadınlar dokur. Dokuma işi, evlilik çağındaki genç kızların önemli becerileri arasında sayılır. Genç bir kızın iyi meziyet ve becerileri sayılırken „ew bi tevn û teşî ye“ deyimini kullanılır. Halı dokumada hakim fon kırmızıdır. Sarı, yeşil, turuncu ve mavi renkler kullanılır. Motif işlemede geometrik şekiller (şekil-6: a, b, c) bitki ve hayvan şekilleri kullanılır. Halı dokumacılığı yörede pazara yönelik değildir. Temeli, kullanım gereksinimine dayanır.

Yöre halkı, Kürt halı motif değerlerini olduğu gibi kullanmıştır. Halı, gelinlerin çeyizi, sevgililere hediye, dostlukların

sembölü, aileler ve aşiretler arası en büyük armağan olarak kabul görmüş ve böyle değerlendirilmiştir. Kürt kadını, yaşamını ilmi ilmi halıya, kilime işlemiştir. Halıyı dokuyan aileye bazen komşular hatta eve misafirlige gelenler bile yardım etmişlerdir. Halı tezgahında kadınlar yörenin aşk öykülerini ve bunların şarkılarını, ağıtları söylemişlerdir. Yazılı olmayan edebiyat ürünlerimiz sözlü yolla bir nevi yaşatılmış ve günümüze kadar aktarılmıştır.

Halıcılıkta, doğuştan gelen ve tazeliği hiç de eksik olmayan estetik duygusunun, renkleri uyumlandırma zevkinin rol oynadığı bir gerçektir.

a

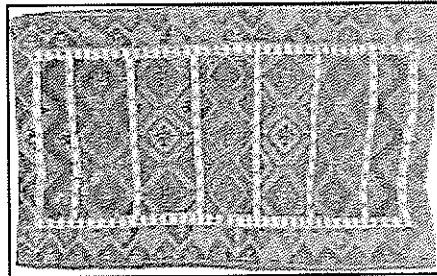

b

c

Şekil-6

Cihanbeyli'den Kopenhag'a „Vay zalim zalim zalim“ ve K o m a H u n e r

Avrupa ve Orta Anadolu Kürtleri denildiğinde ilk akla gelen şehirlerin başında Kopenhag gelir. Özellikle merkezde ve şehrin çevresinde yoğunlaşmış olan nüfus, ağırlıklı altmışlı yıllardan sonra göç macerasına katılanlardan oluşur. 1975'den sonra çoğu ailesini yanına aldı. Danimarka'da doğanların sayısı gün geçtikçe çoğalıyor.

Birinci ikinci derken üçüncü kuşak yetişmeye başladı. Bu önemli bir potansiyelin oluştuğunu ortaya koyarken farklı sosyal, kültürel ve ekonomik içerikte sorunların yoğunlaştığı anlamına geliyor. Bu ve bu çerçevede sayabileceğimiz sorun ve olgular Koma Huner gibi müzik gruplarının doğmasına sebep olmuş.

Arkadaşımız Muzaffer Özgür, Koma Huner ile konuştu. Yapılan röportajı ilgiyle okuyacağınızı umut ediyoruz..

-Okuyucularımıza Kendinizi kısaca tanıttirmisiniz?

Ahmet: Müzik çalışmalarımızın geçmişi on yıllık bir zamana dayanır. Burada yaşayan toplumumuzun Müzik ihtiyacını karşılamak ve müzik değerlerimize sahip çıkmak için bazı arkadaşlarla bir araya geldik. Bizler Orta Anadolu Kürtlerindemiz. Benim ve Resul arkadaşın çabaları ile 1987 yılında Zeki, Remzi ve Hasan'la beş kişilik „Anadolu Hasret“ müzik topluluğunu kurduk. Amacımız; hasretlik ve yalnızlık çeken, diğer yandan Avrupa kültürü ile entegrasyonu yaşayamayan insanların düğün ve eğlencelerinde bir ölçüde de olsa huzurlu ve sıcak bir ortam yaratmaktı. Bu ihtiyaçtan doğduk. Ben ve Resul 1993'te özel işlerimizden dolayı bu

gruptan ayrıldık. Aktif müzik yaşantımız her ne kadar durduysa da, müzikten kopmadık.

Resul: İçimizdeki müzik aşkı ağır bastı. İşlerimizi yoluna koyup yeniden bir araya geldik. İkimiz Koma Huner'i oluşturduk. Bazen bize küçük sanatçı oğlumda eşlik ediyor.

-Müzik çalışmalarınızın boyutu nedir biraz açar mısın ?

Resul: Genelde Kürt Halk Müziği'nin yorumunu yapıyoruz. Zaman zaman Türkçe türküler de okuduğumuz oluyor. Esas çalışma alanımız düğünlerimizdir. Kürt coğrafyasının her yerinden parçalar okuruz. Özellikle bizlere has ezgileri okumak için özel önem gösteririz. Müziğimiz Orta Anadolu'da antiasimilasyoncu bir çizgi izler. İnsanlarımız dinle-

dikçe mutlu oluyor ve eğleniyorlar. Modern çalışma teknikleri ile çalışmalarımızı derinleştiriyoruz.

-Danimarka'da yaşayan ve bu gün tamamen yerleşmiş bulunan insanlarımızın müzik anlayışı, beklentileri ve ihtiyaçlarına yanıt veriyoruz, tespitiniz ne kadar doğru acaba? Bunun üzerinde biraz daha dursak.

Ahmet: Biz bir ihtiyaçtan doğduk. Müzik alanında önemli bir boşluğu doldurduğumuz kanısını taşıyoruz. Bize olan ilginin seviyesi buna kanıt olarak gösterilebilir. Halaylarımız, zılgıtlarımız (tı-li-li), türkülerimiz eşliğinde kendi düğün ve eğlencelerimizi yapıyoruz. Dinleyen kitlenin özlemlerini umuda dönüştürme amaçlarımız arasında. Ayrıca Türk arkadaşlarımız da var. İlerici, demokrat insanlar. Onların düğünlerinde de bir arada oluyoruz. Sıcak ilişkilerimiz var. Bundan dolayı da huzurluyuz.

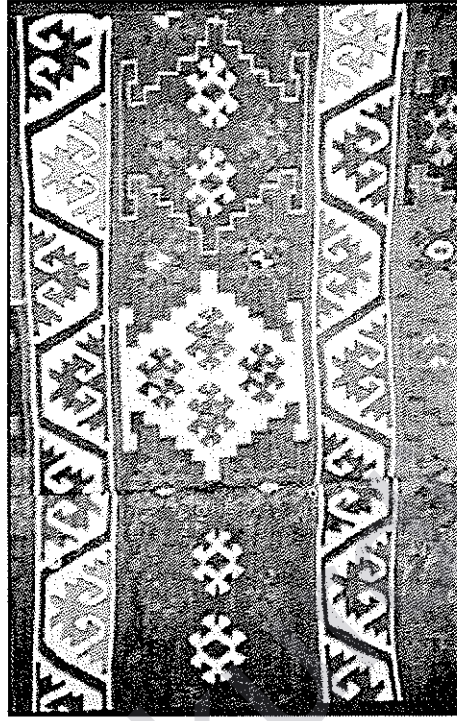
Resul: Yaptığımız müzik geniş bir kitleye hitap ediyor. Klasik halk türküleri, halaylar hatta Kürt Popu'ndan parçalar çalıyoruz. Gelişen ve modernleşen Kürt Müziği repertuarımızı daha da zenginleştiriyor. Bizden en çok istenen halaylardır. Bir sanatçının enstrümanı ve sesiyle halkın acılarına, özlemlerine umut olup, „Govende“ kaldırması bizim için çok önemli.

-Hangi aletleri kullanıyorsunuz?

Resul: Bağlama, elektro saz, zurna, davul, mey, ney ve org gibi aletleri kullanıyoruz. Özellikle orgun kayıt tekniği ile müziğimizi zenginleştiriyoruz.

-Ülkede sizin için neler söyleniyor? Amatör bir grupsunuz ama epey de tanınıyorsunuz. Etkileşim ve ilgi nasıl?

Ahmet: Övünüyormuş gibi olmasın ama geldiğimiz bölgeden yoğun bir kitle var burada. Onlarca düğüne katılıyoruz. Düğünlerde video kaydı yapıldığından ülkede bizi tanımayan yok gibi. Düğüne baktıklarından bizi de bu anlamda dinliyorlar.

Resul: Koma Huner yeni bir oluşum ama bizim geçmişimiz var. Sanatçılarımız kasetlerini sayarlar, biz video çekimlerimizi... (gülüşmeler) Eger bizde kaset saymaya başlarsak yüzlerce kasetimiz var demektir.

-Küçük sanatçınızı okuyucularımıza kısaca tanıtır mısınız?

Resul: Benim oğlum. Müzik ortamında yetiştiriyorum. Bir hayli ilgi var. Genellikle Türkçe okuyor. Küçüklerin büyük, yetişkinlerin küçük sevgilisi oldu.

-Sohbetiniz için teşekkür ederim. Son olarak neler söylemek istersiniz?

Bizler teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz. Birnebûn önemli bir çıkış.

Resul: “ Vay zalim zalim zalim
Ez ne xort im, ne kal im”

Mem yanikê, Vay Lê kinê, Êşa Üse, Qamişe Qûl ve daha nicelerini koruyarak gelecek kuşaklara yazılı olarak aktarma gayretinizi bekliyorum.

Başarılar...

Köyü mevkiinde bulunup, avcılar mezarı adını taşıyan kabristana götürerek orada hakkın rahmetine teslim etmiş; böyle yan yana gömülü üç kabrin bilinebilmeleri için türbenin baş ve ayak taraflarına oldukça uzun taşlar dikilmiş ve bu suretle ziyaretçilerin kolayca tanımalarına yardım edilmiştir.

Sarı İsmail Ağanın üç erkek oğlu vardı: Birincisi Molla İbrahim, ikincisi Hacı Hüseyin, üçüncüsü Hacı Osman idi. Hacı Hüseyinin iki oğlu vardır. Biri Mehmet diğeri Mustafa idi. Hacı Osmanın da iki oğlu vardı. Biri Tulek diğeri Ahmet idi. Sarı İsmail merhum pederleri gibi „*Rişvat*“ aşiretinin, „*Seyfîkârî*“ kabilesinin başına geçmiş ve o günkü geçim şartlarına uyarak mahiyetinde bulunan binyedi yüz kadar nüfusun sevk ve idare usullerine uyarak hayatın idamesine başlamıştır.

İsmail Ağa yazın yayla eteklerinde, kışın da Haymana Ovasının çeşitli mevkilerinde dolaşmış ve bu arada Haymananın Çalış köyünde kışladığı vakidir.

Geçim vasıtaları başlıca devecilik, koyunculuk; hayat şartları ise çadır kurup altında siperlenmek ve göçebe halinde gezip mallarını yazın otlu meralarda barındırmak, kışında münasip gördükleri bir otlak yerinin yakınında çadırlarının büyüklüğüne göre kuytu her hangi bir vadinin içerisinde bir kaç metre derinliğinde toprağı kazıp siyah kıl keçi tüyünden dokunmuş mamulu çadırı üzerine çekip kendilerini ve mallarını muhafaza etmek. Selabet-i diniyeleri sağlam, milli teammüllerine riayetkâr, şecaatleri sayesinde yazın istedikleri meralarda mallarını barındırmak. Adab-ı maaşeretleri küçüklerin büyüklere karşı çok itaatkâr ve saygı; büyükler küçüklere karşı şefkat ve sevgi; fakirlere merhamet, içtimai hayatları ise aşiret ağasının buyruklarını harfiyen kabul etmek, ağanın yanında her kabilenin bir mümessilini bulundurmak suretiyle bir heyetin teşekkül etmesi ve o idare heyetininin maddi ve manevi işlerini

görmek ihtiyadında idiler. Savunma araçları ise; ata binmek (mızrak), kılıç, karabinek adında bir tüfek at üzerinde kullanmak ve piyade, kalkan (kılıç) ve değnekten ibarettir.

Milâdın 1851inde Sarı İsmail Ağanın vefatı üzre oğlu beşinci baba Molla İbrahim geçmiştir. Molla İbrahim mütevefa pederi olan İsmail Ağanın cenazesini Mecidiye kazasına bağlı Kaman nahiyesinde toprağı teslim etmiş, pederleri gibi Rişvan aşiretini mensub Seyfîkârî kabilesinin başına geçerek idaresine başlamıştır. Molla İbrahimin İkinci İsmail, Molla Hasan, Hacı ve Ömer adında dört oğlu vardı. Molla İbrahimin annesinin adı Hatice Hanımdı. Molla İbrahim, Kaman taraflarında „Haymanışın“ halinde gezerken hükümet aşayır-ı iskâna davet etmiş ve aşiretin bir kısmı bu emre itaat etmemiş. Fakat Molla İbrahim hükümetin bu emrine uyarak başında bulunduğu ikibin nüfusu müteceviz bu kabilesiyle dönmüş, gelirken ilk münasip gördüğü ve bu gün Beşkardeş Köyünün olduğu yerde konaklayarak oturmuş. Halen Beşkardeş köyünde olup halihazırda akan çeşmeyi yaptırmıştır. Yine Yazın uzun yayla ve bir çok yerleri gezmeye devam etmiş ve bu arada Boğazlıyan kazasının Kara Fakıllı köyünde de annesi Haticenin hayrın bir camii yaptırmış. Camiinin kapısının üzerine konulmuş bir mermer taşın üzerinden şu yazı yazılmıştır:

„*Sahibul Hayrat vel hasanat Rişvan aşiretinden Sarı İsmail oğullarından Hatice olup oğlu Molla İbrahim tarafından inşa edilmiştir.*..

Mollâ İbrahim ikinci olarak hükümet tarafından verilen sıkı bir emir üzere tekrar göçebelikten dönüp idaresinde bulunan Seyfîkârî kabilesinde bir kısmını şimdiki Görtoğlüyi Köyünü yurt olarak münasip görmüş, iskânlarını temin etmiştir. Diğer bir mevcudunu da halihazırdaki Celep Köyünü (1839) de iskâna muvafak olmuş; diğer bir kısım aşiretinde Bulduklı olup (Büklü) uşaklarından Hacı Osman başkanlığı

altında hali hazır Bulduk köyünün iskânını (1854) yaptırmış. Nihayet başlarında bulunmak üzere Kösü Köyünden Herdem oğlu Bekir ile Berkal tarafından Kösü köyü (şimdiki Haymana ilçesine bağlı namı diğer Kerpiç) mevkiinde iskân etmiştir. Şu suretle mahiyetindeki iki bin nüfusu mütecaviz insanı dört yere taksim ederek iskânlarını temin etmiştir. Bu suretle hükümetin emirlerini yerine getirmiş olmuştur. Bir müddet ayırmış olduğu bu dört köyün dava ve şikayetleri ve hukuklarıyla meşgul olmak üzere adı geçen dört köyden birer başkanlık seçerek onların düşünce ve fikirlerinden istifade etmek şartıyla, bir çok hukuki ve ananevî usülleri ve teammülleri gereğince idarelerini memnu-niyetle mucip bir şekilde devam ettirmiştir.

Molla İbrahimin eser-i hamiyetlerinden olup Kulu Kasabasının Çingirli namı ile anılan yaylasındaki halihazırda akmakta olan çeşmeyi yaptırmıştır. Celep Köyündeki çeşmeyi de Akdağmadenli olup Mustafa Usta adında bir şahıs tarafından 1856 da ilk defa inşa edilmiştir.

Molla İbrahim büyük bir servete malik olup zamanında sandık kasa olmadığından nakdi mevcudunu sağlam meşinlerden dikilmiş torbalarda muhafaza ederdi. Mahiyetinde daima hususi üç dört süvari bulundurmak ihtiyadında idi. Ağası bulunduğu kabile ve aşiret halkına hiç zulüm etmezdi. Her bir davayı mümkün olduğu kadar lisaniyle haletmeye çalışır ve muvafak olurdu. Molla İbrahim aynı zamanda sehavet ve şecaatiyle temayüz etmiş; hatta zamanın genç erkek ve kızlardan bir birlerini sevip vermedikleri takdirde birbirinin kolundan tutup Molla İbrahimin muhafaza ve himayesine kaçıp gelirlerdi. Hayatı boyunca bu suretle kendisine iltica eden kız ve erkek 36 çiftin ana baba taraflarının rızalarını bulup düğünü yapıp, yuva kurmalarına yardımcı olduğu bir vakıdır.

Her tarafta hayırını sayılır, sözü tutulurdu. Molla İbrahim hastalandığı

zaman kendi müddet-i hayatında ekseriya çadır altında oturduğu için, bir çadırın altına yatağının yapılmasını söylemiş. Bu çadır Kulu Kasabasına bağlı Çangırlı yaylasında kurulmuş. Çadırın altında bir kaç gün yattıktan sonra beşinci babaları olan Molla İbrahim, milâd-ı İsanın 1870 senesinde ecel mevudiyle fani hayata gözlerini kapayarak hakkın rahmetine kavuşmuştur. Allah Rahmet eylesin. Cenazesi büyük oğlu İkinci İsmail ile diğer oğlu olup altıncı babalarını teşkil eden Molla Hasan tarafından Kulu Kasabasının doğu tarafında bulunan kabristana defin edildikten sonra oğlu Molla Hasan yerine geçmiştir.

Mütevefa babalarının bırakmış olduğu küllüyetli serveti İsmail, Molla Hasan, Hacı ve Ömer namlarındaki bu dört oğlu tarafından taksim ve tereke yapılırken, Molla Hasan âlim fadil bilgisiyle amel etmiş bir din adamı olduğu için bu miras payına iştirak etmek istememiş, yalnız okuduğu kitapları alarak kendi hissesini diğer üç kardeşin menfaatına bırakarak evden eli boş olarak ayrılmıştır. Daima kafasında zaman zaman arzu ve gaye ettiği ilk olarak bir okul binasının inşaatı olmuştur. Hemen elde az ve çok maddi ve gerek çalışmaları, imkânları nispetinde bir küçük salon ve odacıktan ibaret bulunan ve Ömeranlı Köyünden Celep Köyüne girerken yolun sol tarafında hafif bir yükseklik gösteren ve bugün Ahmet oğlu Mehmet Yıldızın kendisine ait bulunduğu evlerin yerinde milâdın 1872 sinde mektep yapmıştır. Celep köyünde ilk olarak yapılan okul binası bu olmuştur. Köyün mevcut tahsil çağındaki çocuklarını okula çağırarak o günkü ulum-u Arabiye üzere tedrisata başlamıştır.

DESTPÊKEKE QENC Û XWEŞ E

Temelî

erî hertiştî ewê ku ev kar anîne meydanê û bi rêxistine, pîroz dikim. Rast e; ev kar li ser milê me hemûyan e. Le ku kê ev gilerîye û pêşniyaz kirîye, ji bo destpêkê pir girîng e. Ez bawer im ev destpêkirin e yan jî gava pêşîn e, û dê di nav kurdan de valahiya pirekê dagîre, loma ev karekî qenc e, karê ku ji bo litratûra kurdî tê kirin dê pir gencînan biderîne. Nuha li navçeya ku kurd lê dimînin gellek huner hene; çîrok, dîlok, kilam, pêkenok, metelok, helbest, temaşe(şano), ayet û hên dîn. Kurdên ku li navçeya Anadolîyê, herdem jî nivîskarên û rewşenbîran suxulek harecû kirine lê heta îro bersivê rast û esasî nehate dan. Mirov ku ji bo xwe tiştêkî nivîsî, dît an jî bihîst kêfxweş dibe, bi xwe bawerîya wî zêde dibe û xwe dibîne, vedigere derûna xwe. Dema ku Denîz Gezmîs li ber darê di gotina xwe ya dawî de: (Herbijî berxwedayîna êniyên tirk û kurd a ku ji bo azadî) kurdên alî me temamî vegijîn, ji hale tezî dancilî hatine der. Her karî kirine dipe, valaniya me jî, ji vê qencîne tiştên xweşik û rindik çêkirine, lê ez heman venajî bêm. Kurdên alî me tu caran zimanê xwe bernadîn. Dayikên me bi tirkî nedizanan, ev jî tiştêkî baş bû. Emên ku li bo kesîtiya xwe li ber xwe didin aferînekên dayikên xwe ne. Kurdên dorê Qeyseriyê jî berê vir de pêşverû û demokrat in, ez bawer im tu caran li ser erda kurdên vir kevneperestî û nezaniyê nikarîbûne cih bigirin, kêmasiya rûniştevanên vî alî vaye, ji

netewetîya xwe dûr sekinîne, demeke dûr û dirêj bi kemalîstan hatine xapandin, kurdayetîya xwe veşartine, elewîtiya xwe bi pêş xistine, lê ew jî nikarîne ku pêş ve bibin, lewra mamûr û serleşkerên tirk ew xor dîtine bi wan kenîne, dem dem û cih cih rû û simêlên wana rût kirine, qetandîne, kirine şûna dagane, (hûdûk) bi ziman û axaftina wan kenîne, qeşmeriyata wan kirine, lê hên jî dikin. Berpirsiyarê dergela tirk dixwazin kurdên her alî tim tim di bin bandûra xwe de bigire û kurdan bi tirsê perwerde, terbiye bike, bide sekinandin.

*Xwedanê wan erdan ez im
Cîranan va serefrax im
Kurd im, ewser im, çerkez im
Nikarim ji hev biqetim*

*Dijmintî yê dugel çêdike
Gel li dijî gel radikedes
t bi xwîn tim ha dike
ji ru wan de ne reherim*

*Dibêm cîran meye davan
Hûn tevî rabin ji xewan
Guhdar bin û vekin çavan
Bi we re me, ne bi xet im*

*Yar temelî bitê we me
Bo hawarê herdem heme
Ji we ra bi bitarî name
Di sînim germ û xweş gotim*

Bi zêdetî, kurdên Sarîzê, Pinarba-siyê(Azîziyê) û Seweliyê, yanê der û dora xwe kurmanc dihesibînin, yanê dibê (em

kurmanc in). Bi tesîra propagandaya dugelê mirî heta van salên dawî nêzîk, bi tenê digotin (em kurmanc in) bi dengekî zexm tesîrkar. Ev jî bandura Dugelê û bi bangeseya ku li nav van navçeyan dihat kirin de dihat. Hezar carî mixabin ku, ev bangeseya bi hinek malbatên bi nav û deng dimeşî yan jî dihat meşandin. Çima hawa dikirin? Ditirsîn an hatibûn xapandin? Bawerim herdu jî û hîn tasîrên din hebûnbe va rastiyeke ku partiya Kemal û Îsmet paşayan ew xirab kiribûn. Bi elewîti xwe jî netewayî xwe, xwe bi dûrî digirtin, nuha bi hindikî hîn jî hawa ye, li van deman bandûra wan malbatan xiş bû, şikî.

Li her gundekî malbatên diltenik hebûn, weke her demî,... di bin çavên Dugelê de bûn.

Xweş tê bîra min; mêvan û biyaniyên cuda cuda, û acêp dihatin digerin, bal dikişandin ser kesê ku dengê xwe netanî der.

Disa di nav kurdên me de yê hêdayar hebûn lê gellek hindik bûn, ew jî mecbûr bûn ku tim guhdarî bikin.

Bi kurtî, ev rewşa heta salên şestiyên hat domandin, dema ku partiya TÎP ava bû, em kurdên Qeyseriyê jî sedî heştê bûn endamê vê partiyê, bê qeyd û şert, pir antrêsant e, yanî ecêb e; di hîlbijartina wê demê de, bi girsî jinên kurdan rayên xwe dane TÎPê, em xort û ciwan û keç bi xwe jî di nava vê partiyê de bûn. Em ciwanên wan deman wek stêrkan bûn, bi rastî jî hawa ye. Di sala 1968'an de bi telîsan min jî Stambolê pirtûk birin gundê Sarizê û Pinarbasiyê. Di nav van pirtûkan de giramera kurmançî û ferheng jî hebûn, giramera kurmançî Kemal Badîllî û ferheng jî Mûsa Anter nivîsandibûn. Bi rastî bêm, min ew pirtûkana jî ba guhdariya kurdên alî me anîbûn, keç û xortên ku ew pirtûk digirtin di dest xwe de diparastin, dihatin heyecanê.

Salêk paşê min bi xwe re dengê Siwêrek

û Dicle- Firat jî birin gundê xwe, di nav hinek kesan de, di nav destan de digeriyên, gorî min ev pîvanek û nasînek bû, dixwest bizanim kî çî ye? Çiyê rast û durust e? Navên hinek nivîskarên pêşverû salek berê hatibûn nasîn.

Nuha jî dixwazim hinek behsên çand-kultûr û kevneşopên alî kalîk û pîrikên xwe bikim.

Kurdên Qeyseriyê bi zêdetî di beyna erda Sêvasê, Mereşê û Edenê de bi cih ne, temamî seraser elewî ne, çanda kurdên vir gellek dewlemend e, jî Sêvasê heta Qirixcanê em dikarin bibêjin agirgeha ramanan û filosofiyên e, di vê erdê de gellek pîr û pispor hatine dinê, hinek xwendî ne lê bi zêdetî xwerist in, xwe bi xwe, xwe gihandine, barîgeha van kesan gellek gellek fere ye. Ger ku mecal bibe, gund bi gund gerin û çand berhevkin çendî pêwîst e. Yê ku bi mecal pêwîst e û çand berhevkin hê nehat dereng mayîn, lê zû jî nîn e, her tiştê me heye lê mixabin mirovên me pir teral in (tembel in), yê ku li welêt û yê ku jî Ewropa tîn û derin pêwîst e ku çekê cehal bikin, ev valahiya her kesê kurd e, ne direx, li Ewropa derê ku ez lê digirim, hertim jî mirovên min dipirsim tu an jî hûn çî kila-man, metelokan, çîrokên, pêkenokan dizanin, jî kerema xwe re bibên. Bi zêdetî dikenin, di ferg û fewriya xwe da ne. bi ser de jî kurdên alî me bi zêdetî nuktedan in, pisporin nexwendî ne, jî xwe de bi ramanê tijî ne, her yek gencîneyek e, danûstana wan jî gelek baş e. Her kesek xêr û xatirî hev dixwaze û dizane, hevpeywendiyên kurdên alî me pitir bi hawe ye, di nav mirovên me de xwegiraniyek gelek bi qîmet heye, hîm û derûna wan ê qenc e, lê mixabin weke ku min li jor gotî teral in.

Dema ku devên xwe vedikin, hevaltî, aramî, yarîfî, xêr û xweşî tê der, zêdetî jî xwe bê xeber in, lê herê, her yek pirtûkeke mezin e, li şûn e lê çand dipijiqin, her got

û livîneke wan hunerek e, gelek bextewar in, van salên dawî ji hevûdû bi dûr ketine, lê beşdarî û hevbendiya wan baş e, ku çiqe dûr bin jî, veqetî bin jî, ji hev naqetin ji rûyê belengazî û aborî veqetîne lê neqetîne.

Ez xwe di dema zaroktiya xwe de pir bi bext bûm, mala me; odeya papîrî min weke zanîngehek bû, ji payîza paşî hetanî pêşî buharê, her roj mala me bi mêvanan tijî dibû, gotar û hevpeyvên van mirovan, tim û tim li ser rastî, heqîqet û mirovatîyê bûn, bi rih û can ez guhdarî wan dibûm, tim li jêrî meqedê û li kêleka papîrî xwe rûdiniştim, ji peyvîn û ayetên ku dihatin stîrayîn, min xweşiyek bê dawî dibihîst fam dikir, Heftên(Hozanê elewiyan) hozanê seranser elewiyan û hê ji wan zêdetir hozan şairên kurd, tirk, faris, ereb û yên dinê li mala me bûn e, bi dengî bapîrî min bavî min û mêvanên me û apî min ra bûn:

*Kal bûm kal bûm ez ji salan
Ji xemalan ji xeyalan
Pir pir ji derdên wan hevalan
Yeman yeman yeman yeman*

*Bajarekî çêkim ji dostan
Bi hev gînim dewd û astan
Bi derd im derman ji dostan
Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derd re çare
Derbendiya avê bigre
Yeman mekeve gola bira*

*Dost î sax î li rev hev e
Hem bi roj û hem bi şev e
Kar û zarar tevî hev e*

*Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derd ra çare
Derbendiya avê bigre
Yeman mekeve gola bira*

Dost ji dostan ra dayax in

*Hem baxçe ne, hem jî bax in
Hem sultan in hem çirax in*

*Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derd ra çare
Derbendiya avê bigre
Yeman mekeve gola bira*

*Rêya dostan rêke pan e
Dil bi yarê xwe dizane
Şeş cîhetin li mekene*

*Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derd ra çare
Derbendiya avê bigre
Yeman mekeve gola bira*

*Rêya dostan rêke dûz e
Ku em çi dibên ew dibihize
Pîrê dostan pîrê zîz e, pîr ezîz e*

*Here dilo dosta yara
Ji dost dibe ji derd ra çare
Derbendiya avê bigre
Yeman mekeve gola bira*

Dengê lêza sê çar tembûran bên û ruha mirovan fireh û fere dikir, yekcaran sazband diwestiyan, hina destûr dida û hina jî kerem dikir û stîrana eyetan didomandin, tam û lezeta wan deman û muhebetan min careke dî nedît û nebihîst:

*Peyman dayê ji bo îqrar
Girtin dest biratî biryar
Ji yarên xwe bixwazin car
Car ji heq e, heq jî yar e
Ji yare dûr qe megere*

*Bixwaze tim bi dilî rast
Bê tirs û bê xem û serast
Karekî zor nîne haqest
Ewleyiya te tim yar e*

*Lê ji rêçê vemegere
Yar li ku ye bervê here
Ser ristan tim ronahi ye
Wan riya xwe bi yar diye
Ev meya meya ewli ye
Pêşajo tim û tim yar e
Ji bo rastî û îqrarê
Were dilo virda were*

Ji Yûnis Emre yek nimûne

*Yezdan dilekî daye min
Bi her tişt heyran dibe
Te dît ku demekê sade
Demeke din giryan dibe*

*Di demekê da napeyive
Gotineke jî bi deng nake
Dijî derdan derman dide*

*Demek tê û dibe Îsa
Kesên mirî jîndar dike
Demekê din mistekbîr e
Wek firewin Haman dibe*

*Di demekê da dibe Cibrîl
Rehmet dide her diyarî
Dem tê rê wenda dike
Miskîn Yûnis heyran dike*

Ev eyeta ku min li jor nivîsî bi qutî ji ramanên wan can û gernas î mêrxasane, li demên pêşiyê ezê bi arîkarî û himeta yar û hevalan ji xwendevanên me re hên pir tiştan binivîsinim, va destpêkek e.

Di eyetên ku li alî me tene stirayîn da, raman û feylesofiyên gelek mihim hene, ji Baba Tahir bigirin hetanî Harabî, û helbet ên din jî, lê hîmê van eyetan î esasî digoranî da ye, di demên pêşî da emê li ser bişuxulin,... me rêç dîtiye, em venagerin û bernadin. Min bexş ji xurfa bapirî xwe vekir, em hindikî din berdeyam kin. Mêvanên me ne tenê ji gundiyan me û gundên dora me bûn, hinek ta ji Mûşê, ji Dêrsim, ji Sêvasê, ji

Meletiyê, ji Xinsî Mansûr, ji Edenê, ji Îskenderûnê, ji Xetayê û ji Eyntabê tatin, her yek behreke zanistî bû, çavkaniyên best(ilham) bûn. Dema ku bi bapîr û mêvanên din re dipeyivîn, bi dengê wan dil û riha mirov fere, hînik û kêfxweş dibûn. Gotarên wan ji bo tiyan wek-bekav bûn. Mêvanê Eyntabî, bi ayetên xwe ha digot:

*Muhemed bajarê ilmê Elî jî bab e
Elî derketiye lat û ze qube yî kab e
Ez wî re qitmirim dil jê dûr nabe*

Loma ji Elî ra axî Ehmedî Mehmûd dibêjin

*Ey zahîd Elî nine birazê resûl
Li bo wî harîte ayeta qutbel fihûl
Hedîsa lehmek e lehmî nebû mi zihûr
Loma jî Elî ra şahî merdan dibêjin*

Mêvanên ku ji Dêrsim hatibûn, bi Dimilî gelek ayet digotin, distiran, lê mixabin got û rêzên wan di bîra min de tune.

Ën ku ji Qoçgirî dihatin jî xweş distiran. Qoçgirîyan, Dêrsimîyan, Mûşîyan, Eyntabîyan bi zêdetî ayetên xwe bi kurdî digotin. Lê kurdên alî me bi zêdetî ji tirkî distiran. Naveroka hemûyan wek hev e. Berê jî wer bû, nuha jî werg e. Di hemû ayetên Sersar Elewî û Bektaşîyan da zanistî, zanyarî, pispofî, raman-felsefe, dîrok, xebat û lêkulîn, biratî, dostî, wekhevî heye.

*Bi mirovî negihîştû va nê meşîn
Asreng û kasp e ê te biêşîn
Pêwiste ku berî sifrê bigihîşîn
Xwe bizanin binasînin û werin*

*Cimata me pîr mezin e yek can e
Canekî tenê bi hezaran e
Î ku vê fam neke tişteki nîzane
Dibînin nas nakin lewra dil kur in*

Derûna me vekiriye li yaran
 Bang dikin dengê me nare qan keran
 Nazi û xweşî dibin her deran
 Karê me ev e hevkar jî yar in
 Temelî cihê me ewlî da tê nasîn
 Her kes li wir mafdar ewen ku xasin
 Xwezanyên hemû jîndar esas in
 Raste rast in alî rast digirin

Navçe û deverên me çavkaniya çanda bawerî û govendî xwe ye. Bi dehan mûziq û meqam û destan Nesîmî Çîmen û Mehsûnî Şerîf ji malê me hatin girtin û kişandin Istenbolê û Enqerê, ev karekî bê heqî bû, lê em çî bikin ku kurmî darê ji darê ye, meqam û mûzikên ku bi zêdetefî ji alî Arîf Sax û Mûsa Eroxlû ve tîn stîrayîn yê bapîr, bav û apî min in. Û dîsa bi zêdetefî ev meqam û mûzikina jî gundên Sarizê, Avşînê, Gokşînê, Elbîstanê, Pazarcixê û ji dor û aliyên wan deran hatine girtinê, ewna ji sedî heştê hunerên kurdan in.

Em çêkê jî qal û baxsa kilamên govendî û dili bikin, li her gundekî gelek kilamên dil û govendê hene, kilamên şînê hene, ên ku jî bo eşqiyên hene, berê kilamên zeviyan jî hebûn, bi zêdetefî li wexta çîninê dihatin stîrayîn.

Ez li vira, ji kilamên dil hinek nimûnan binivîsînim:

Wurî mezin wurî mezin ()*

Lê diçêrin kar û bîzin

Min rindeke xwe wenda kir

Ort be kemer pî be bazîn

Tu bê kîngê ez bêm hînga

Malan bar kir çûne dînge

Keçal û kurmîê xelkê zewicîn

Ez bi te va mane kînge

Bi diyarî malan keve
Şarê reşdî ser biryan ke
Kula mirinê li min hatiye
Were bi destî xwe dermanke

Here avê, avê wine
Hemberî malê me dîne
Tasek avî sar bi min de
Avê yaran çiê şêrîn e
Hîvê daye hîva zari
Şewqê da gerdenî zerî

Wez qurbana pencê zirav
Hundir li min kiriye kerî (**)

Li jêr jî du nimûne ji gundê Meletyê ji Harûnsaxî bidim. Çavkanî jî Alî Kuca, birazî wî Şukru Çolak da:

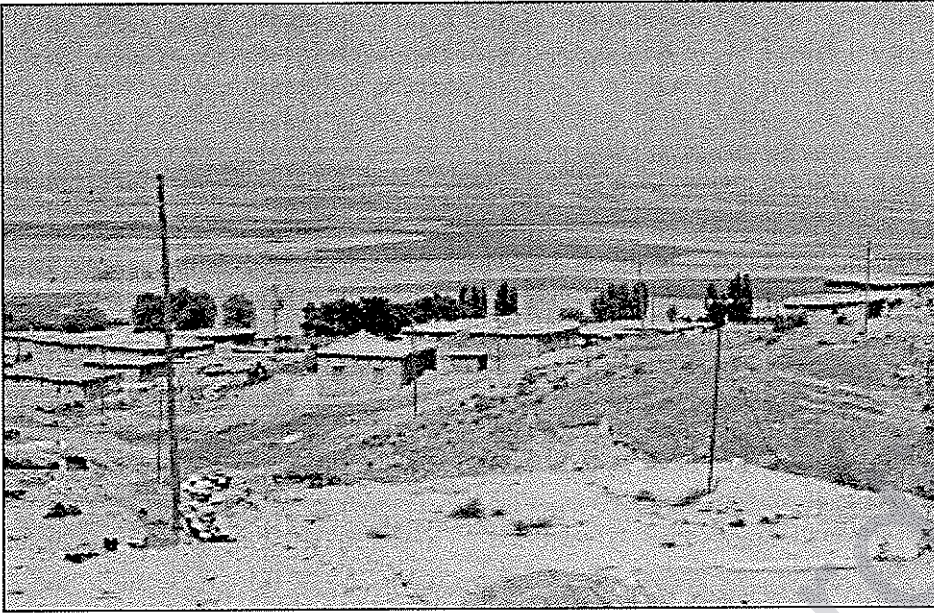
Çav in çav in heval çav in
Çav li serî du gel av in
Ezî dibêm bira tu bî
Tunebû li dinyê rindê zavîn

Wer ku em herin bi gundan da
Baxçe danîn di zeviyan da
Ba nemîne li bavî te
Me naşîne bi tu çiyên da

Li sala 1960 ji Qirqisraxê û ji Dalîqewaxê hinek gundên dîne kurdan, ji Uzunayle erd kirin û hinek malbatên kurdan çûne Yasîpinara kevin û Baranderê, ji Pinarbaşiyê bixwe taxa kurdan ê heye di van bîst salên dawî da, gelek kurdan barkirine nav bajêr, di şûna wê da jî yê ku li gundan gelek zêde bûn, nuha ev babeta min nîne. Kurdên ku li wir bi cih bûn, çanda xwe li van deran jî geş kirin. Bi Çarkezan va ketin nav hev, çanda wan jî rabirî navhev ji jiyana civakî heta kevneşopan. Ji kilamên dil ku li

(*) Ev çarîn ji hêla Melatyê hatiye alî me, lewra bi navê -Wuarî mezin- li wir şûnekê heye.

(**) Va çendek nimûne ê ku li Dalîqewaqê têne stîrayînê.

Gundekî Kirşehîrê

Yasîpînarê dihatin stîran çarînek tenê di
bîra min da maye:

*Qirxîlî bilîndiya çîyan e
Qizilçewlîk devê rêyan e
Mal şewitî Yasîpînar e
Ocaxê têlî zeryan e
Bang dikim yara min kerr e
Por şekirî ye û digere
Te kezeba min şewîtandê
Lê delalê li ba mere*

*Bibeze min mebe kevir
Dilê min te kire agir
Gerdanê te berfa çîyan
Cotê çiçîkan heşê min bir.*

Herî şekirin û ristin jî wek mihricanekê ye, vî karî keçikên berzewac û bûkên lezê dikin, ev jî babetekî ku mirov cê bigir dest û binivîsîne. Li alî me, kurdên van deran û deveran mihrecanekê çê dikin, ku jî hemû şênî û şahiyên din hên mezin û gês e. Ev hem wek dilanê hem jî mihrecanê. Nêrî, beran çîma haqasî bi kêf û xweşî tîna pîrozkirin. Lewra payîzê û dawiyê

hemû kar û şuxulên giran û bi zehmet e.

Di vî demsalî de, bêder xilas bûne, ard û burxul jî asan vegeyîye, ka û giha di kadûnan û li ser heymê ye, êzing hatine kirinê, yanê bi qutî em bîn, dema nefes salix girtinê ye. Çar pênc rexan berê beran tîna xemilandin, morik û çaten reng bi reng li sutu û usturiyan tîna girêdayîn, yanê tîna pêda kirin, bi boyaxên pir reng tîna boyaxkirin, xwarina beran û nêriyan wê demê taybet e. Lewra çil rojî berê, beran û nêrî jî nayên kerî pez, tîna girtin û çê tîna xwedîkirin, di ciyên xwe yêna taybetî da, roja ku nêrî û beran werin berdayîn. Temamî gundiyan paqij in. Rojekê berê serên xwe dişon, kincên pak û xweşik li xwe dikin û amade dibin. Jin û mîr ferq nîne, wê subê jî zûde rafîng bi agirên mezin tîna sor kirin, lê berê kulor tîna hazîrkin û tîna kirin bin sêlan. Her malek wê rojê (roja nêrî û beran) kulorekê çêdike, dibijirîne bo şên û şadiya nêrî û beran. Her şivan keriyên xwe yêna pez tîna nêzikî, li ciyên gêre û gêreh didin mexel û dipên jîna malê kulorê xwe dide ser textekî an jî sêniyek mezin ser digire

û radike ser serî xwe, merî malê an jî xort û keçên malê bi hev re beranên xwe yên hetin xemilandî ji gomê digirin (hinek bi bend hinek bê bend) û jin û mêr û malbat bi hev ra berên xwe didin keriyê bez û dimeşin. Dema ku beran nêzîkî kerî bûn, tên berdayîn û nimêj tên gotin û hemû gundî, jin, mêr û zarok, biçûk û mezin, şivan û mêvan, ku kî li wir heye, hazir e, gişt bi hev ra dest bi xwarinê dikin. Kilam tên gotin, govend tên kişandin, şayî û gwêşiyek bê emsal e, ev mihrecana nêrî-beran, di vê şênî û şayiyê da kesek guh nade bîhna nêriyan.

Çavkaniya çand û kevneşopan gund in, lema pir mîhim e, her çi dibe ba bibe, li bo tiştek tê kirin, em bên jinekê zarokek anî der û cîran (helbetê jinên malê) xwerinê bi rûn û şîrênek dibirêjin dibin ser, ji vê kevneşopê ra tê gotin; Çûyîn ser. Dîsa mînakekê bidin, ku zarî bû xwedana malê şîronek belav dikin, mesela kincên jinan her yekî manekê xwe heye gorê jinan bi rengên xwe diaxivin, yekê kevneşapik heye ku ev pir mîhim û entrésant e, li gundan kes agirî malê vênêsîn, ji êvar da polan beregî ser hev dikin, bi xweliya ser van polan digirin.

*Çiyayî qulike çiyakî mezin e
li bindîl û newal gund rêz bi rêz in
Ji hev dûr û nêzîk hevûdû dibihîzin
Gişt tijî hezîne ji hev re yar in
Bê xeber li hevûdû bi îqrar in
Hemû her karî bi jin û mêran e
Qencî karê wan e dijî şeran e
Hesret û hevî ê li yaran e
Bedbînî ji wan dûr e herdem buhar in
Bêgotin ji hevûdû re bi îqrar in*

da tê, û li her dera ku kurd lê ne li wir dom dike, di demên pêşiyê, ji van kevneşopan û baweriyên emê ji ê çê, û dem rabirtî qal bikin.

Lewra li bo hemû masîva kevneşop û bawerî hene, dixwazim bi helbesteke xwe, nivîsa xwe biqedînim, lê ji xwendevanan efû dixwazim, biborînin, rêzimana vê nivîsê gorî dilê min nebû, ezê li nivîsên pêşî kêmasiyên xwe kêmîr bikim, û emê bi hêz û alîkariya hev serefraz bin:

*Çiyayî qulike çiyakî mezin e
li bindîl û newal gund rêz bi rêz in
Ji hev dûr û nêzîk hevûdû dibihîzin
Gişt tijî hezîne ji hev re yar in
Bê xeber li hevûdû bi îqrar in
Hemû her karî bi jin û mêran e
Qencî karê wan e dijî şeran e
Hesret û hevî ê li yaran e
Bedbînî ji wan dûr e herdem buhar in
Bêgotin ji hevûdû re bi îqrar in*

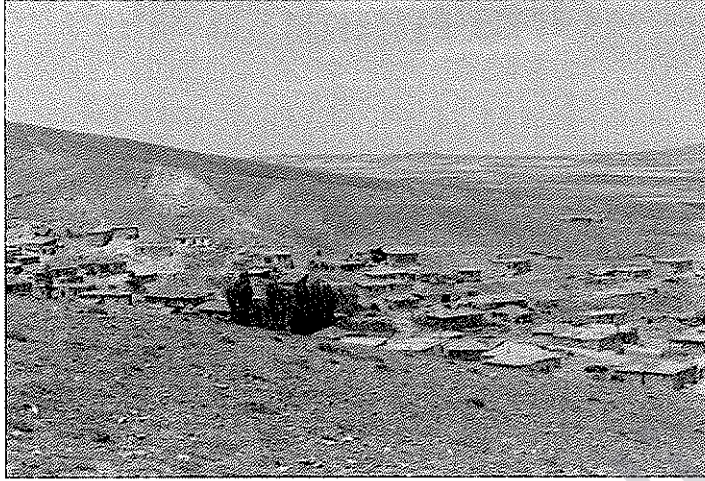
*Mirovî merivî li wira hu bûn
Bi rêya ramanên hîmî xwe li çûn
Şewqê dipîvim dest yarê da mûm
Temamî bi ihtîram û didar in
Hevûdû bang dikin, tev bi îqrar in*

*Hîmî me î zexm e bi hêzî hûnand
Di navça ku tê de mirovatî çand
Temelî li wira rastî nas kir xwend
Bi dadîn dîlsoz in ji hev re diyar in
Bo hemû masîva tim bi îqrar in*

19-9- 1996
Marktoberndori

Subê zû jinê malesyê pîr radibe dere ber derî der, rûyê xwe berbi hêlî rojê çerx dike, nivêjê li rojê dike, û vedigere ber rojinge bi ihtîrameke ezîz, ewcar polan tîne der û agir geş dike, ez bawer im ev kevneşop û bawerî ji ola (dîna) Zerdeşt

Taburoğlu-Kirşehir

- ⇨ Ma meri lı Şaristana be, ne lı Goristana be.
- ⇨ Dest dıkım, dev dıxwe.
- ⇨ Ne şekîrê Şam ê, ne rûyê Helebê.
- ⇨ Jı gura birqitur, mara tazitır.
- ⇨ Piştı baranê, kerê cıl dıke.
- ⇨ Jı ber baranê direve, ber berfê
- ⇨ Qerqı dızane qı dıfroşe.
- ⇨ Fıqare qû dızyê, hıva qarde royi derket.
- ⇨ Şev yeke, dız hezar e.
- ⇨ Dıza jı dıza dızı, erd û ezman lerızı.
- ⇨ Xal xwarziya radıkın, ap bıraziya dadıkın.
- ⇨ Parsyê jınan şıkeştıne.
- ⇨ Xarınê xwe xaş bıke, devê meryê xwe; gotına xwe xaş bıke devê xelki.
- ⇨ Ma dilê merya dil be, ma balgi xwe jı kêvir be.
- ⇨ Dıkale, lê şır nade.
- ⇨ Mangên bı dızı tên ga, eşkere dızên.
- ⇨ Kuqkê ber derê xwe kevir neke, lê alemê jı dova kevir ke.
- ⇨ Pesın xemla mêraye.
- ⇨ Ker mırın, kêr lê pır dıwın.
- ⇨ Bexê nêr, bona kêr.
- ⇨ Xudê kevrekı lı merya dıxine, yeki jı dı serra dıgrê.
- ⇨ Beri Adem, şırê kêti.
- ⇨ Kerı xwe girêde, gur xwarı ma bıxwe.
- ⇨ Heta ku dengız nebe şır, caş nabın eşır.
- ⇨ Ne fedı ye, ne heyayê, çxre qxre berdaye.
- ⇨ Bendıka enyê qetyaye.
- ⇨ Heta mırınê, çav lı kırıne.
- ⇨ Kerê nemıre bahar tê.
- ⇨ Mala bavê mın lı vir tune têr bıpesınım
- ⇨ Bük lı hespê ye, kes nızane nesibê kê ye.
- ⇨ Şır dı kalanê xwe da nasekine.
- ⇨ Genımê Qamanê, va ye lı meydanê.
- ⇨ Sûri jı gayı cot ra namine.

*Van gotinên yên lı jêr devı
gundiyan dor û bera qeza
Balayê (Anqarê) hatine girtın.*

Orta Anadolu Alevilerinin Kürtçe Âyet ve Beyitleri

Mehmet Bayrak

Alevi töre ve törenlerinin, salt Türkçe olarak icra edildiği yolunda yanlış bir kanı vardır. Alevi inançları ile eski Kürt inançları arasındaki benzerlikler bir yana, Kürtçe Alevi deyişleri başlıbaşına bir inceleme konusudur. Alevilik Anadolu'da genellikle yoksul kırsal kesimlerde örgütlenen bir öğretilerdir. Dolayısıyla Anadolu Aleviliğini yoğuran, töre ve törenleriyle icra eden ana unsurlardan biri, İslam'ın resmi dili olmayan Arapçayı bilmeyen yoksul Türk halkıdır. Bu nedenle Sünniliği benimseyen Türkler, ibadetlerini nasıl Arapça yapıyorlarsa; Alevilik öğretilerine bağlanan Kürtlerin de kendi dillerinin yanısıra bu alanda zengin bir edebiyat geleneği bulunan Türk diliyle sazlı-sözlü tören yapmaları doğaldır.

Gerçek buyken, Özellikle Cumhuriyet döneminde, Aleviliği Türklükle özdeşleştirmek için bilinçli bir çabaya girilmiştir. Dahası Kemalizm Aleviliğin kurtarıcısı gibi sunulmuştur.

Bilindiği gibi, Henefilik yani Sünnilik kulvarı, Osmanlı'nın Halife Padişahları tarafından tutulmuştu. Üstelik Osmanlı tarihi boyunca başta Aleviler olmak üzere diğer heterodoks inanç mensupları, büyük bir eziyet çekmişlerdi. Öyleyse Halife-Padişahlığa bir alternatif olarak çıkan yeni Türk burjuvazisi, her açıdan yönetimden memnun olmayan kitlelere dayanmak zorundaydı. Bunun içindir ki gerek İttihat ve Terakki önderlerinin kendilerini Alevi-Bektaşî gibi sunup, kitleyi Birinci Dünya savaşına sokma çabaları, gerekse Kuva-yı Milliyecilerin Alevi-Bektaşî tekkelerinden yararlanarak Anadolu'ya kaçmaları. (İsmet paşa,

Fevzi Çakmak paşa ve Adıvarlar gibi)

Kürt-Alevi aşiretlerin Milli mücadeleye sokulma çabaları, hep yararlı bir anlayıştan kaynaklanmıştır. Yoksa „Reform“ olarak sunulan 1925 yılı düzenlemeleri çerçevesinde, Alevi-Bektaşî tekke ve zaviyeleri kapatılırken, salt Sünnilik kulvarının açık tutulması başka nasıl izah edilebilir. Dinin yeni Türk burjuvazisine dizginlenmesinin nedeni ise, açıktır ki onu „reform“ larını daha kolaylıkla yerleştirilebilmesi düşüncesi ile açıklanabilir.

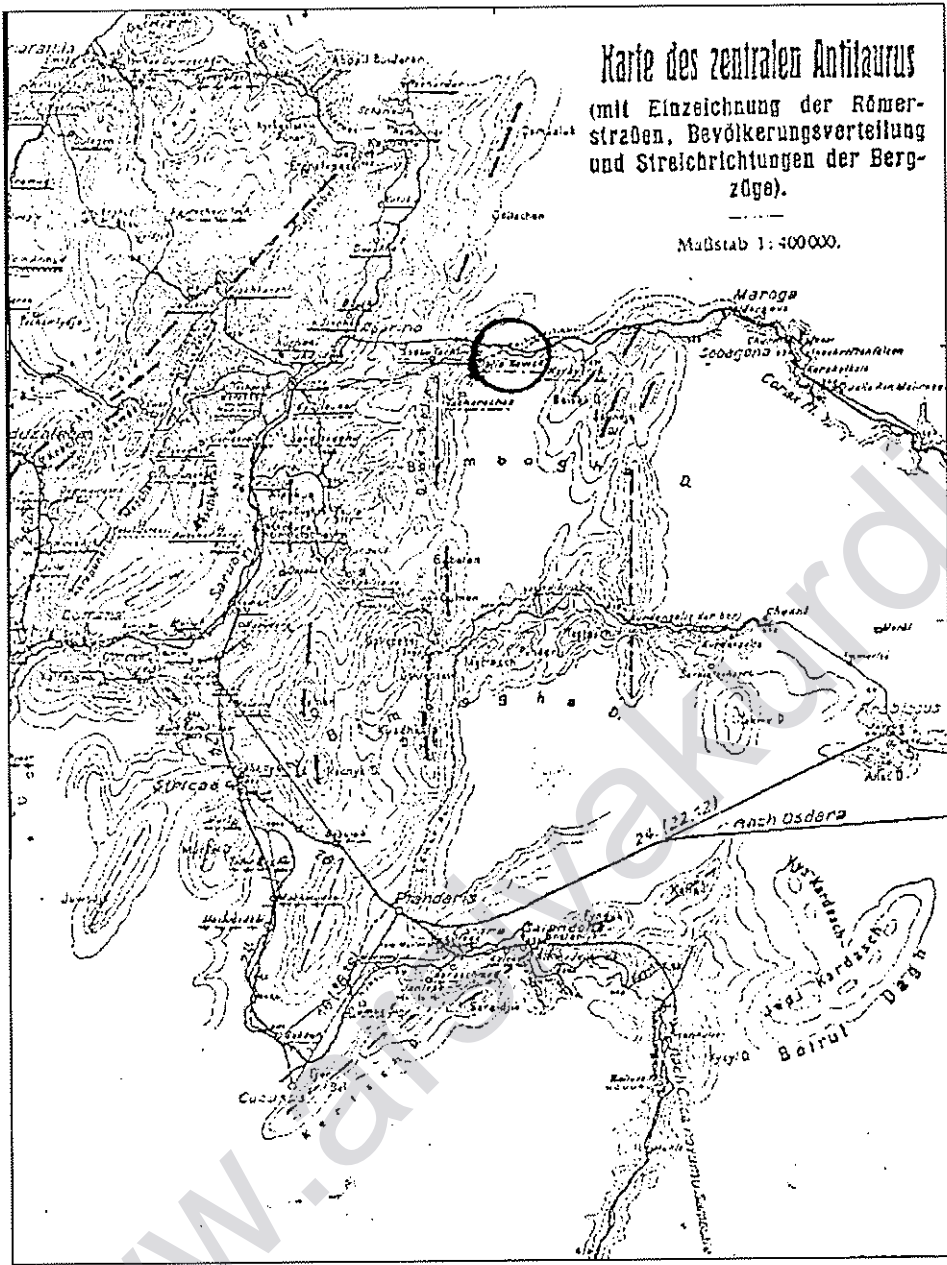
Alevi-Kürtlerin İbadet Dili Sorunları:

Resmi İdeolojiye bağımlı araştırmacılar, başka alanlarda olduğu gibi Alevi-Kürtlerin ibadet dili konusunda da bir resmi dil oluşturmuşlar ve bunuda tekrarlayıp duruyorlar.

İttihat-Terakkiçiler, yeni bir resmi görüş oluştururlarken Sor-serliği (Farsçada Surh-ser), Ali-İlahiliği, Ahlê Haqlığı, Rafiziliği, Kızılbashlığı ve bunların diğer türevlerini Alevi'like indirgemişler, „Alevilike Bektaşîlikle bütünleştirerek yeni bir Türk İslamcılığı yaratmaya çalışmışlar.

Kürt kimliğini ret ve inkar temelinde Milli Emniyet uzmanı Naci İsmail (Habil Adem, Dr. Friç vs) gibi İttihatçılara Kürtler üzerine rapor hazırlatan irade; yine bir İttihatçı olan Baha Said Bey'e de Alevilik-Bektaşîlik araştırması yaptırıyor. Tabi buda öncekileri gibi bilimsellikten ve objektiflikten uzak zorlama ve düzmece bir araştırma raporu.

Ancak nasıl ki İttihatçılığın mirasını ret ederek yola çıkan Kemalistler, sonradan Kürt meselesinde olduğu gibi yine onların

20. yüzyıl başlarında "Kavimler Köprüsü" niteliğindeki Orta Anti-Toroslar'da (Binboğalar'da) Alevi-Kürt yoğunluklu bölgenin haritası. Dairenin içinde, makalenin yazarı M. Bayrak'ın köyü görülür. Kaynak- Hugo Gnothe: Meine Vorderasienexpedition 1906-1907, Leipzig- 1912

temellerini attığı politikalara sarılmışlarsa, Alevilik konusundada aynı politikayı izlemişlerdir. Kürtleri geri kalmış Dağ Türkleri olarak sunan bu politika, Bektaşilikle bütünleştirilen Aleviliği de Türk müslümanlığı giderekte İslami

Türkçülük olarak sunmuşlardır. Burdan çıkılarak Alevilerin ibadet dillerinin Türkçe olduğu çıkarılması yapılmıştır.

Oysa resmi düzlemde bu görüşü savunanlar, gizli raporlarda farklı şeyler söylüyorlardı. Söz gelimi Atatürkün

politik danışmanlarından, Güneş - Dil teorisyeni Prof. Hasan Reşit Tankut, 1949 yılında CHP yönetimine verdiği gizli bir raporda şunları söylüyordu: „Bizde Alevilerin dört ana dili vardır. Türkçe, Dersimde Zazaca, Malatya, Maraşta; Kırmançça, Hatay ve Çukurovada Arapça. Böyle olmakla beraber Arap dili olanları hariç bütün Alevilerin inanç dili Türkçedir. Niyazlarını Türkçe söylerler, nefeslerini, naatlarını Türkçe yazarlar. Ayinleri baştan başa Türkçedir. Yalnız son zamanlarda, asılan Dersim İmamı Seyid Rızanın bâbı Alişer bize inat olmak üzere Türkçe yi bırakmış nefeslerini Zazaca yazmağa başlamıştı. (Bkz. M.Bayrak: Kürdoloji Belgeleri, s.298)

Tankutun belirlemesi bir boyutu ile doğrudur. O da, Türkiye ve Kürdistan'daki Alevilerin dört dilide konuştuklarıdır. Arap Alevileri dışında kalanların tüm ibadetlerini Türkçe yaptıkları yolundaki iddia bir yönüyle eksik bir yönüyle yanlıştır.

1. Her şeyden önce İran, Mezopotamya,

Kürdistan ve Anadolu kaynaklı olduğu bilinen bir öğretinin, yalnızca Türkçe dilli olduğunu söylemek yanlıştır.

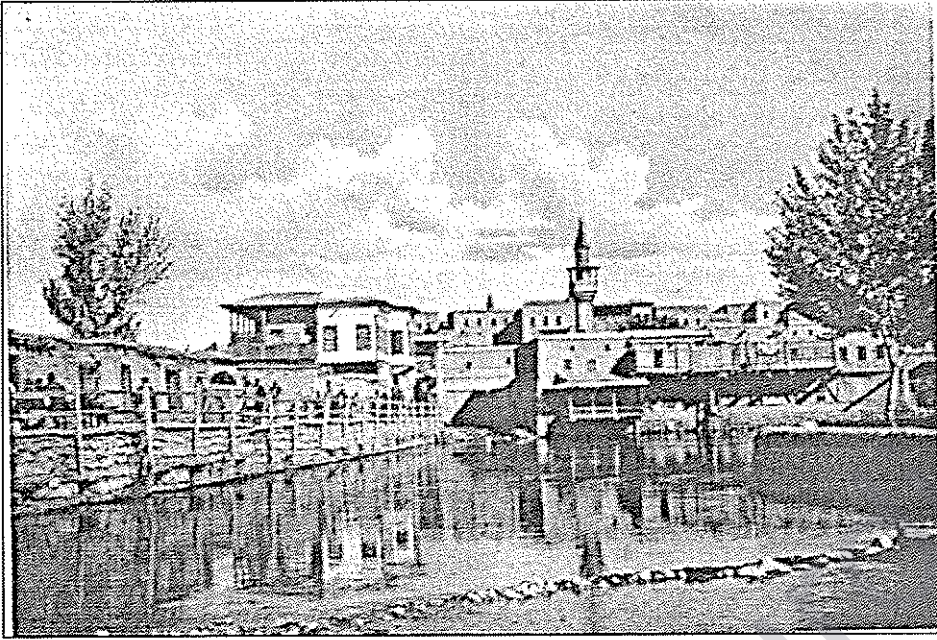
2. Anadolu Aleviliğinin İran ve Mezopotamya'daki bağlaştığı olan „Ehlê Haq“ (Ali-Haq) ve „Kakai“ öğretilerinin Kürtçenin Gorani ve Sorani lehçelerinde bir çok kutsal metni bulunuyor. Öte yandan yine Kürtler arasında yaşayan gizli dinler kategorisinde olan Yezidiliğin kutsal kitabı olan „Kitâb-ı Cilve,, ve „Mushafê Reş,, ile Şeyh Adi İlahilerinin asıllarının Kürtçe olduğu (Bkz. Dr. Maximilian Bittner: Die Heiligen Bücher der Jeziden oder Taufelsanbeter, Viyana 1913) bilindiği gibi günümüz Kürdologlarından bazılarınca derlenmiş bu inançlara ilişkin çok sayıda Kutsal metinler bulunuyor. Ehlê Haq konusunda Dr. Golorad Moradiyi, Yezidilik konusunda Dr. Celilê Celili burada anabiliriz.

3. Türkçe okullaşma olgusunun olmadığı yüz yıl öncesine kadar, Kürdistanın ve Anadolunun Kızılbaş ya da Ali-İlahi Kürtleri acaba hangi dili

37. Kurden (Halbnomaden) im östlichen Plateauvorland des Antitaurus.

20. yüzyıl başlarında karşı-Toroslar'da (Bimboğa dağları) yarı-göçebe olarak yaşayan Alevi-Kürtler: Kaynak- Hugo Grothe: Geographische Charakter bilder, Leipzig- 1909

38. Albistan (Elbostan) am Djihân, dem alten Pyramusfluss.

Ceyhan Irmağının Kaynaklandığı Alevî-Kürt yoğunluklu Elbistan kazasının 20.yüzyıl başlarındaki görünümü. (Kaynak- H. Grothe)

konusuyor ve hangi dille töre ve törenlerini yürütüyorlardı?

Bilinmelidirki, Türkçülük ve Türkleştirme politikalarının yaygınlaştırıldığı yakın döneme kadar ibadetlerini esas olarak anadilleri olan Kürtçede yapıyorlardı. Bektaşiliğin bir Türk İslam öğretisi olarak Aleviliğin yerine ikame edilmeye çalışıldığı İttihad döneminden sonra Türkçe ibadet dili olarak yaygınlaştırılmaya ve özendirilmeye çalışıldı. M. Kemal döneminde Sünnî-Müslüman ibadetinde Türkçe yapılmaya çalışılması bu konuda bir fikir verebilir.

Kaldı ki, bir Türk tarikatı olarak sunulan Bektaşiliğin ibadet dili ve edebiyatı da daha çok tekke çevrelerinde oluşturuluyordu ve dil de Osmanlıca idi.

4. Alevî Kürtlerin töre ve törenlerinde Kürtçe âyetlerin ve beyitlerin (deyiş) yanı sıra, karşılıklı dialog esastır. Karşılıklı konuşma ve müzikli tören kuşkusuz tüm Aleviler için geçerlidir. Ancak Alevî Kürtler İslamın Kuran âyetleri yerine kendi deyişlerini- ister

Türkçe olsun ister Kürtçe- âyet ve beyit olarak nitelendirmektedirler. Kürtçe deyişler sözlü gelenekle yaşatıldığından tıpkı türküler gibi yazıya dönüştürülmediği için zamanla alabildiğine azalmıştır. (Çocukluğumda dedemin okuduğu 10-15 dolayındaki Kürtçe Alevî deyişinden günümüzde büyük zorluklarla sadece 3 tanesine ulaşabildim

5. Alevilerin yeni bir umudla sarıldıkları Cumhuriyet yönetimlerine hoş görünmek, gizlilikten kurtulup legaliteye çıkmak ve resmileşmek için de Türkçe ibadet diline yöneldikleri de gözden kaçırılmamalıdır.

6. İnançsal- Kültürel bir öğretinin mensubu olan Alevilerin; bu öğretiyi paylaşan Türk, Kürt ya da başka etnik gruptan olan ozanların Türkçe olarak yazdıkları deyişleri sahiplenmesi ve bunları ibadetlerinde okumalarında son derece doğaldır. Hangi ulusal kökenden olursa olsun bir Alevî yüzyıllar boyunca yazıya dönüştürülmüş Türkçe deyişleri, nefesleri, ağıtları, töre ve törenlerinde

DİMİLKÎ (ZAZAKÎ) DEYİŞ ÖRNEKLERİ

REW BÊ, REW BÊ, DA DUZGIN !

*De sewe nawa şikiye
Virêniya Taburû vejiye
Ez qurbanê xorte veri bi
imdadê minê sêy de bêro
Qılawizê mı Sah Hêyderi*

*Rew bê, rew bê, rew bê rew bê
Da da, da da, da da Duzginê mın*

*Ez şiyûnê diyarê Mose
Ez şiyûne diyarê Mose
Hewsê Kalikê mı oseno zê tose
To ke ced û celalê mına
Mınê sêy rê cayê ra bioso*

*Rew bê, rew bê, rew bê, rew bê
Da da, da da, da da, da da duzginê mı*

*Tever persena wayir mit o(?)
Hêni vozdanê safî sit o
To ke ced û Celalê mı persena
Qelê zimstani de bax û bostan ramito*

*Da da, da da, da da, Duzgino
Rew bê, rew bê, bakılê mı*

*Npîs Haq ke rêyê bê nari
Mı meverde bavokê sari
Imadê minê sêy de bêro
Qılawizê kalikê mı Sa Hêyderi*

Rew bê, rew bê da Duzgino

*Ez qurbanê to û na nami
To ra baxse ez veng dano kami
Duzgin servê namê xo ke
Ma rê wayirêni bike
Vanê Wicaxi biyê xami
Ti ya wayirê xani û mali*

*Da da, da da, Duzginê mı
Rew bê, rew bê da Duzgino*

*Ez qurbanê ê nami, namê weşi
To ra baxse veng dan kam kêşi
Mı rê wayirêni bike*

*Qılawizê Kalikê mı Sêy Weşi
Rew bê, rew bê da Duzgino*

*To ke nina ez namê wayiri
Dına mı rê bena tari
To mı meverde bavokê sari
Cêreno to sultani vero
Qulê tu yo Dawut Sulari*

*Da da, da da, Duzginê mı
Ez qurbanê ta bi*

Söz ve Müzik: Davut Sulari
Kaynak : Bekir Karadeniz

- 11 -

OY MELEMÊ

*Oy melemê, melemê
Qımı şiya yê, buri qelem ê
Ez biyû meftunê to
Biyûne dısmanê alemi*

*Qênê to qı kıvar a
Royê mı guret mı ra
Ez bızoni ke mirenû
Vırare fin vilê to ra*

*Melem melem bê qê ma
Ez hêyanê qê sima
Zeriya to keşi mekuyo
Mı ti kerda xo qıma
D e r b e n d i*

*Melem melem bê nata
To zeriya mı pota
To destê xo destê mı ke
Heqi ma rê rinde vata
D e r b e n d i*

Söz: Aşık Daimi
Kaynak: Ozan Rençber

Bangî:

Ji hemî rêkxistinên Kurd ên sîyasî çandeyî û komelî ra nameya vekirî

Serok û kargêr û endamên berrêz,

Wek ku tê zanîn, sala 1998'an 100 salîya rojnama Kurdî ya pêşin „Kurdistan“ e. Rewşenbîrê Kurd ê nemir Mîqdat Mîdhet Bedirxan, di tarîxa 22'yê Nîsana 1898'an da li Misrê dest bi weşandina wê rojnama dîrokî kirîye, paşê birayê wî Evdîrehman Bedirxan kargêrîya rojnamê girtîye destê xwe û weşandina wê li Ewropayê domandîye.

Kurdistan hejmar 1 (22 Nîsan 1898)

Her weha, sala 1998an dibe 90 salîya Nuçenama Hevkarî û Pêşketina Kurdan (*Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi*), ku di sala 1908an da li Stanbolê bi Kurdî-Tirkî derketîye.

Ji bil van her duyan kovara „Jin“ a çandeyî jî di sala 1998'an da 80 salên xwe dadigire. Ev kovara giranbuha jî di sala 1918an da li Stanbolê bi Kurdî-Tirkî hatîye weşandin.

Bi vî awayî, di sala 1998an da sê salveger digîjin hev. Wek ku tê zanîn, ez çend sal berê li ser „Kurdistan“ ê û „Jin“ ê xebitîbûm, min her du jî wergerandibûn tipên Latîni û ji nû ve çap kiribûn. Ez dixwazim bi kêfxweşî bidim zanîn ku, ez nuha jî li ser „Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi“, dixebitim û wê jî werdigerînim tipên Latîni. Daxwaza min ew e ku berî Newroza 1998an wê jî çap bikim û bigihînim destê xwendevanê Kurd. Bi vî awayî, di wê sala dîrokî da, her sê kovarên me yê dîrokî jî dê di destê xwendevanê Kurd da bin.

100 salîya rojnamevanîya Kurd jibo Kurdan bûyeraka gelek giring e. Di dîrokan hemî neteweyan da bûyerên weha cîyên giring digirin, bi şênayî û civînan tîrên pîrozkirin. Bîranîn û pîrozkirina salvegerên weha tîgihîştina neteweyî fire dîke, gîyanê neteweyî xurt dîke û hevgerîna neteweyî zexm dîke. Eşkera ye ku ihtîyaca me Kurdan jî hemî neteweyên di zêdetir bi bîranîn û pîrozkirina salvegerên weha heye.

Ji ber vê yekê, min, wek nivîskarekî Kurd ê ku li ser van her sê kovaran xebitîye û nuha jî dixebite, xwest ku ez bi vê nama vekirî 100 salîya rojnamevanîya Kurd, vê bûyera neteweyî ya giring bînim bîra gelê Kurd, xasma jî bîra vîkxistinên Kurd. Ji ber ku îmkânên min tunin ku ez xwe bigihînim vîkxistinên Kurd û vê pêşniyaza xwe yekser bi wan bidim zanîn, ez vê nama xwe ya vekirî jî rojname û kovarên Kurdan ra dişînim û bi rîya wan bi hemî vîkxistinên Kurd radigihînim.

Ez ji hemî vîkxistinên Kurd tîka dikim ku:

- 1- Sala 1998an bi navê „Sala Rojnamevanîya Kurd“ qebûl bikin û ragihînin.
- 2- Bîryar bidin ku 100 salîya rojnamevanîya Kurd di sala 1998an da li Kurdistanê û li derê welêt bi konferansan, bi semîneran, bi civînan çandeyî, bi şênayîyên folklorî û wd. bê bîranîn û bê pîrozkirin.

Digel sipasan, silavan û daxwazên serketinê.

M. Emîn Bozarslan

ÇAĞRI:

Bütün Kürd siyasal, kültürel ve toplumsal örgütlerine açık mektup:

Sayın başkanlar, yöneticiler ve üyeler,

Bilindiği gibi 1998 yılı, ilk Kürd gazetesi olan „Kurdistan“ın 100'üncü yıldır. Ölümsüz Kürd aydını Mikdad Bedirhan, 22 Nisan 1898 tarihinde Mısır'da o tarihsel gazeteyi yayınlamaya başlamış, sonra kardeşi Abdurrahman Bedirhan gazetesinin *Kurdistan no: 1 (22 Nisan 1898)* yönetimini eline almış ve yayını Avrupa'da sürdürmüştür. 1998 yılı aynı zamanda 1908 yılında İstanbul'da Kürtçe-Türkçe olarak yayınlanmış olan „Kürd teavün ve terakkî gazetesi“nin de 90'ıncı yıldır. Bu ikisinden başka, kültür dergisi „Jîn“ de 1998 yılında 80 yılını dolduracaktır. Bu yüce değerli dergide 1918 yılında Kürtçe-Türkçe olarak İstanbul'da yayımlanmıştır. Böylece 1998 yılında üç yıldönümü bir araya gelecektir.

Bilindiği gibi ben bir kaç yıl önce, „Kürdistan“ ve „Jîn“ üzerine çalışmış ve ikisini de Latin harflerine çevirip yeniden yayınlamıştım. Sevinçle bildirmek istiyorum ki, ben şimdi de „Kürd teavün ve terakkî gazetesi“ üzerine çalışıyorum ve onu da Latin harflerine çeviriyorum. 1998 Newrozundan önce onuda yayınlayıp Kürd okuyucusunun eline ulaştırmak istiyorum. Böylece, o tarihsel yıldönümünde, her üç tarihsel dergimizde Kürd okuyucusunun elinde olacaktır.

Kürd gazeteciliğinin 100'üncü yılı, biz Kürdler için önemli bir olaydır. Tüm ulusların tarihinde böyle olaylar önemli yer tutarlar, şenlik ve toplantılarla kutlanırlar. Bu tür yıldönümlerinin anılıp kutlanmaları, ulusal bilinci geliştirir, ulusal ruhu güçlendirir ve ulusal dayanışmayı pekiştirir. Açıkça; Biz Kürdlerin diğer uluslardan dah çok bu gibi yıldönümlerinin anılıp kutlanmasına ihtiyacı vardır.

Bu nedenle, bu üç dergi üzerine çalışmış ve halende çalışmakta olan bir Kürd yazarı olarak, Kürd gazeteciliğinin 100'üncü yılını; önemli olan bu ulusal olayı, bu açık mektupla Kürd halkına, özellikle de Kürd örgütlerine ulaşıp onlara doğrudan bu önerimi iletmek olanağına sahip olmadığım için, bu açık mektubumu Kürd gazete ve dergilerine gönderiyor ve onlar yoluyla tüm Kürd örgütlerine iletiyorum.

Bütün Kürd örgütlerinden,

- 1- 1998 yılını „Kürd Gazeteciliği yılı“ adıyla kabul edip ilan etmelerini
- 2- Kürd Gazeteciliğinin 100'üncü yılının 1998 yılında Kürdistan'da ve yurtdışında konferanslarla, seminerlerle, kültürel toplantılarla, folklor şenlikleriyle vs. anılıp kutlanması için karar vermelerini rica ediyorum.

Teşekkürler, selâmlar ve başarı dilekleriyle.

M. Emin Bozarlan

Kınnê û Hesen

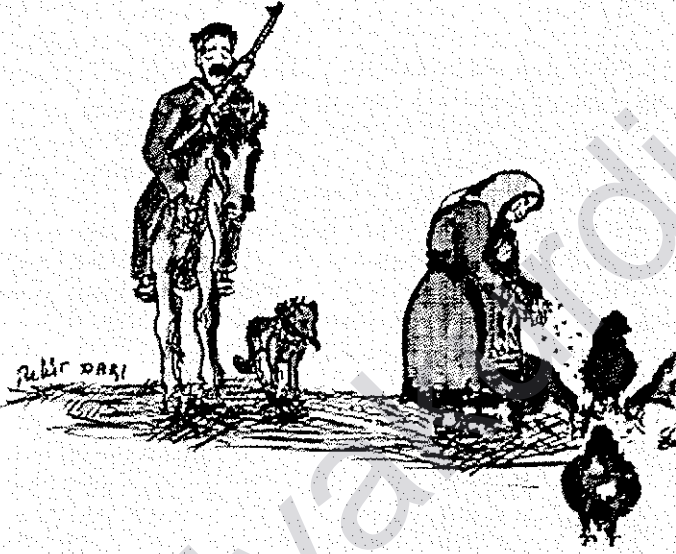
Bekir Darı

Elimde fırçam idare lambası misali, sürekli tararım Anadolu haritasını. Uzakta olduğumdan, haritası kalmıştır elimde. Her masaya serişimde, nazlı sabah yeli misali, buram buram memleket kokar. Bu gece Kızılözdeysem, yarın Polatlıyı, Konyayı ararım. Fırçamın ışığı Kırşehirin üzerinde gezerken kalbim kelebek misali, titrer ışığından. Sessiz, gölge gibi süzülürüm köylerin içinde.

Uykuda, hoyratça üzerini açmış çocukların üstünü bir ana gibi örter, kocalarından o gün dayak yemiş anaların aaah'larını yürekte paylaşan dost olurum. Dayakçı babaların elindeki kanlı sopalarını incitmeden alır, bu kez de onların babası olurum. Terden kalıp kalıp kirli şapkalarını çıkarır, ağarmış seyrek saçlarından başlayıp kırış kırış alınlarına; oradan sinirli hoyrat ve çatık kaşlarını, herşeyden habersiz ana rahmindeki çocuk misali yanaklarını okşarım.

Babalar çocuktur artık, yaptıkları yaramazlıktan utanan. Ellerim cılız omuzlarına geldiğinde ürkerim. Bu kadar yüke nasıl dayanır bu cılız omuzlar? diye. Bağışlamaya uğraşırım.

Çocuk başı okşamaya alışık, gül zambak, newroz yetişirmiş. Arpa, yulaf,

buğday biçmiş. Her birinin nazlı nazlı biçimleyip, zora zorluğa dayanmak için şekillendirdiği tarhanaya tat veren ellerim...Yüreğim, katran karası yazgılara yeni renkler katan sürekli bağışlamakla meşgul ve kendine zamanı olmayan, her haksızlıkta zink diye durup sonra nazlı ürkek çarpan yüreğim...

Ucunda idare lambasıyla çizmeye uğraştığı, bir duvar eşeğinin, bir çoban köpeğinin tüylerini okşayan fırçam. Bana isyan edip, bağışlamazlar. Üzülürüm... Çaresizimdir...

Böyle zamanlarımda Ziyaret Tepesine ağır ağır tırmanır, dilek ağacına rekli bezler ya da çizdiğim tablolardan birini asarım. Köylülerin hayır dualarına, „amin“ der pişirdikleri pilavdan bir dürüm, kestikleri kurbanın kaburga kemiklerinden kemirmeden bir gölge gibi

süzülürüm aralarından. Yaptıkları üzüm-
lünün tadına bulanarak tatlı tatlı...

Bundan sonra „Bırnebün“ ile beraber
„Ziyaret Tepesi“ne“ çıkıp çevre köyleri
dolaşip, olmuşları olacakları dinleyip
sizlere aktaracağız.

Merhaba...

Tilki

Tosunburnu - Pızbenika- köyü Ziyaret
tepesinin doğusunda tepeye sırtını
dayamış tipik bir Kürt köyü. Zaman
sorunlarını saat yerine güneşin Ziyaret
Tepesi ile olan durumuyla çözerler. Yani
akşam olduğu şu, bu saatle değil de „
Güneş Ziyareti aştı „ derler.

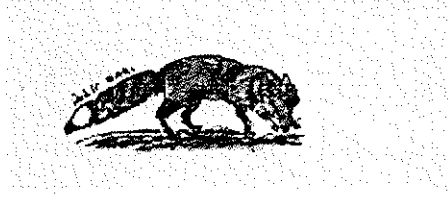
Kınne'nin evi şosenin yukarı
yamacında olduğundan, güneş biraz
erken kararırđı... İşte güneş Ziyaret
Tepesinin üzerinde portakal şekli ve
renginde beline kadar gömülmüştü
tepeye...

Kınne'nin aldığı her kilo onu
enlemesine geliştirmiş yüksekliği bir,
genişliği ise iki kadın bedenine varmış.
Bu gidişle üçü bulması pek uzun
sürmeyeceğe benziyor. Yüzü iyi şişiril-
memiş bir balon gibi. Alın dar, yanaklara
inildikçe genişlerken; çenede küt biten
çok ince, çok kısa boyunla, inadına çok
şişirilmiş balon olan vücuduna bağlanmış
bir görünümdeydi... Telaşlı anlarında yüz
kısımları kırmızının bütün tonlarını alırdı.
Koyu kırmızıya yaklaşmış yüzüyle
tavuklarını yemlerken omuzunda
filintasıyla köy korucusu oğlu yaklaştı.

Hasan, Kınne'nin aksine çok zayıf ama
omuzdaki filintasından biraz şişman.
Bütün kilosunu ceza olsun diye anasına
yüklediğinden geriye kalan kemik ve
deriden ibaret bedenini eşeğin üzerinden
yere kaydırdı. Eşekle, filintası
soluklanırken, o tıknafes...

-Yine eksik mi var? diye sordu.

Kaygılıydı.

-Şükür bugün sayı tam amma... Ya bu
gece yine kümese dalarsa diye ödüm
kopuyor.

Sanki mal ortağımız olmuş düzrü,
dördünü afiyetle yedi. Sen kıyama-
dığından rahmetli babama bile birini
kesmedin.

Rahmetli sözülle Kınnenin yüzü
kırmızının tonlarını aşip mora vurdu.

-Nerden bilirdim dağ gibi herifin
aniden göçüp gideceğini? Yoksa tavuk
değil kendimi bile kurban ederdim.

Babasının dağ gibi yükü Hasanın cılız
omuzlarına vurmuşcasına aniden diz
çöktü. Soluklanıp olmayan gücünü
toparladığını aklı kestiğinde, doğrulup
eve yöneldi. Merdivenin dibinde akşam
yalını bekleyen itin böğrüne filintasının
namlu suyla dürterek.

-Sanki tilkiyle anlaşmış bu kanara, diye
tısladı. Anasına dönüp bütün cesaretini
sesine vererek:

- İş başa düştü, dedi. Kınne anlamadı
ilkın.

- Ne işi oğlum?

-Bugün tavukları kümese değil ahıra
kapatalım. Mal ortağımız nasıl olsa
gelecek. Biz içeride pusuya yatıp
bekleriz. Üç-beş tavuğunu bir boklu
tilkiden koruyamayan adam koca köyün
o kadar malını mülkünü koruyabilir mi?
El güler adama. Hemde „defe“ koyup
çalmacasına.

Kınne korucu oğlunun korumasına
sığınıp tavukları inek ile eşeğin
bulunduğu ahır dedikleri kümeden biraz
büyükçe yapıya. İki pusucu, tavuklarda

girdiğinden ahırda beklenen tilkiye pek yer kalmamıştı. Hasan, Allah tarafından böyle dar yerler için yaratıldığından her yere sığarken, Kınne'nin balansı vücudu büyük sorun olduysa da bir köşeye Hasanın da yardımıyla yerleştirildi.

Beklemekten başka yapacakları pek birşey kalmadığından pusu vaziyetleri... Gözler fıldır fıldır. Bozmadan beklemeye başladılar.

Ahırdaki yer darlığı ne eşeğin ne de ineğin hoşuna gitmediğinden huysuzlandılar bir süre. Hiçte zamanı olamadığı halde eşek anırmaya yeltenip vaz geçerken, ineğin saldırdığı dışkı yerde gürültülü bir şekilde şaplıyordu. Bu hareketlilik Kınne'yi huzursuz etmişti.

-Filinta yanında mı? diye fısıldadı. Hasan:

-Hee... Bir mermide işini bitirmezsem o deyyusun bana bekçilik haram olsun.

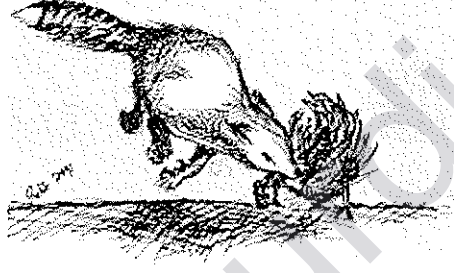
Filinta lafını duyan Kınne telaşla fırladı yerinden. Fırlamasıyla eşeğin kış tarafına toslayıp tekrar terketmediği köşesine büzüldü. Pineklemekte olan tavuklar bu yeni kargaşaya kızıp isteksiz yer değiştiren Kınne:

-Bu daracık yerde tilki yerine birimizi vurursan işte o zaman gülerler sana, diye söylendi. İyisimi silahsız halledelim bu işi. Üstelik sen güçlü kuvvatlı koca bir köyün bekçisisin. Boklu bir tilkiden mi yılacan?

Böylesi iltifatlara alışık olamayan Hasan bu işe aklı yattığından filintasını eve bırakıp mevzisine döndü. Ne kadar beklediklerinin farkında değillerdi. sesizlik kader gibi kapkara ahıra çökmüştü. Hasan, kapıyı hafif aralayıp, saldı mavimsi ay ışığını içeri. Şimdi yapacakları tek iş bu mavi ışığa düşecek düşman gölgesini beklemektir.

Gölge de fazla bekletmeden düştü mavi ışığa. Önce kedi sandılar ama kuyruk kısmının yansıması konuğu müjdelemeye yetti. Tilki her şeyden habersiz çizgi gibi süzüldü içeri. Hasan telaşsız kahramanca kapattı kapıyı. Kınne kibriti çalıp yaktı lambayı. Lambanın ışıkları sanki bir

dinamitin fitiliymişçesine ahırda patladı. Tavuklar tilkiyi gördüğünden, tavandan inmemek için bütün güçleriyle kanat çırpmakta... İnek savunma durumuna geçmiş burun deliklerini yırtarcasına solumakta. Eşek hedefesiz uçaksavar gibi peşpeşe çifte salladığından tilki yerine Hasan ilk çiftteyi böğrüne yemiş. Kapının arkasına savrulmuştu iki büküm. Kınne elindeki ışığı koruma derdinde köşesinde

yusyuvurlak...

Tilki tuzağın farkına vardığından tavukları falan unutmuş can derdinde idi. Nere olsa saldırıyor. Kınne'nin köşesine taaruz başlatıyor. Olmuyor onu bırakıp kapıya yöneliyor. Kapı kapalı. Saldırıyor Hasana derken tekrar Kınneye.

Tilkinin Kınne'ye her saldırışında Kınne bağıyor:

-Haasaan! Hasan!!! Boklarını yiyim kurtar beni bu azgın canavardan.

Hasan bütün gücünü toparlayıp anasının köşesine yöneldiğinde ikinci darbeyi de eşekten yiyip savruluyor kapının arkasına. Kınne avazı yettiğince nakaratını tekrarlamakta:

-Haasan! Hasan!!! Boklarını yiyim. Bari kapıyı aç yoksa paralayacak. Hasan çaresiz kapıyı aralamaya uğraşır zor bela açarken havada kanat çırpılmaktan yorulup kapı önüne düşen bir tavuğun boyundan kapıp dışarı fırlayan tilkinin peşinden bakarak bitkin ve yenik bir durumda seslendi anasına:

-Ya ben kimlerin bokunu yiyeyim ana?

Dapir û Ruvi

Berhevkar: **Curukî**
Rastrnîvis: Dr. Mikailî

Dapirê du nebiyê xwe yi sêwi mezim dikim. Dapirê her ro sîwê zu mange didot û şîre wê dîbir bazarê, firotine. Bî pereyi wê jî zarya ra kinc-sol, xwarin û tişte listikê dikiri û dîhani. Wê salê ruvi jî wan ra bûye ciran.

Dapirê vê sîwê jî disa notlê her ro mange dot û şîr kîr elbê û giran giran kete rê dîçû bazarê. Ruvi ewê dit û lî du da beziya, hatê gîhişte wê û bî dengekî şîrin û hevalti got:

–“Cirana delal tu westiyayi, ka ez jî te ra elbê şîr bîwim” Dapir:–“Lo Ruvi, jî boy min xwe newestîne, ba tu yi xweş be!”

Ruvi:–“Ew çî to şorê”, û rahişte desti dapirê û elb jî dest da girt, da desti xwe. Dapirê jî wi ra pîr spas kîr.

Le hêla hev giran giran dîçûn û qala eyam dikim. Le belê Ruvi nişka va solê xwe derxistin û bî gora va beziya û ket nav dara û wenda bû. Dapir dî şûne xwe da hîşk bû, kewîjî. Dû ra beziya, lê negîhişt Ruvi. Ruvi dî nav dara da şîr gi vexwar û elb vala kîr avêt wira û çû derket ser zinare:

–“*Mîn şîr vexwari ser tatê
Mîn tu hîştî lî matê.*”

Dapir westî û bî xem dest wala vegeriya, hati mal. Sîwê zu rabûyi jî zarokan ra pûrsung çêkir û hani dayi ber wana û çûye hindê Tahjiye belek û çî hati serî jî wê ra goti. Dapir Tahji va pîrs kîrin yek. Tahji dîke ro û şev Ruvi baş çav ke û Dapir jî vi ra her ro kilok goşt bîkire. Lê belê Dapir boş nesekini, tav dê da çû jî bazarê hinek qîr hîgirt, bîr mal germ

kîr, heland û bîr ser zinari ku Ruvi tim tê lê rûdini, rokîr.

Ruvi dani nivro hati çû hîkîşîya ser zinar û şuna ku Dapir qîr lê rokîrî bû rûnişt û disa qerfê xwe bî Dapirê kîr.

–“*Mîn şîr vexwar ser tatê
Mîn tu hîştî lî matê*”

Tahjiyê belek yê ku lî benda Ruvi bû, xwe nişka va beradaye wi. Ruvi kîrî bireve, boça wi bî zinar va nusîkiyi. Ruvi xwe havêt vê hêlê, wê hêlê. Na boça wi nehat û boç dî kokê da qetiya lî ser zinar bî qire va nusîki ma.

Ruvi birindar, hundîr şewiti û bî tîrs û xof revî çû û car dî jî lî paş xwe nenêri. Kê ew didit bî wi dîkeniya. Bê boç, quna wi lî derva bû, xayî dikîr. Ruvi jî vê pîr fedî dikîr û ew dîyara terikand. Ti, birçî û birindar lî çîya û baniya geriya. Le pîr westiya û poşman bû, zivîri hati lî Dapirê bext xasti:

–“*Dapira delal! Mîn kîr tu neke
Lî mîn du deriya yeki veke
Boçê mîn bî mîn de
Ez bî xwe da kîm, disa herim
Tev hevalan bîlîzîm.*”

Dapirê got:–“Lo Ruvi! Here jî mîn ra şîr hîlgîrê bine, ezê boçê te bî te dim.”

Dapirê boça Ruvi bî hinne û sorengê reng reng xemilandibû, mor kespik, zil û zengil pê va gîredayi bû û dî refê da darda kîrîbû. Ruvi çîd ku boça xwe dî, kelgîrî bû. Wi dîxwast ku boça xwe disa bî xwe ke.

Got: –“ Ez jî kuderê şîr bîwînim û binim. ”

Dapir:—"Here goma bızinê, ewê şîr bîde te."

Ruvî keti rê û çûye hindê bızinê û sîlav lê daye:—"Roya te ronahi be!"

Bızin:—"Tu bî xêr hati, ware hundir."

Ruvî:—"Spas ez rûnanim. Çik şîr bîde mîn. Ez wi şîri ji Dapirê ra bîwim, ew boça mîn disa dîde mîn. Ez boçê bî xwe dîkim û terim tev hevala bîm û bîlizim."

Bızin dîbê:—"Heval Ruvî ezê şîr bî te dîm. Lê pêşta ji te pelkê daran dîxwazim."

Ruvî goti muşkule nîne û keti rê, çûye hindê darê, ji darê pelk xwasti.

Dar:—"Lê here ji me ra avê bine, eme pelka bî te dîn."

Ruvî bê çare:—"Damo! Ez avê ji we ra lî ku binim?"

Dar:—"Here hindê ewra, bîra ewr baranê bîbarin ew ji me ra dîwe av."

Ruvî disa hindîk hindîk keti rê çûye hindê ewra:

—"Ewrno! ewrno! çiçik berf û baran bî mîn dîn, ez ji darê ra bîwim. Dar pelkê xwe dîde mîn, ez pelka ji Bızinê ra dîwim, Bızin bî wê şîr dîde mîn. Ez şîr ji Dapirê ra dîwim û Dapir boça mîn disa bî mîn de, boçê bî xwe va kîm û herim tev hevalên xwe û bîlizim." Ewr goti lee here ji me ra germi û tinê bine emê berf û baranê bîdîn te".

Ruvî:—"Ewrno ez wana ji ku derê binim."

Ewr:—"Here hindê Ro ji wi bîxwaze." Ruvî disa dîkeve rê, hûr hûr dîmeşe, kûr kûr guh dîde ser xwe. Car ji dînêre ku desteki germi sîvîk lî mîla wi dîve. Ew Ro bû.

Ro lê pîrsî:—"Lo Ruvî tu tere ku?"

Ruvî:—"Ez ji lî te dîgeriyam boyka ku tu germ û tinê bî mîn de. Ro lî ser vê germ xwe gîşt dayê der. Eyam ji germê bûye cehneme. Ewrê reş û mor lî hev qelivine, burûska avêtine, gurmini lî wan ketiye û baranek xweş xweş lî erdê keti. Dara ev vexwar, erd şa bû çerê, pelk û çîlo rust. Bızinê pelk û çîlo xwar, şîr ket gangîla, şîr dot da Ruvî. Ruvî şîr hîlgirt bî dileki şa, minake bîfîri, beziya çû da Dapirê, Dapirê ji boça wi a xemîli da Ruvî û Ruvî

boçik bî xwe ra kîr, çû disa tev hevala bû. Heval gi lî dora wi berhev bûn. Dîle wane kete boça wi a hinnû:

—"Te va boça rînd û mînd ji ku hani?" Ruvî têr xwari, ter liyisti, ba lî ber bîlûra xwe xîsti.....

*Yek hebû yek tune bû
Dapir û Ruvî cîran bûn*

*Dapir law mîr man du keçîk
Xenci wana nema riçîk*

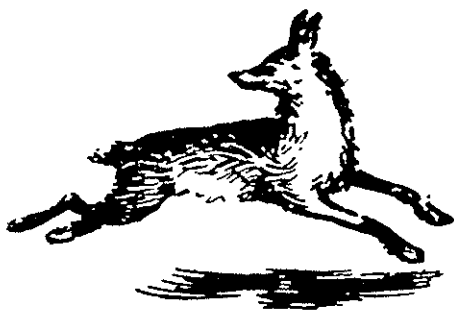
*Xelat hîştin cotek sêwi
Dapir derdê wan dîqewî*

*Malê dapir peri bajêr
Lî mîli xûz kêm nebû bar*

*Çiya çerîn mêşê hingiv
Sêwi delal yek ro yek hiv*

*Sibe-êvar mangê dîdot
Mast û hingiv lî bajêr fîrot*

*Lî êş ce û genim heriti
Tor vegirti masî girti*

Çirok goti zarok hejand
Şirê manga sor dimejand

Dapir rê çû hêdi giran
Ruvî kone hindê ciran

Mirişkan ra ezim şivan
Gerim neçir tum neçirvan

Ruvî gihîştê, roja te xêr!
Meşkê min de tu westî ger

Xapi daye dest Ruvî şir
Çêwiyê te ez nakim bir

Tevhev dîçûn hêdi giran
Ruvî wê ra disûn diran

Kone dîke şir bîdîze
Jî dêv xûşi, çû girîze

Ruvî kone, tum bûye dîz
Singê Dapir xîstîye gurz

Xîstî sol bezi bî gora
Ruvî tune hêl û dora

Gazê runîşt hani bawuşk
Şir vexwari ci hîştî meşk

Lex û qêrfan kîrî ankîj
Jun singe xîzanê pij

Dev dalestî dîke lexan
Va edeta minê çaxan

Ken û kûşet dîzi mirîşk
Dapir şûnê lê da bû hîşk

Mîn şîr vexwar lî ser tatê
Mîn tu hîştîye lî matê

Dapir bî rîk ket dewşê heş
Belek ragirt bo Ruvî beş

Tajiyê no, gurêx belek
Belek jî xast, goştê çêlek

Felkê çêkîr lî darî bevş
Hûz bihere notle zeweş

Lî bazarê hîlgirtî qîr
Bî qûçelê çêkîr hevîr

Qîr germ kîrî rokîr zînêr
Kone bigre tune defêr

Ruvî zûrî kîşand tenîşt
Çû ser qîrê xûz bû runîşt

Boç nusîki ha yê nebû
Lî kone ra ferman çebû

Belek bezi geskîrî pîşt
Boçîka qeñç ser zînêr hîşt

Xîzan bî tîrs qîriya revî
Xwînê sor da canê kovî

Bejnê delal ar û pêti
Şarên boçîk je bû qeti

Xwîna Ruvî erdê rîjî
Neyar kenîn devî tîjî

Deşt û çîya gerî gewal
Jînê boçîk veşartî mal

Zar xwarin mûj û kakîl
Hero Ruvî kîrîn dekîl

Boç xemiland zil û zengil
Kesk û sor çik notle hingil

Dapir jir haj dişandi
Min potuka te êşandi

Weşiya pırç sımırç xwasi
Keti torê, şunê masi

Dınye derew westi nali
Hundur pêti dili tal î

Rû nerm çûyi mala dapir
Deri kuta Ruyiye jir
Mezın min kır lê tu meke!
Du deriya yekî veke

Ruvı carıs vebûye bext
Rabirt hundır runışt ser text

Lo jir here tu weyne şir!
dili min da derxine tir

Ez herım kû? bibe mezın
Here goma mala Bızın

Meşi leqi rêwi hûr hûr
Mala bızın gom şûna dûr

Pırr çû kem çû xayı kır gom
Gazi kırı gotiye lom...

Bızın go: lê xast çıloyı pırr
Bine(Weyne) çıbı hılgırê şir

Çu daristan hindê daran
Daran ji xast berf û baran

Disa ket rê durva dit ewr
Jor hılati sterê pevr

Ewra ji xast ro tin û germ
Lıng nıqısı dirijaye çerm

Lı dû rovi çiya û deşt
Ro ye germ hawarî xast

Dewsê jıyan xem û qasi
Heval revin nema nasi

Ro lı bejnê gerandi dest
Ruvı xastêk taze bû rast

Ro germ û qor baran bari
Çêre gupuk lı hev dıkari

Berhev bûn ewr bari baran
Ava zelal vexwar daran

Çılo vırnı çêre-pûş nerm
Eyami xweş pijıqi germ

Ruvı gıhıştı armanc û kuñç
Wi şır hani hılgirtı boç

Ruvı têr xwar têr hılbazdı
Ba lı ber bılûra xwe xıstı

Çiroka rınd çû diyaran
Ram lı hestiyê bavi guhdaran

Xwandevanên hêja,
Bîrnebûn gazî hemû
xwandevanên xwe dike ku
beşdarî berhevkirina
folklorê kurdî bibin.
Loma daxwaza me ew e
ku her xwandevanek
bikaribe Bîrnebûne; bi
çîrok, serpehatî, metelok,
gotinên pêşîyan, mamik û
pêşbirkan hem Bîrnebûnê
dewlement bike û hem jî
bîra gelê kurd jî
wendabûne biparêze.

Bîrnebûn

Osmanlı Salnamelerinde

HAYMANA

Haci Erdoğan

Orta ve İç Anadolu Kürtleri denilince, insanın aklına ilk konuşlandıkları yer olarak Haymana geliyor. Hatta Ecevit her defasında Kürtleri kastedince Haymana'yı örnek verir. Doğru veya yanlış tespitler olsun, bizi burada ilgilendiren Haymana'nın bir Kürt yerleşim yeri olduğu, Türk siyasi hayatının en doğmatiklerinden birinin ağzıyla kabul edilmesidir. İşte bu ve buna benzer nedenlerden ötürü ki bizce en önemli nedenlerden biri Kürtlerin bu toprakların esas sahibi olması gerçekliğidir-Haymana İç Anadolu Kürtleri için „Paytahta „ gibidir.

Haymanın Hicri 1311'deki Osmanlı Salnamelerine kaydedilen iktisadi, nüfus ve coğrafik vs. yapısını içeren bir yazının çevirisini Bînebûn'da yayınlamayı uygun gördüm.

Bu içerikte kaynakları bulduğumuz oranda sizlere aktaracağız.

Haymana yöresinde Kürt kadınları ekmek pişirirken, görülmüyorlar.

Haymana: Hicri 1311

Haymana doğuda Bâla, batıda Sivrihisar, güneyde Konya vilayeti ve Akşehir, Kuzeyde ise Ankara ile sınırdadır. Merkez kaza olan Yabanhamamı kasabası, Ankaranın kuzeyinde ve ona iki saat uzaklıktadır. Basit bir yerde meskündür. Kazanın nüfusu (Yabanhamamı) 146 erkek ve 171 hanım müslüman olmak üzere, 16 erkek ve 13 kadın Rumdan müteşekürdür. Bütün köylerin nüfusu dahil, 12 998 erkekle beraber 13 684 kadın müslü-mandan ibarettir.

Kaza; 400 bin dönüm ekili, 950 bin dönüm ekilmemiş, 50 bin dönüm çayır 220 bin dönüm mera ve 10 bin dönüm bahçe ile büyük bir araziye sahiptir.

147 köy, 4854 meskûn hane, 10 mescit, 11 cami-i şerifiye, 1 tekkiye, 1 hükümet konağı, 150 ilkokul, 1 rüştiye, 8 kahvehane, 8 han ve 2 kaplıca bulunmaktadır.

Ekilen hububat: Buğday, arpa, burçak, mercimek, yulaf ve nohuttur. Meyve olarak: Elma, armut, üzüm, zerdali, ve kirazdır. Böylece senelik 100 bin kg. buğday, 250 bin kg. arpa, 28 bin kg. burçak, 14 bin kg. mercimek, 5 bin kg. yulaf, 30 bin okka üzüm, 2 bin qiya elma ve 2 bin qiya armut hasıl olmaktadır.

Kilim, seccade, palas, halı, çuval, cacım ve gayet kalın çorap, ayrıca bir nevi Kürt çadırı işlenmekte ve dokun-maktadır.

Haymana nın doğusunda büyük bir göl vardır. Ayrıca Yabanhamamı kasabasında kükürtlü bir kaplıca bulunmaktadır. Yaz

mevsimi olan Haziran ve Ağustos aylarında şiş, sızı ve yara ağrıları olanlara şifa verdiği tespit edilmiştir.

Adı geçen kazada (Haymana) Mikayili, Hodali, Toçadli aşiretleri mevcuttur. Ve ortada havası gayet güzel olan Karacadağ bulunmaktadır. Korhoca köyünde bulunan kömür madeninden halen istifade edilmemektedir.

Eski eser olarak İnli katrancı, Timurözü köylerinde 33 m. yükseklikte 91 m. uzunluğunda Kızılhisar kalesi, 8 m. genişliğinde Kızılhisar Mağarası ve Güzelce kale köyünde merkeze 6 saat mesafede olan burçları yıkılmış 10 m. genişliğinde Güzelce kalesi ve merkeze 2 saat mesafede olan Roma İmparatorluğu döneminde inşa edilmiş bir kale mevcut olduğu gibi, 608 Hicri senesinde inşa edilen 16m. uzunluğunda, 20 m. genişliğinde Kutluhan Cami-i Şerifi ile beraber 5 m. genişliğinde, 15 m. uzunluğunda Yenice köprüsü bulunmaktadır.

Mevcut olan canlı hayvanlarda: 1177 deve, 20 bin at, 2341 merkep, 14 723 kara sığır, 750 manda ile 192 bin koyun, 119351 tiftik keçisi ve 2730 kıl keçisi mevcuttur. Koyunlardan yıllık 20 bin qayeyi geçecek şekilde yapağı (yün), 80837 qaye tiftik, 1750 qaye kıl hasıl olmaktadır.

M. Kardoj: Aslında çalışmalarımı Kürtçe yazamamaktan dolayı üzgünüm. Çok büyük bir hata yaptığının farkındayım. Yapılacak en katı eleştirileri kabul etmek zorundayım. Özür diliyorum. Ben edebi anlamda Kürtçe’de fena sayılmam. Ancak politik analizlerde yetersizdim. Şunu da hemen belirtiyim: Yakın zamanda bu eserler Kürtçe’ye çevirelecek. Bundan sonra çıkacak çalışmalarım Med dili ile yazılacak diğer bir deyişle Kürtçe olacaktır.

-Konuşmalarınızda dikkatimi çeken bir nokta oldu. Sürekli Kürt kalkı yerine Med halkı diyorsunuz. Kürdistan yerine Med yurdu kavramını kullanıyorsunuz. Bu ne anlama geliyor?

M. Kardoj: Medler etnografik anlamda çok büyük bir halk. Bir çok yerde hakimiyet kurmuşlar. İnsanlık tarihine çok hizmetleri olmuş. Coğrafi anlamda geniş toprakları ellerinde bulundurlarken, tarihsel olarakta birçok yerde tanınan bir kültüre sahip olmuşlar. Dolayısıyla Selçuklu döneminden sonra kullanılan „Kürt“ kavramı bu zenginliği tercüme etmede yetersiz kalıyor.

Ben bununla; bir anlamda Kürtlerin kendilerine Med halkı demesini istedim. Yabancı dillerde Mediayn-Medien denilen Medyanın Kürdistan adı yerine giderekten kullanılması çok daha güzel olurdu. Tabi bu adlara dönüşüm hemen bir günde olamaz. Bunun giderekten yerleşmesi ve zaman içerisinde kullanılması için bu vurgulamaları yapıyorum.

-Birazda Horasan Kürtlerinden bahsedelim. Kürtler ne zamandan beri Horasan’da yaşamaktadırlar?

M. Kardoj: Horasan tarihte Med İmparatorluğu’nun bir bölgesi idi. Med halkından „Magi“ isminde bir grup -ki Herodot bunlardan bahsetmektedir- burasını yönetmekteydi.

-Horasan ne zaman Med halkının kontrolünden çıktı?

M. Kardoj: Med İmparatorluğundan sonra buradaki birçok yer yerel hükümet vb. yönetim olarak yine Med halkının elinde idi. Ya da ağırlığı vardı. Ancak bunlar bağımlı idi. Sırasıyla „Heiamnişi“, Büyük İskender, „Part“, „Sasani“, „Arap“, „Samani“ ve bir dönem Türkler buraya hükmetmekteydi. Daha sonra da Pehleviler geliyor. Horasan bugün coğrafi anlamda Kürdistan’a 1000 km uzakta. Her ikisi arasında bulunan Gilan ve Mazinderan’da bulunan Gilek’lerde Med halkındandır. Bu anlamda, Gileklerin de kökenlerine dönüşü yolunda çabalar olduğunda, büyük Medya’yı daha da iyi anlamış olacağız.

-Son yüzyıllarda Horasan’a sürgün edilen Kürtlerden bahsediliyor. Bununla ilgili olarak düşünceleriniz almak istiyordum.

M. Kardoj: Evet doğrudur. Bu sürgünler bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Politik amaçlı idi. 16 Yy. dan sonra yaşama geçirilmiştir. Tarih büyük sürgünlerin ilklerinden bahsederken, karşımıza Safavi Devleti’nin başında bulunan Şah Tehmasıp’tan bahseder. Bu kişi çok büyük sayıda bir kitleyi 1553’te Horasan’a sürgün etmiştir.

Aynı politika daha sonra Şah Abbas tarafından devam ettirildi. Mahabat ve Maku’da halk ayaklandı. Bunun bir güce dönüşmesini engellemek, öte yandan Horasan’ı adeta istila eden Moğol ve Özbeklerin oradaki güçlerine son vermek ve Kürtlerle bunlar arasında kavgalar çıkartmak için bu sürgünü 1594’te gerçekleştirmişti. Son derece zekice hazırlanmış bir oyun sonrasında insanlar yerlerinden kaldırılmıştır. Tarihi bilgiler Moğol ve Özbeklere karşı kullanılacak askeri güç sayısında elli bin Medli aileden oluştuğundan bahseder.

-Horasan'da sürgünde yaşayan Kürtlerin oraya nereden geldiklerini merak ediyordum. Bu konuda neler söyleyeceksiniz?

M. Kardoî: Zengene, Çeşmezek, Zehferanlo, Bêçaranlo, Baçpanlo ve Badonlo diye adlandırılan büyük grupların daha çok Maraş'tan, Mehabat, Revanduz ve Diyarbakır'dan geldikleri bilinir. Son dönemlerde Medlerin uyanışı birçok yere tesir etmiştir. Az da olsa Horasan'daki Kürtlerin Kürdistan'daki aşiret ve akrabalarını bulma girişimlerinden de söz etmekte yarar var.

-Bu gün Horasan'da ne kadar Kürt yaşıyor?

M. Kardoî: Bugün iki milyon belki de daha fazla Kürt var.

-Kürtlerin yaşadığı yerler neresi?

M.Kardoî: Yaklaşık 350 000 Km²lik toprağa sahip olan Horasan'daki büyük Kürt şehirleri Bucnord (300 bin), Şirvan (200 bin), Koçan (300 bin), Çınaran (150 bin), Derêgez (150 bin) dir. Küçük yerleşim yerleri ise Cacerm, Faruç, Bacgiran, Titkanlo ve Şapesend gibi... Her bir yerleşim yerine bağlı yüzlerce köy var.

-Horasan'ın bir bütün olarak nüfusu ne kadar ve Kürtler yüzde olarak ne kadarlar?

M. Kardoî: Sanıyorum on milyonun üzerinde. Medler nüfusun yüzde 20-25 oluşturmaktadırlar.

-Kürtçeniz çok güzel. Tıpkı İç Anadolu'daki Kürtlerinki gibi. Kürtçenizin içerisine yabancı kelimeleri sokmamaya özen gösteriyorsunuz, konuşurken dikkatlisiniz. Dil ve kültürel değerlerin korunması sizde nasıl oldu?

M. Kardoî: Bazı halklar için pahası biçilmez değerler vardır. Bizim içinde dilimizin ve kültürümüzün korunması sürekli kutsal bir görev olarak görülmüştür.

Tabi burada Kürt anaların tarihsel rolü önümüze çıkmaktadır. Özellikle kültürene sıkı sıkı bağlılığı, erkekler gibi iş ilişkilerinde başka dillerle ilişkiye girmemesinin rolü büyük. Bu arada sürgündeki bir çok Kürt gibi dışarıya kız verilmesi ve alınmaması vb. tutumlar da ek nedenler olarak gösterilebilir.

- İç Anadolu'ya ataları sürgün edilmiş, halen varlık ve Kürtlükleri ile övünen Kürt Kolonisi hakkındaki düşüncelerinizi anlatır mısınız?

M. Kardoî: Evet tıpkı bizim gibi onların da ataları çeşitli dönemlerde sürgün edildiler. Sanıyorum zaman içerisinde bir kısım Kürdün toprak verimliliği teşviki ile kendi rızaları sonucu oralara yerleşmiş olduklarından bahsediliyor. Belkide Medler, Horasana siyasi oyunlar sonucu asker olarak gönderilirken, ya da İç Anadolu'daki otlaklara yerleştirilmeye teşvik yerlerin edilirken, ülkelerinden uzakta kalacaklarını hesap etmemişlerdi. Çünkü o bir kısmı, zamanında Med (Kürt) kültürünün ya da egemenliğinin tesir ettiği yerler idi. Yani bugünkü Türkiyede olduğu gibi o dönemlerde Kürt ve Kürdistan adları yasak değildi. Med dili ve kültürünü geliştirme önünde fazla engellerde yoktu. Medler eski yerleşik bir halktı ve söz sahibi idiler. Bu da onlara değişik şekillerde değişik yerler üzerinde tesir etmeye zemin hazırlıyordu.

- Değerli zamanınızı bize ayırdığınızı ve bu güzel sohbeti yaptığınızı için teşekkür ederim.

M. Kardoî: - Ben teşekkür ediyorum ve en içten selamlarımla.

Quncikê Kurika

Simoyê Herşid

Kurikno, zar û zêçno !

Ma hunê bızanın şorên bı ken lı hev binın ?
We ne, lê dê û bavên we belki bızanın. Berê lı gunda,
wextê ku kurik nedisekının, mezınan ew azar dıkırın.
Carna şelmaçek lê dıxıstın. Yekcaran ji jê ra şorên bı ken lı
hev dıanin. Wingê hûr û mûr, mezın û pir gişt pê dıkenıyan
şadıbûn. Hen jı wana tên bira mın. Ezê niha jı we ra, lı jêr,
çendekan bınıvısım.
Hen ji, mın dı herda xwe ra lı hev anin û dan ser.

De ha, ki mêr e, ma nekene !

Alê Mencê
Çû qezencê
Gurek di
Bı xwe da ri.

Çêrok mêrok
Memkê hêrok
Çû gûzan
Gûz nedin
Da tızan

Sisik dıkım
Hene dıkım
Carê paşi
Gıdı-gıdı dıkım.

Serê Salê
Binê Salê
Dılkê Şarê
Ma vê biharê.

Listika Karê
Çucık firi darê
Newroz hat
Germa dû sarê
Bû kêyfê kalê

Misto pısto
Duxın sısto
Ba vı ber ket
Mışk jı qule derket

Rındık mindık
Heskê şındık
Da dû pıtıtık
Gêr bû
Kete kortık

Quncikê Kurika

Tiştonek

1. Tiştêki mîn heye dîmeşe, dîbeze, tê dîkeve ziki kerî reş.
2. Rawe Rawe ez raxim, hîlvencîqiye bîn texım.
3. Bêrev bûye nêrgîsê, lî ser avê nalîze, ne gur dîwe, ne dîze.
4. Ji vîra heta Musulê çiçek ketîne rêzê.
5. Sor kîrî, kur kîrî, dî bîn te ra kîrî

Bersivên tiştênokên hejmarê 1

1. Hêcîr
2. Zewêş
3. Parî
4. Kîrîş û kûtîk
5. Mêkut
6. Hîv
7. Xet (kaxîz)
8. Zîman

Quncikê Kurika

Listikê Zaroka

Ekê ekê dukê dukê
Du nusike
Şapa rapa gul tisiki

Canê kewê lı ber mavê
Tawe tawe bışqul tawe
Dınerinim dıçêrinim
Hestiye kewê lı ber mavê
Kew firi men dırı

Ekelê, çêkelê
Alo vingo-pe qalngo
Talo tırşo
Pelê vırşo
Fırş qeti,vi çepi

Bendi soro
Hav dıkım
Haliv dıkım

Hati vi
Keti wi

Şaşırmadan tekrarlama oyunları:

Rê lı ruvi revı, ruvi lı rê revı
Rê lı ruvi revı, ruvi lı rê revı

Stırye zêr hela rê lerzi
Stırye zêr hela rê lerzi

Çel hoka qır kula konê me da nusıki
Çel hoka qır kula konê me da nusıki

*Hiç şaşırmadan, takılmadan
tekrarlanması gereken bir kelime
oyunudur. Çocukların Kürtçeyi iyi ve
akıcı konuşabilmeleri için öğretilir.*

Run û Riz

Kona, hûz
Hut û dız
Gur lı fez
Xwari pez.
Bıhnd poz
Çiya, hoz
Ajoy doz
Meş û moz
Derd bûn rez
Qalaw, yoz
Kort û gaz
Beri gûz
Qulung kaz
Can olfaz
Tune hêz
Ava saz
Firi baz
Meriv lez
Hun û ez
Dev giriz
Dılı ziz
Xort tılbiz
Run û riz
Hat payiz

Berhevkar: *Curukî*

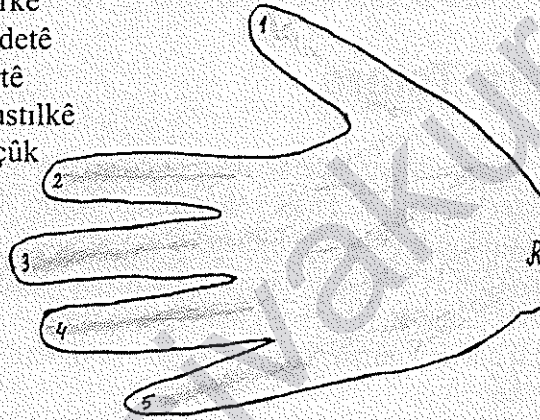
Quncikê Kurika

Navên Tiliyan

Rast

1. Tiliya Gırkê
2. Tiliya Şadetê
3. Tiliya Ortê
4. Tiliya Gustilkê
5. Tiliya Piçûk

Çep

1. Qelqicûk
2. Panpîcûk
3. Hemdirêj
4. Mastalast
5. Sîpikuşt

Simoyê Nersid

Dizî pir qoley e

Mem û Hêr

Miho merîyekî diz bû. Her kû tiştek didizî, gundîya ew digirtin û lédixistin, ço dikirin. Rojekê axeyê gund kêrîyen xwe yên pez ji bo firotinê dibe Samûlê (Istanbûl). Şivanê axê, Miho jî bî xwe ra dibe Samûlê. Mihoyê me li Samûlê ji ser dezgehekê gorekê didize. Xwedîyê gorê wî digre û tû dikê. Jê ra dibêje „*Tu fedî nakî? Tu pênçe salî yî, çima diziyê dikî?*„, û Miho berdide.

Kû Miho ji Samûlê vegeyîya gund, gundî jê dipirsin „*Samûl çawa ye? Li Samûlê çi heye çi tune?*„,

Miho: – *Walle li Samûlê dizî pir qole ye, tû merîya dikine û berdidine*

Tetera Tetera

Miho, rojekê dihere Tetera. Teter gundekî cîranê gundê wî yê. Li wî gundî Teter rûdinin û Tirkî xeberdîdin. Miho li nav hêrgên Tetera pullixekî dibîne û dixwaze bidize.

Xwedîyê pullix wî digre, ço dike, Lê Miho xişdike. Mîna laşekî dide ser kera wî û berî kerê berve gundê Miho dike.

Miho kû hat nav gundê xwe, gundîyek wî dibîne kû li ser kerê dinale.

Jê dipirse:

– „Miho çi bû? Va çi hal e?„,

Miho:

– „Off! Tetera! Tetera! Kurên kera!

Ji min ra dibêjin „*illam bize davar güdecan,*„

Ka bervank?

Li gundekî rojekê pîrek dimire. Gundî li mala pîrê rûdinin û kefenê wê didurin. Lavikê pîrê bi kefen qaîl nabe.

Dibêje: – „Kefenê dîya min bi kêmayî ye„,

Kes guh nade wî. Carek din : – „Kefen nebû“

Disa kesek bersîv nade. Dengê xwe bilind dike:

– “Ka bervank?„,

Kalekî gundî diteqe, ji lawê pîrê ra:

– „Meke bervank, bervank, ma diya te bi bervankê le wir kûşkura berhevke?„,

Bir aşk öyküsü

Ane ane suba da zu
Sê keçik runiştin li bin darê (2 car)
Ba li biskên wan sor dixîne

Way begim lo, sevdalim lo
Vê malim lo, bêkarim mirim lo

Wane pîrê tu here bi Îsa beg ra
Bejê ma ware pezî malê bawe min (2 car)
Şeş meh-salekê biçêrîne

Way begim lo, sevdalim lo
Vê malim lo, bêkarim mirim lo

Mamê beg dibê lo tu
subê da zu li vir li çi digerî (2 car)
Ew dibê ez li nasîpgî giran digirim

Way begim lo, sevdalim lo
Vê malim lo, bêkarim mirim lo

Doşa doşa doş fat fatam doşa (2 car)
Fat fatam hezar heftsed pezî li pîkî didoşe
Elba ber tim li ber boşe

Way begim lo, sevdalim lo
Vê malim lo, bêkarim mirim lo

Kurkê boyin begê milê xwe dîna
Çarix dolaxa xwe, puşî dîna (2 car)
Kavirê Muşê gil gil biçerine
Hat pezê xwê bû pezê mazmanê
Piskên wan dakatin ser kabona

Way begim lo, sevdalim lo
Vê malim lo, bêkarim mirim lo

Öykü

Size aktaracağımız bu aşk öyküsü, uzun bir tarihe sahip. Kürt kültürü içerisinde korunarak bu güne kadar gelmiş bulunuyor. 1700'li yıllardan bu yana Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan politikaları doğrultusunda Orta Anadolu'ya gelen ya da "sürülen" Kürtlerin bir halk öyküsüdür.

Sürgün Kürtler dediğimiz Kürtlerin yerleşim bölgelerinin merkezi Tuz Gölü ve çevresinin bozkırlarıdır. Bu bölgeye yerleştirilmelerinin sebebi; toprağın verimsiz, çorak olması ve sıtma hastalığının yoğun olması yönünde yorumlar vardır...

Kürtler o dönem beylikler ile (aşiret) idare edilirdi. Bu beylikler birbirlerine son derece saygılıydılar. Toplumda son kararı bey verse de, genelde aşiretin ileri gelenlerinin önerileri dikkate alınırdı.

İsko / Koçhisar

Öykünün üç kahramanı vardır. Mamê beg, Kızı Fatê Xatun ve sevdalısı İsa Begdir. İsa Beg küçükken babası öldüğünden genç yaşta aşiretin başına geçmiştir. Genç ve dinamiktir ama tecrübesizdir. En çok desteği annesi Nazê Xatundan almaktadır. Yaz aylarıdır. Sıcak bir günde yanına yaverini de alarak köylerini dolaşmaya çıkar. Hava sıcak olduğundan susamışlar, atları da yorulmuştur. Serinlemek ve su içmek için *Kanîya Sewa* ya yönelirler. Oraya vardıklarında çeşmeye su almaya gelen kızları görürler. Bu kızlar komşu aşiretten Mamê Begin kızı Fatê Xatun ve arkadaşlarıdır. Su içip serinlerler. Atlarını da suladıktan sonra çayıra salarlar. İsa Beg dinlenmek için orada olan bir ağacın altına yaveri ile birlikte oturur. O an Fatê Xatunu seyrederek ve aniden göz göze gelir ve birden dona kalır. İsa Beg yüreğinde bir şeylerin kımlıdadığını hiseder. Aşık olmuş-

tur. Yaverine dönerek sorar:

- Çeşme başında oturan kızlar kimlerdendir? Ortada oturan kızın adı nedir?

Yaveri bilemediğini ama isterse sorabileceğini söyler. İsa Beg bu kızı tanımaya kararlıdır ve arkasından hemen anası haberdar edilir. Nazê Xatun kızın kim olduğunu öğrenmek için yanına bir kaç kadın alarak aynı çeşmeye gider. Kızlar yine oradadırlar ve Nazê Xatunu görünce sevinirler. Tanıdık oldukları ortaya çıkar. Fatê aniden Nazê Xatunun yanına gelerek elini öper. Kısa bir sohbetten sonra, meselenin farkına va-

ran Fatê, karşı taraf konuyu açmadan hemen söze girer:

- İsa Bege benden selam söyleyin. Babam beni vermez. Gelsin bizim koyunları üç ay gütsün sonra beni babamdan istesin. Eğer babam vermezse ben de kaçırım. „Namusla terbiye ederim“, der. Konuşulanları duyan İsa Beg kara kara düşünür. Artık zor günler başlamıştır. Bir ağanın diğer bir ağaya çobanlık etmesi ve beylik kürkünü çıkarması ona zor gelir. Fakat Fatê'ye olan aşkı ağır basar. Ailesinden gelen bütün baskıları hiçe sayarak yola düşer. Çoban kıyafetini giymiş olarak Mamê Begin huzuruna çıkar. Kendisine çoban durmak istediğini, aynı zamanda bir nasip aradığını söyler. Mamê Beg hemen evet demez, düşünür. Böyle akıllı bir çobanın ayağına kadar gelmesine çok sevinir ama içine de bir kurt düşmüştür. Daha sonra teklifi kabul eder ve İsa Begi işe alır. Mamê Beg, üç yüz koyun ve üç yüz kuzuyu yeni çobanın önüne katar, gütmesini söyler. İsa Beg sürüyü yaylalara doğru sürer gider.

Aradan üç ay geçtiği halde yeni çoban henüz dönmemiştir. Mamê Beg bu gecikmeden rahatsız olmuştur. Yeğeni

Bekiri çağırarak:

-Çobanımız üç aydan beridir dağdan sürüyü getirmedir. Git bul, alda gel, der.

Bekir yanına adamlarını alarak dağlara doğru yönelir. Sürüyü ve çobanı bulurlar. Bekir, amcasının dediklerini iletir. Çoban söylenilene kabul etmez ve Bekirin geri dönmesini ister. Bekir döndüğünde durumu aynen anlatır. Amcası Bekiri tekrar yollar ve şöyle demesini ister:

-Git söyle hem davarı getirsin hem de sevdalısını görsün. Bunun üzerine İsa Beg sürüyü geri getirerek ağaya teslim eder. Mamê Beg yeni çobanından memnundur. Bir üç ay daha sürüyü gütmesini ister. İsa Beg bunu da kabul eder. Bu sefer Mamê Beg kuşkulandır. Bu çobanın sevdalısı kimdir? diye düşünmeye başlar. Öğrenebilmek için zamana ihtiyacı vardır ve bu üç ayda çözeceğini tahmin eder.

Havalar sıcaaktır. Sürü sağım ve dinlendirilmek için köye getirilir. Sağım (berî) sırasında İsa Beg ile Fatê Xatunun aşkları alevlendiğinden, Fatê Xatun binyediyüz koyunu sağdığı halde önündeki kap (helb) boştur. Bunun farkına varan Bekir, durumu amcasına

anlatır. İsa Beg'in bir çoban olmadığını ve Fatênin aşkı için gelip çoban durduğunu söyler. Amcası bu anlatıların doğru olup olmadığını öğrenmek için bir plan hazırlar.

- Yarın öğlene benim meclisim toplansın. İsa Beg eğer gerçekten çoban ise odanın alt tarafında oturur yok bey ise

çarıklarını çıkartmadan geçip baş köşeye oturur, der. İsa Beg gelişmelerden haberdar olmuştur. Nasıl hareket edeceğini de bilmektedir.

Saatler geçer ve beklenen an gelir. İsa Beg odaya girince tereddütsüz baş köşeye oturur. Kendisinin bir aşiret reisi olduğunu, tüm bunları Fatêye olan aşkıdan dolayı yaptığını itiraf eder. Mamê Beg bu cesaret karşısında duygulanır. Bu onurlu davranış için söyleyecek bir şey bulamaz. Yeğeni Bekiri çağırarak şöyle der:

- Her ne kadar Fatê sözlün ise de sana haramdır. İsa Bege ise helâldir.

Günlerce süren düğünden sonra sevgililer evlenirler. İsa Beg de Bekiri kendi aşiretinden bir kızla evlendirir. Böylece her iki aşiret arasında büyük bir dostluk ve akrabalık bağı oluşur.

Not: Bu hikaye özet ve sade olarak kaleme alınmıştır. Saygılarımla...

İsko/ Koçhisar

Sanat ve kültür emekçilerine bir kaç söz

Hüseyin Kılavcı

Sanatçılarımız bazı alanlarda güzel eserlerin yaratıcıları olmalarına rağmen, özellikle tiyatro, sinema, resim ve mimaride özlenen seviyede eser yaratamadılar. Son yıllarda Kürt sanatçılarda bir yerinde sayma, kısırlaşma gözlenmektedir. Toplum derinden etkileyen insanların yüreklerini fetheden eserler üretmede sıkıntılar yaşıyor. Bir çok sanatçı geçmiş birikiminin tekrarından farklı bir şey yapmıyor. Dünyayı kucaklayıcı, ruhları yürekleri kuşatıcı eserler ortaya komuyor.

Oysa sanat insanların bir araya gelmesinde önemli bir çekim gücüne sahiptir. İyi bir sanat ve kültür birikimi ister istemez politikaya olumlu yansımaları yapar. Sanat duyguların, düşüncelerin müziksel, şiirsel ve resimsel dışı vurumudur.

Sanat eseri yaratılırken kolaylığa, kabalağa kaçılmaz. Yaratma isteği güçlü olmalıdır. İsteksiz, sevgisiz, acısız, coşkusuz sanat eseri yaratılamaz. Bir eserin doğumu sevinç ve sevgiyle gerçekleşiyorsa iyi eserdir. Emek ve yaratma aşkı yaratıcıdır.

Sanat eserinde düş ve gerçek iç içe dokunmalıdır. Sanatçı dünyanın gerçek-

lerini sanata yansıtırken, özlemlerini umutlarını rüyalarını da sanata yansıtmayı ihmal etmemelidir. Sanat eserinde kullanılan sesler, renkler, hareketler sanatçının içindeki istekten gelmelidir. Aksi takdirde sahte ve sığ bir eser ortaya çıkar.

Sanatçının kalemi, fırçası, dili, eli ile dünyayı ve insanı; bir bütün olarak hayatı, evreni işlerken bütün sınırların, zorlamaların üstünde düşünüp yaratmalı, özgür olmalıdır.

Kaba, duygu ve düşünceden yoksun, nefret ve kini simgeleştiren sanat eserlerinden kaçınmak gerekir.

Belli çerçevede hareket eden, kendisine sınır koyan sanatçı eser yaratmada güçlük çeker. Sanatçıda şöhret hırsı, ünlü olma isteği yerine yaratma aşkı derin bir sessizlikte yaratıcı bir yalnızlıktan yararlanma isteği sınırsız olmalıdır. Sanatta doğallık olmalı, duygulara hitap, değiştirici, uyarıcı ve düşündürücü özellikte olmalı. Sıkma ve zorlama sunî sanat kaba eserleri getirir. Sadece kendini anlatan, kendi derdinin dervişi olan sanatçı, çevresini ve sanatın evrensel boyutunu

düşünüp, sanat eserine yansıtamaz. Sanatçı sürekli öğrenmeli, araştırmalı, kendi çağının çocuğu olmalıdır. İsteksiz, güçsüz bir arayış ürün vermeyi engeller. Estetik ve derinlikten yoksun sanat değer kaybeder. Kuru gerçekliği yansıtan sanat sloganı olur.

Dünyaya bakış, insana bakış kişisel hırs ve çıkarılardan arınmalı; sanatsal bakışın yorumu sanatı yaratmalıdır.

Zorba zalim düzenin aşılmasında sanatın çok önemli işlevi vardır. Sanat; estetiği, yorumu, inceliği ile hayatın güzelleşmesine etki yapar. Sanat; kalblerin, ruhların, kafaların kapısını gizemli bir naziklikle açar. Sanat; insanların insancıl duygularını, direncini, bilgisini, umudunu bilir. Kabalığını, geriliğini yontar, bilgisini ince elelerde eleyerek duygu ile bütünleşmesini sağlar. Kalble kafayı bütünleştirir.

Ahmet Arif'in ifadesiyle insanı, „*yürek işçisi*“ yapar.

Sanat; insanları sorunlar karşısında duyarlı kılar. İnsanı, insanlık savaşımına hazırlar ve katar. İnsana hayatı ve insanı; bütün varlıkları ile doğayı sevdendir. Sanatçıların üzerinde bu yüzden hep akbabalar döner. O ise insanları yüreğindeki aşkın ve alevin etrafında toplamaya devam eder. Türküler zalimlerin kanunlarını yener. Yüzyıllarca dilden dile gönülden gönüle geçerek yaşar.

Sevgi ve sabırla yaratılan sanat, yüzyılların hissi dokusunu, hassaşığını, acılarını, sevinçlerini içinde taşır. Böylece eğitici ve uyarıcı bir işlev görür. Zaman aşımına az uğrayan sanat eserleri evrensel niteliği olan felsefe ve sosyal yönü ağır basan sanat eserleridir. Egemenlerin emrinde sanat eseri üreten sanatçı maymun varı bir şekilde düzenin cilacılığını yapmaktan öteye gidemez. Zülmün restorresi için kullanılır. Kulluğun, köleliğin şiiri, türküsü, tiyatrosu, resmi yapılı. Sanatçı, sürekli yeniye özlem, yeniyi

yaratma; değişime, dönüşeme katkı sunma ile kendini görevli hissetmelidir. Yürümenin, yükselişin teşvikçisi olmalı. Sürekli tekrar, tekrarda ısrar hem sanatçıyı öldürür hem toplumun duygu dünyasını. Sanatçı sürekli akmalı, sürekli yeni eserler yaratmalıdır. Santaçı, gözünü güneşten, aydınlıktan ayırmamalıdır. İyi izleyici, iyi yorumcu olmalıdır. Kanına ışık hızını karıştırmış, tembelik ve miskinlikten kendini arındırmış; hem evreni hem içinde yaşadığı ortamı iyi algılayabilendir. Öğrenmek ve yaratmak için yıldırım gibi hareket eden, zamanla, çağla yürüyen sanatçılara ihtiyacımız vardır. Gelenekleşmiş, alışılmış sanat eserini bıktırıcı bir şekilde tekrar etmek fazla bir değere sahip değildir. Şiirde, güzel sanatlarda, resimde insan sevgisi en ince ifadesini bulmalı; derin duygu dokuları ile büyük ön sezgilerin ince ahenkli işleyişin ürünü olmalıdır.

Kaba, duygu ve düşünceden yoksun, nefret ve kini simgeleştiren sanat eserlerinden kaçınmak gerekir.

Göz ve elin nuru ile asli gayeye bağlanarak, estetizmin en mükemmelini yaratmak zorundayız. Müzik, şiir, resim bütün topluma yaygınlaştırılmalı, halkta sanata karşı ilgi ve sevgi teşvik edilmelidir. Böylesi bir ortam yeni sanatçıların çıkmasında etkili olur. Sanatçıyı seven, koruyan, yaratan bir toplum olmalıyız. Toplumsal fikirler, siyasi amaçlar sanatsal bir güzellikle topluma verilmeli. İnsanların birbirini sevmesinde, toplumsal birliğin sağlanmasında sanat rolünü iyi oynamalıdır.

Her alanda insanlar arasında küresel boyutta bir iletişim çağı yaşıyoruz. Bu nedenle Kürt sanatçısı, sanatsal çalışmalarında evrensel boyutu ihmal etmemelidir.

Güneşe Çağrı

Baranlıkta getirildik uçurumun ucuna,
Düştük soyguncunun, soysuzun avucuna.
Asırlarca karanlık sıktı boğazımızı,
Kandan korkudan açamadık ağzımızı.
Zulmün dünyası mezar kadar dar,
Boynumuzu kırdı gelen her hükümdar.

Gül güzelliği ile gülenler,
Aşkın ateşinde yanan çiçekler..
Bir bayram bir bahar,
Yeniden yeşerdiler.
Güneş gül kokuyor,
Toprak güneş.
Yüreklerimizde büyüyor aşk ve ateş.
Düşüm, düşüncem
İlk kelitem son hecem.
Gel çözülmez bilmecem,
Aydınlansın günüm.
Aydınlansın gecem.
Gel güneşim, güzelliğim
Yürek yürek doğda gel.
Işığınla günlerimi süsledim,
Yüzyıllarca gelişini özledim.
Kök gövdeyi,
Gövde dalı
Sevda ile sarmalı
Her dalımda yüzbin çiçek açmalı.
Tüm çevrene kokusunu saçmalı.
Yürek yürek,
El ele vererek.
Gel safağın aşığı
Gel gözümün ışığı
Gelde götür beni sonsuz ufukun ucuna.
Düşeyim özgürlüğün, güneşin avucuna !

Hüseyin Kâlaycı

mada gösterdiği evrimleşmeye paralel bir biçimde, tarım ürünleri ile uğraşta büyüme görülmüştür. Bu unsura, tarım tekniğindeki gelişmeyi de eklemek lazım. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kürt bölgeleri, Adana Ovası seviyesinde bir tarım havzası ve ambarına dönüşmüştür.

Kürtlerin yerleştikleri toprakların genişliği ve verimliliği zaman içinde Kürt ve Türk köyleri arasında derin bir ekonomik farklılığın ortaya çıkmasına yolaçmıştır. Bundan dolayı da Kürt köyleri zengin köyler ve Türk köyleri ise yoksul köyler olarak nitelendirmişlerdir. Türk ve Kürt köyleri arasındaki bu ekonomik farklılık, sosyal hayatın bütün alanlarında; insan ilişkilerinin düzeyinde de doğrudan etkisini göstererek, ayrımlara yol açmıştır. Bundan dolayı İç Anadoluda Kürt köyleri, sosyal gelişkinliği ve ileriliği temsil ederken; Türk köyleri ise sosyal geriliği temsil etmiştir. Tarihin cilvesi denilen şey bu olsa gerek! Genel olarak ana Kürt bölgesi geri kalmışlığın ve sosyal geriliğin bir havzası iken, o bölgede yaşayan Kürt milletinin küçük bir parçası olan topluluğun, İç Anadoluda aksini temsil etmesi başlı başına bir gariplik olarak görülse de izahsız bir olgu değildir.

Bu durum açıkça, Kürtlerle ve Kürt bölgesi ile ilgili farklı ve kasıtlı bir devlet politikasının gündemde olduğunu göstermektedir. Zaten bunun böyle olduğunu ispat etmek içinde, çok büyük ve derin araştırmalar da yapmaya gerek yok. Basit gözlemler ve bölgede sıradan bir gezi bile bunu görmeye, göstermeye yeter. Bulduğumuz aşamada bazı faşizan, ırkçı ve ahmak kesimleri bir tarafa bırakırsak bu gerçeği her Türk kabul etmektedir.

Kürt köylerinin bu ekonomik gelişkinliği; Kürt ileri gelenlerinin devlet

bürokrasisi ile ilişkilerini daha rahat geliştirmesine kaynak oluşturmuştur. Kürt köyleri rüşvet mekanizması ile işlerini rahatlıkla gördürmüşlerdir. „Bazı işleri çözmek“ kavramını bilinçli bir kategorileştirme olarak gündeme getirmek istiyorum. Çünkü temel Kürt topluluğunun bilinci ve ulusal hayatında köklü değişiklik yapacak sorunları büyük rüşvetlerle de olsa çözmek olanaklı olmamıştır. Örneğin başkentin 110-120 Km. yakınında olan benim köyümde okul 1962 yılında büyük sıkıntı ve mücadelelerden sonra yapılmıştır.

İç Anadolu Kürtleri geniş ve verimli topraklar üzerinde hayvan ve tarımsal üretiminin dışında, ne yazık ki bahçecilik ve sebzeçiliği geliştirememişlerdir. Bu da sebepsiz değildir elbette... Geçmişte ve şimdi bu sorunun nedenleri araştırıldığı zaman, büyüklerimizin bunu doğal koşullardan kaynaklanan yeterli sulama suyu olmamasına bağladıkları görülür. Suyun önemli bir etken olduğu tartışmasız. Ama ne yazık ki, suyu bol olan köylerin de bu konuda ciddi adımlar atmadıklarını; suyu bol olan köyler genel olarak dağ eteklerinde, engebeli ve taşlık alanlarda kurulmuş olmalarına rağmen sebzeçilik ve bahçecilikten yararlanamamışlardır.

Böylece sorunun nedenleri olarak üç temel unsurun devreye girdiğini hep düşünmüşümdür. Bu üç temel ve hayati unsur; kültürel yetersizlik, Kürt toplumunun tembelliği ve ticari zihniyetin, -ki bu da kültürel ve sosyal gelişimin temel bir yansımasıdır - gelişmemesidir.

İç Anadoludaki Kürtlerin bu alandaki bilgisi bir teste tabi tutulacak olursa, bu konuda bir kültür birikimine sahip olmadıkları hemen görülecektir. Bahçecilik ürünlerinin doğrudan pazarda halka ve satışa sunulması gerekmektedir. Böyle

bir davranışın ise Kürtler açısından ayıp, onursal ve etik açıdan bir problem olarak algılandığını görürüz. Bundan dolayı hayvancılığın yan ürünlerinden olan süt ve peynir de pazarlanamamıştır. Hayvanın kuzusu ve kendisi, şehir merkezlerinde bir devlet kurumunda pazarlandığı ve alıcılar bizzat köylere gelip aldığı için, Kürtler bunları pazarlama rahatlığını göstermiştir. Biliniyor ki, buğday, arpa ve son yıllarda mecimekler, nohutlar devlet kurumları olan silolara ve büyük özel şirketlerin un ve makarna fabrikalarına satılmaktadır. Böylece Kürtler, doğrudan doğruya insanlarla yüzyüze gelmedikleri için de ticari ayıptan kurtulmuş oluyorlardı.

Bahçecilik alanında üretim yapılmadığı için bu alandaki ihtiyaçlar şehirle ilişkilerin gelişmediği dönemlerde komşu ve uzak Türk köyleri tarafından; daha sonraki dönemlerde ise şehir pazarlarından karşılanmaktaydı. Tarım üretiminden yoksun dağlık ve yoksul Türk köylüleri, bazen onlarca kilometreyi eşek ve öküz arabalarıyla teperek kendi tahıl ihtiyaçlarını Kürt köylerinden temin etmekteydiler.

Geniş ve verimli topraklardan büyük gelirler elde edilmesine rağmen, büyük bir sermaye birikiminin sağlanamamış; dar, kapalı ve çağdaşlığın önünde tarihsel olarak engel oluşturan ilişki tarzından, daha ileri bir toplum ilişkisi olan büyük üretim ve yapılanmaya da adım atılamamıştır. Belirli bir konjonktürde değerlendirilemeyen büyük ve geniş olanakların, Türkiye'deki ekonomik yapı değişikliği karşısında tuzla buza dönüştüğü

görülmektedir.

Kürtler, anavatanlarından İç Anadolu'ya yerleştikten sonra, anavatanındaki aşirete dayalı toplumsal yapıyı hemen hemen aynen korumuşlar ve geliştirmişlerdir. Yani bu toplumsal örgütlenme, anavatanındaki örgütlenmenin geniş ve ayrıtılı bir prototipini oluşturmuştur. Bu toplumsal yapıda Kürt geleneksel feodal yapısının ve beylik sisteminin hiyerarşik yapısı da olduğu gibi hem tekrar tesis edilmiş hem de korunmuştur. Sadece Kürt bölgelerinde egemen ve güçlü olan şeyhlik müessesesi İç Anadolu'ya taşınmamıştır. Yalnızca ocak olarak nitelendirilen dini bir kurum, ilk dönemlerde güçlü; 1950'den sonra ise zayıflamış olarak varlığını sürdürmüştür. Devrimci Doğu Kültür Ocaklarının kuruluş aşamasında, „ocak“ adının kullanılması bu kurumu çağrıştırdığı için hem tepki duyduğum hem de içten içe Kürtlüğü çağrıştırdığı için sevdiğim bir isim olmuştur.

Yapılan aşiret düzeni yakından incelenip gözlemlendiği zaman, „yakın kan

akrabalığının“ da aşirette ağır bastığı görücektir. Bu da Kürtlerin İç Anadolu'ya gelişlerinin parçalanmış aileler ve bireysel göçler şeklinde gerçekleşmediğini göstermektedir.

Hem bu olgu hem de Kürtlerin genel olarak bölgede geniş ve verimli topraklar üzerinde yerleşmiş olmaları, zora dayalı göçün değil „gönüllü“, „rıza dayalı“ ve Kürtlerin kendi koşullarından; belki de tabii afetlerden kaynaklanan bir göçün sözkonusu olduğunu bir veri olarak sunmaktadır, diye düşünüyorum.

Kürt topluluğunun bu geleneksel aşiret ve beylik sistemi 1950'lerden sonra Türkiye'nin liberal ekonomiye, demokrasiye ve görece bir biçimde çok partili hayata geçişi ile birlikte çözülmeye başlamıştır. Bu çözülme sürecinde, geçmiş geleneksel yapıda ısrar eden, yeni durumu anlamayan ya da anlamak istemeyen aşiret reisleri, beyler ve ağaların ailelerinin durumu, Avrupa ve de elbette anavatan feodali-tesinde yaşanan trajik durumun tam bir kopyesi olmuştur.

İç Anadolu Kürtleri 1960'ların sonlarında da Avrupaya göç etmeye başlamışlardır. Oysa Türkler 1960'ların başlarında Avrupaya işçi olarak gitmeye başlamışlardır. Bu noktada iki kesim arasındaki farklılık hemen göze çarpmaktadır. Bunun nedeni, hem Kürtlerin daha kendi içine kapanık bir toplum olarak kendisini koruyor olması hem de sehirleşme ve dışa açılma perspektifinde geriyi temsil etmeleridir. Ayrıca önceki satırlarda değindiğim gibi Kürtlerin ekonomik durumlarının o dönemde daha iyi olması; kendi iş güçlerini yabancıya satmayı ve ailelerini yalnız bırakmayı bir ayıp olarak görmeleri inandırıcıdır. Zaten Avrupaya işçi olarak gidenlerin özellikle en alt ve yoksul kesimlerden unsurlar

olması; gidenlerin ise gidişlerini ayıp duygusundan olsa gerek çevresine söylememesi ilginçtir.

İç Anadolu Kürtlerinin Almanyaya işçi olarak gitmeye başladıkları tarih, aynı zamanda büyük metropollere açılma tarihi de olmuştur. Bu süreç öyle amansız ve gaddar bir biçimde işlemiştir ki, ta 1975'lerde ihtiyar erkek ve kadınlar dışında kimsenin kalmadığı köyler gazetelerde boy boy resimlerle yer almaya başlamışlardır. Geline aşamada Türkiye'deki genel yapısal değişime bağlı olarak, Kürtlerin köy hayatının sürmekte olduğu gerçeği ile karşı karşıya gelinmiş durumdadır. Bu değişim ve farklılaşma sonucu aynı köyden gelen bireylerin ve hatta ailelerin birbirini tanımadığı; kuzaklar arasında büyük uçurumların oluştuğu gerçeği yaşanmaktadır.

İç Anadolu Kürtlerinin devlet ve onun siyasi kurumlarıyla özellikle de Türk siyasi partileri karşısındaki tavırları çatışmasız ve akılcı olmuştur. Buradaki Kürtler yerleşik, geniş, istikrarlı ve toprak birliğine dayalı ulusal özelliklerini titiz bir biçimde koruyan; gelenek ve kültürüne bağlı hareket eden ve kendi dilini konuşan bir topluluk olmasına rağmen, küçük çaplı da olsa devletle fiziki bir çatışma içine girmemiştir. Bu tutumunu, hem Osmanlı Dönemi hem de Cumhuriyet Dönemi Kürt ayaklanmalarına fiili bir şekilde katılmaması ile de göstermiştir.

Türkler ve diğer azınlıklar için olduğu gibi, Kürtlerin de 1946'lardan sonra siyaset ve siyasal partiler karşısındaki tavrını tahlil etmek, çözümlenemeyen ve bu çözümlenemelerden sonuçlar çıkarmak oldukça anlamlıdır. Çünkü 1946 öncesinde Türkler, Kürtler ve diğer azınlıklar; zenginler, fakirler; erkekler, kadınlar ve

küçük muhalefet gruplarına, gizli örgütlenmelere rağmen otoriter, militer ve anti demokratik tek parti CHP'nin takipçisi olmuşlardır.

1960 yılının ortalarına kadar Kürtler dengeli ve pragmatik bir tavır sergilemişlerdir. Kürtlerin bir kesimi CHP'den yana ve bir kesimi de Demokrat Parti(DP)'den yana tavır koymuşlar, oy vermişlerdir. Örneğin benim babam CHP'liydi. Amcam DP'liydi. Yine dayımlar bölgemizin aşiret reisleri, beyleriydiler. Onların bir kesimi CHP'den bir kesimi de DP'den yana tavır belirlemişlerdi. Bu konumlanışta aynı zamanda mahalli özellikler, aşiretler ve aileler arasındaki ilişkilerde etkili olmuştu.

Bu döneme ilişkin açık bir saptama yapmak gerekirse, siyasallaşmış bir Kürt tavrı sözkonusu değildir. Ama bu durum İç Anadolu Kürtlerinin, Kürt sorununa karşı duyarsız oldukları anlamına gelmiyordu. O dönemlerde bölgemizin Kürt sorununa ilgisi, büyüklerimizin Erivan ve Kirmanşah radyolarını sonuna kadar açarak, Meyrem Hanı ve Kawus Ağayı dinlemeleri; Barzaniye olan sempatileri ile açığa vuruluyordu.

İç Anadolu Kürt bölgesinde, 1960'ların ortalarından 1975lere kadar parçalı ve sınırlı bir siyasal bir Kürt tavrından bahsetmek olanaklıdır. Bu siyasallaşma, Türkiye İşçi Partisi(TİP)'in bünyesinde boy vermeye başlamış; Ş. Koçhisar, Polatlı ve Haymana yöresinde gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda Polatlı'da Osman Ağabeyin Haymana'da Mustafa Güçlü'nün, Ş. Koçhisarda benimle birlikte öğretmen Lüfi Kıvaç, Yazar Seyit Alp, Mühendis Sadık Baydar ve Nazife bacımızın çalışmalarını özellikle belirtmeyi gerekli görüyorum. Bu dönemdeki Kürtsiyasal tavrı 1960 Genel Seçim-

leri'de, TİP'in adayı Dr. Tarı Ziya Ekinci için sandıktan çıkan oylarla kendisini açığa vurmuştur.

Bölgemizdeki Kürt siyasal tavrı, 1975'lerden sonra yoğunlaşarak gelişmiştir. Bu gelişme hem Kürt siyasal hareketine hem Kürt siyasal ve demokratik örgütlere, bunlar DDKD, DHKD, ve ASDK-DER, bu bölgeden yığınla unsurun kurucu ve üye olmalarıyla kendisini açığa vurmuştur. Bu tavır günümüzde tam bir sisteme, bilince ve örgütlenme yapısına kavuşmuştur. Bu dönemin daha detaylı, belgeli, verili araştırma ve tartışmasını önümüzdeki sayılara bırakmayı yazımın kapsamı açısından gerekli görüyorum.

Bölgemiz Kürtlerinin devlet ve siyasi partiler karşısında bu dengeli, pragmatik, sağduyulu ve akılcı tavrı; kendi iç ilişkilerinde ve komşu Türk ve Tatar köyleri ile ilişkilerinde de kendisini ortaya koymuştur.

Kürt aileleri, aşiretleri ve hatta köyleri arasında toprak ve mera paylaşımına dayanan çelişkiler olmasına rağmen; bu çelişki ve çatışmalar yoğun şekilde adam öldürmelere ve köklü kan davalarına genellikle dönüşmemiştir. Bu istisnanın dışında sayılabilecek Kürt köylerinin sayısı birkaç taneyi geçmez. Örneğin bizim köyümüzde 1956 öncesine kadar üç adam öldürme olayı sözkonusu olmuş; bu ölüm olaylarından biri de 100 sene önce gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Kürt köylerinin Türk köyleri ile de zaman zaman çelişkileri olmuş; ama bunlar hiçbir zaman büyük çatışmalara dönüşmemiştir. Bu dengeli, akılcı, sorumlu ve sağduyulu davranışta, bir azınlık olarak kendini dışarıya karşı koruma güdüsünün belirleyici olduğunu düşünüyorum.

Li zozanan, wexta ku peyvên westayî berbi sînorên tagirtî ve bazdîdîn û li tenîsta sirûdên bîncîkîyayî helkehelka demê ji nû ve diafirînin... Rengê xweliya çîyan û hesreta dol û pesar û zinar û deryaçeyên matmayî û rengê çend axînen dîtir ên ku ji kûrahiya dil dipijiqîn berbi nexşeya dastana destê helbestvanekî bê dest ve diherikin, li zarokan dizîvire, li toza demê dipirse, li gul û nêrgîzan, li keçên bejin dirêj û zirav, li welatekî bê bir û bê hiş û li şopa gavên peyvê dipirse!!!

Erê helbestvano!

Laşê helbestê di asoyên nû xelmaşbûyî de digevize, şîniya kulîkan û giriyana deştên te; deştên surdarî û mirinê, di nîfira dawîn de hildiperikin rêçên bendewariya sermedî..

Tu xwe hînî xewrevînê dikî, tu û dudilî û lerza çavên qerimî.

Erê ey helbesta sermest!

Şivanên te, gavan û bêrivanên te, tevsork û berbayanên te, birîn û dûmanên te, sefer û xatîrxwestin û kûrekûra dildarên te, geh bi hev re, geh jî di rewrewka rêçên windayî de, berbi ahenga te ve, berbi kezî û xwîngengê dîlbera te ve, tèn, tèn, tèn û hey tèn...

Tên û Memê Xalîkan jî, wek helbestvanekî birîndar, li diroka darbestan û li daristanên şewitî digere û peyvên narîn di landika bendemana zerî û periyana de dilorîne..

Hooo helbestvano!

Ev çi govend e?

Ev çi feleke wisa li ser keviya benderên temenê me dikulkule?

Ev çi tofan e ku wisa zaroktî û newrozana ji nav destên me direvîne?

Bîrnebûn

Mem Xalîkan

Stûyê te bişke felek

Mala felekê bişewite

Ji dest kor û gēj im

Bîdîn min wan sazana

Stiranekê jî ez bêjim

Dil birîndar

Bi van derd û belana

Ez jî xistim nav hozana

Stiranek nû bigrim ji dil da

Rêwî me zanim

Dî rêka dirêj û dûr da

Bi sazeke şikestî

Ger bikevim di vî şerî da

Rewşa xwe girêmede

Çava şil neke li nav yada

Xem nîne bi rastî

Stû şikestiya felekê

Mirin jî me tenê re da

Tu jî bêje ku

pelek ji darê da weşiya

An jî

Stêrek ji esman da xuşiya

(1997)

Ez im

Ez im

Evîna di dîla de reş û veşirtî

Hêviya dayika delal û por sipî

Ez im

Kovana çavê xortên me yên girtî

Ez im

Ji zarokan re stiran û lorî

Çavê dayikan de kela girî

Ez im

Dest leşkerê tirk de serjêkirî

Ez im

Xew revandî di şevên tarî de

Mane xewnên şêrîn di nivî de

Ez im

Mîn dil pêça ji jiyaneke nû re.

(1995)

“ Min bi sorgulek dade û bi
hêviyek binexşine”

Mazhar KARA

Evînek din

Min jî desmal ba dikir
Li serê govenda
Dil şewitand
Bi bejnên
Zirav û tenik
Biskên çelenga
Xewnên min jî revandin
Li şevên bi birûsk û baran
Destê berbanga

Min hêviyên xwe germ kirin
Li ber arê şivana
Ji sevda yên me tijî bûn
Hewanên wana
Min jî pez çêrand
Li nêv xama
Dil gerandin
Bi dengê bilûra min
Bêrîvana

Îro dil xwe dada
Bi evînek dinê
Bo sorgulekê
Sirîya dirûçikîne
Ew gula ku
Evîna xwe
Keç û xortan
Li berbanga newrozê
Dişewitîne

(1997)

Kula dil

Xaşand
Bi keser û xema
Heland
Kezeba min nema
Dibarand
Hêstir wek ava çema
Gerand
Di pê bisk û perçema
Qarand
Bi Areb û Rom û Acema
Vegerand
Kul di dil de nema.

(1992)

Zozanên me

Berê li van zozanan
Havîn û bihar hebûn
Li çol û çîyan
Sor û zer gul vedibûn
Îro li ser rûyên gulan
Dilop dilop xwîn e
Rengên xwe veşartin
Venekirî çilmisîne

Ewrên van zozanan
Dadigirin barê xwe
Ji giriyên çavan
Berba dibin
Ji behra şîn re
Dibin baran

Berxên van zozanan
Li kalînin dû mîya
Birîndar ketine xezalên xwe
Li ser kaniya
Hêviyên xwe berba bûn
Kulên xwe ne kew girtin
Ne jî derbûn

Kewê

Hesreta min di perê xwe ke
Bifire here bana
Ez girtî me
Tu bigerî li deşt û zozana
Li çiyayên me daweste
Ser zinarekî li cem şivana
Guh bide
Jiyana min e dengê bilûra wana
Şevê li xwe tarî meke
Li min vegere
Xwe mede dest nêçîrvana
Bîne di per û baskên xwe de
Bêhna azadiyê
Û
Silavên heval û cîrana.

(1996)

Xortên kurd

Em xortên
Mît û Med û Lorî ne
Navê te
Bi daxa
Li sîngê xwe kolîne
Navê te di dilê me de
Pêt û agir e
Wek agirê dilê Kawa
Êdî nevimire

Ger li hepsa
Ger li mal in
Navê te di dilê me de
Herdem dinalin

Çend Newroz û bihar in
Gund bi gund
Çiya bi çiya
Ala te di desta de
Li karin

Xilas nekir dijmin
Ne bi girtin
Ne bi ajotin
Ne bi kuştin
Her gavek axa te
Bi xwîna me hat şûstin

Hêvîdar im
Ev keçên rind û keleş
Destê wan di dest
Xortên egîd û çavreş
Ya li Mezra-Botan
Ê avakin Kurdistan
Ya sîngê te yî gewr
Ji xwe re bikin goristan.

(1992)

Dayê

Carek din
Carek din
Min bîafirîne dayika min
Sorgulek min heyê
Navê wê azadî ye
Pir delal û nazdar e

Av didim bi xwîna sor
Bi xwîna şehîdan
Xwîna heval û egîdan
Bi xwîna keçên delal
Xwîna bûkên bermal
Bi xwîna kalên heftê sal
Min bê gul
Gulê bê min neke
Carek din
Carek din
Dayê!
Min di paşila xwe ke.

(1995)

Amed xwîn dibe

Erê, xuşkê
Wek kulilka di guldanka de
Werî avdan li van salana
Zanîm sedem çî ye
Çî tu kişandî wan çiyana
Li Amedê
Jiyan xwîn dibe

Erê keçê
Delala min şanzde salî ye
bejna zirav û nava tenik
Bî çek û rexta şidandiye
Te jî bihîst?
Li Amedê
Berbang xwîn dibe

Erê dayê
Kaxezek şil û sipî
Pênûsek e şikestî
Serî min de helbesta nenivîsî
Li Amedê
Helbest xwîn dibe

Erê bavo
Li kuçe û kolanan
Bo gogek rûn pariyek nan
Birçiya dest bi hevranan
Ketî axa şil ser çokan
Li Amedê
Amed xwîn dibe.

(1996)

ÇEND KLAM Û STRANÊN GOVEND Û BAZDANÊ JI DORBERÊ POLATLI- HEYMANE Û YUNAKÊ

Berhevkar: Curuki
Rastnivis: Mikaili

ZERİYÊ

Zeriyê gundê me yek e
Ew yeka gund da tek e
Ez hatim deri vek e.

Zeriyê gundê me çar in
Herçar li mera yar in
Umrê xortê me xwar in.

Zeriyê gundê me şeş in
Her şeş ji hev xweş in
Girêdan şarê reş in.
Her şeş hevra dimeşin.

DI CI DA

Ez bazdîdîm dî ci da
Bîni nîngî mîn xu da
Hun li gewra dîgerin,
Gewrê wane dî xênî da.

Du zeriyê têne jor da
Çi pençe dî nav por da
Mal û male xorta ye
Dîbîm bervankê sor da.

DOLABÊ

Werin minê vê yekê
Kêlek dane kêlekê
Pesira sor û spi
Sêva sorê Antalyê.

Kundur kundurê pirê
Pîl avêti dor birê
Berevkî lawno bînin
Kundurî xwaş e bî sirê

Keçik çûne guniya
Ber gerim mîna xwîniya
Keçik çûne kıvzana
Ber gerim mîna xızana

Here dolabê dolabê
Dolaba darî derê
Lê rîstî pûrta karê
Dolaba darî merxê
Lê rîstî lîva berxê

Dolaba qastî mastî
Mîn dolap xwe ra xastî

Hey baran berf û baran
Lê xîstî zengiyê siyaran
Te ez kuştîm, ez helandîm
Hay lê şewtiye va qaran

Ez ji we ra vaz dîdîm
Hûn keçîka naz dîdîm
Ew çî keçîkê we pîr in
Tev xortê me baz dîdîm.

Xwe hildin xwe hîlnedîn
 Şorê xwe bî kalên me dîn
 Xwe hînek notle me dîn
 Ba lî ser singê wan ramedîn

Çî keçîk e kundur dest da
 Kundur dest da bîşkeştâ
 Bavê bîhata lêxîstâ
 Minê jî xwe ra bîxwestâ

Senbol şîrin şî ye
 Têl hati nîzam çî ye
 Ê dûr çûn nêzik hat in
 Jî xwe xaş e jîna bi ye

Tenê narîm qîrşîkan
 Dest navêm wan memîkan
 Dî hiz da bûne tîrşu
 Gune lî stuyî keçîkan

MEYREMÊ

Baranê çilke çilke
 Dilberê Meyremê
 Keçê rabe dilêm bîke
 Çav reşê Meyremê

Meyrem rabe sîbe ye
 Lê dilberê Meyremê
 Dengê dikê kabê ye
 Çav reşê Meyremê

Baran bari erd şîl kîr
 Xupîk bari gelt qul kîr
 Xelkê cotê xwe ajot
 Haso rûnişt xwe çîl kîr

Cotkar notle te nawun
 Geltê belek şe nawun
 Rişî pêda ba nawun
 Notle ardî cê nawun

Tenê narîm qîrşîkan
 Dest navêm çîçîkan
 Hawar lê lê lê
 Gune lî stû keçîkan

Tenê narîm guniya
 Dest navêm guliya
 Hawar lê lê lê
 Gune lî stuyî zeriya

Tenê narîm avê
 Dest navêm navê
 Hawar lê lê lê
 Gune lî stû bavê

Mikaila'da bir mezartaşı.
Üzerinde Hicri 1222(M.1821) yazılıdır.
Köyün en eski mezartaşlarından biridir.

Foto: Dr. Mikaili

rakama ulaşıyor ki; bu nüfuslarına oranla oldukça yüksek bir düzeydedir. Bu sayıya ilçe dışından buraya yerleşen kürtleride katmak gerekir.

Bölgedeki en büyük D.Ü.Ç.'lerinden birisi Kürt köylerinin tam ortasında, en verimli toprakların üzerinde kurulmuş ve kuruluşundan beri de zararına işletilmektedir. Oysa bölgede 40-50 yaş grubunda dahil herkes topraksızdır ve bu nedenle dışa göç sürekli hale gelmiştir.

Polatlıda, Milli - Mikaili, Zırki, Têrikî⁽¹⁾ Şexzini⁽²⁾ aşiretlerinin köyleri mevcut . Canbeg ve Şexzinilerin dışındaki aşiretlerin orta Anadoluya çok az, bir kaç kon'luk (çadır) göçler halinde Kürdistan'dan kopup geldikleri veya buralara ulaştıkları görülür.

Milli, Zırki, Têrikî, Ruta⁽³⁾ gibi aşiretlerin tarihte ve günümüzde Kürdistan'da etkin hanedanlıklar, beylikler kurdukları bilinir. Bu durum bunların Orta Anadoludaki uzantılarının, mensuplarının hak-

kında bazı özellikleri belirtmeyi daha da ilginç kılıyor.

Bu aşiretlerin lehçe, inanç ve geçmişte ve günümüzde yaşadığı yerleri belirtmek göçün nereden? nasıl? ne zaman? geldiğine ışık tutabilir.

GAWESTİ NEDİR? KİMDİR?

Muhtelif aşiretler anlamını tam olarak bilmeden, „Em Gawesti ne“ derler. Bununla göçün nedenini açıklamak isterler. Yani öküzlerinin yorulduğunu bu nedenle geriye dönemediklerini söylerler

Bu hikayenin aynısına tesadüfen Z. Gökalp'ın *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler* - Sosyal Yayınları isimli kitabında da rastlıyoruz.

Buna göre; Vaktiyle göçebe aşiretler kışın Diyarbakır'a iner, yazın Bingöl yaylalarına çıkarlanmış. Her nedense zamanla yayladakiler yaylada, ovadakiler ise ovada kalmışlar ve aralarındaki ilişki kopmuş. Viranşehir Millileri bu hatırayı isimlerinde de taşıyorlar ve Millileri oluşturan esas yediboğa Gamirî diyorlar. Güya yüklerini nakleden öküzleri öldüğü için artık yaylaya çıkmamışlar. Yaylada kalanlarda yorulup kaldığından orada kalmışlar ve bu nedenle onlara Gawesti demiş.

Orta Anadolu Kürtlerinin bu anlatımdan bihaber bunun sadece Gawesti versiyonunu bilmeleri ve anlatmaları ilginç. Gamirî adına ise bölge de hiç rastlamadım.

Canbegler dışındaki aşiretler günümüzde de Urfa, Diyarbakır, Mardin yöresinde yerleşiktirler.

Milli-Mikailîler Mikaila (İnler) köyünde yerleşik durumdadır. Genelde kendilerine Mikailî dedikleri gibi kendilerine Milli diyenleride mevcuttur. Rutahılar) onlara Xıdır derler.

Köylerinin kuruluşu 1700'lü yıllardır.(Bak ekteki resimler) Daha önceleri Çankırı-İlgaz dağlarına yaylaya çıktıklarını anlatırlar. Yedi dede öncesini anlatamazlar. Sadece Viranşehir'den geldik-

Mikaila'da başka bir mezar taşı.

Foto: Dr. Mikaili

lerini iyi bilirler.

C. Türkyay'ın *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiretler ve Cemaatlerin Yerleşim Yerleri* adlı eserinde Mikaililerin Ankara Sancağı, Haymana, Kengiri, Adana, Çerkeş, Millilerin ise; Çorum - Mecitözü, Amasya Kürt Sancağı, Hamit Sancağı, Kırşehir ve Sivas'ta yerleşik olduğu belirtilir.

Günümüzde Mikaililerin yerleşik olduğu yerler: Irak - İran sınırı boyunca büyük bir Kürt Boyu olan Caf'ların bir kolu olarak Ağrı-Doğubeyazıt'da *Zengesu* denilen bölgede 40'tan fazla köyleri mevcut.

Polatlı Mikaililerinin Ağrıdan hiç bahsetmemeleri, dikkat çekicidir.

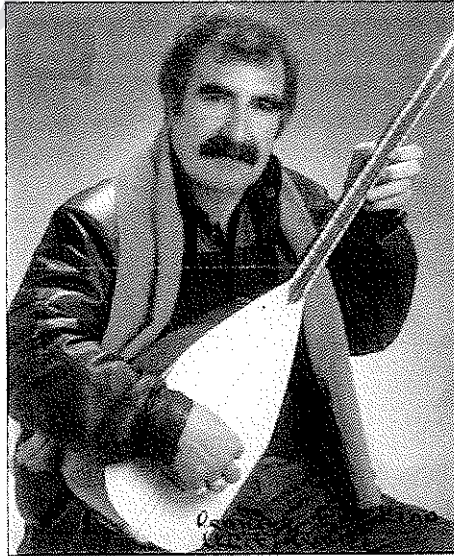
Günümüzde Viranşehir'de Mikaililere rastlayamadığımızı önemle belirtmek isterim.

Mikaililerle Ruta, Têrki, Zirki, Baziki ve Atmana'lar arasında çok eskiye dayanan akrabalıklar mevcut. Hatta Ruta köyleri Mikaili olduklarını da iddia ederler.

Rutalar günümüzde Mardin-Derik, *Têrkiler* Karacadağ-Diyarbakır, *Şevzîni-ler* Diyarbakır, Erzurum, Bayburt, Adapazarı, Samsun-Bafra, Dağlık Karabağ'ın (Azerbeycan-Ermenistan savaşına neden olan Bölge. Tarihte 12 Yüzyılda *Şeddadi-Kürt Devleti*'de burada kurulmuştu.) Laçın ve Kelbecer şehirlerinde Irak Kürdistanında Kerkük civarlarında, *Zirkiler* Erzurum - Muş, *Bazikiler* Urfa - Suruç yöresinde yerleşik durumdadır.

Canbeglerin Sivas-Divriği, Çorum ve Dersim'de yerleşik olduğunda belirtelim. Bazıkilerden bahsedipte *Kürt Remzi* den bahsetmemek tabii ki olmaz. Bazı köyü Mikaila'ya 10 km mesafede Haymana'ya bağlıdır.

Kürt Remzi veya kürtler arasından söylenen formuyla *Remziye Eli Kınö*. 70'li yıllarda meşhur olan bölgesel bir halk ozanıdır. Yöresel türkülerin yayılması ve tanıtılmasında önemli bir rolü olmuştur. 12 Eylül'den sonra kürtçe türkü söylüyor diye epey baskı görmüş, bunlardan kurtulmak için Bursa'ya taşınmış, orada bir süre hammallık yapmıştır. Şimdiyse politik mülteci olarak Almanya'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Umarım onun gibi kültürü-müzün canlı bir tanığına gereken değer verilir.

Kürt Remzi (Remziye Eliye Kınö)

Konuşulan Kurmanci üzerine bazı notlar

Dil bilimci olmadığım için sadece önemli olduğuna inandığım bazı gözlemlerimi burada yazacağım.

Her aşiret Kurmanciyi kendine has aksanı ile konuşur. Bölgede konuşulan Kurmanci'de Kürdistan'da yazılıp, konuşulan kurmanci den farklı olarak göze çarpan temel özellik bazı fiil ve kelimelerde B nin yerine W nin yer almasıdır. Bu aksanın melodisini oluşturur ve Zaza(kırmanci) Sorani, Lori Kürtçelerinde de var olan bir özelliktir. Ortak dil çalışmaları yapanların dikkatine sunulur:

Ez dîbêjim	Ez dîwêjim
Ez dîbinim	Ez dîwinim
Ez dîbim	Ez dîwim örneklerinde olduğu gibi.

Hatir sorma, Selamlaäma Formlari

Kurdistan Kurmancisi Orta Anadolu'da konuşulan aksan

Çawa yi, baş î?
Çıto yi, rind î?

Zaza kürtleri:
Çıto yi, rind a? Çıtor a?

Şêxzini'ler ise
Çun ê, baş î? derler

Şev baş ! Şev lı serê te xaş! ya da
Roj baş ! Şeva te xaş!
Sıwa te bı xêr !
Çaxa te xaş be !
Roya te bı xêr !

Orta Anadolu Kürtlerinde (O.A.K.)varolmayan bazı kelimeler :

Axaftın = konuşmak O.A.K. lerinde şorkırın, dengkırın, qışekırın kullanılır.Ya da Türkçe'den uyarlanmış *qonışmişbûn*

Peyivın : üzerinde durmak
Nıvisın = Yazmak, Nusqe, nıviske = Muska ve
Nısti, Nıvistî = Büyü kelimelerinde bilincinde olunmadan kullanılıyor. Yoksa bölgede bilinmiyor ve Türkçe'den uyarlanma yazmışkır, yazmışdıke formları kullanılır. Bitlis kürtlerinin Yaz dıke dedikleri gibi.

Rızgarbûn: Kurtulmak Xelasbûn: bitmek
Rızgarkırın: Kurtarmak Xelaskırın: bitirmek anlamlarına da gelir
Pirozbûn: Kutlama
Pirozkırın: Kutlamak O.A.K. de yoktur
Xebatkırın (Arapça)

Karkırın (Özkürtçe)
Şixûlkırın (Arapça)

Bıkêre : becerikli, çalışkandır ve dıkarı : beceriyor
Ew ne karê te yı: gibi formlarda kullanılır.
Ama daha çok Türkçe'den alınma; Çalışmışbûn
hali kullanılır

Jahr	Zehir	gotık
Hinbûn	öğrenmek	<u>hubûn</u>
Hinkırın	öğretmek	<u>hukirin</u>
Koçkırın	göç etmek	barkirin
Razan	uyumak	raketin, ramedan Xewkırın
Cejn	Bayram	Bilinmez <u>Eyd</u> hali kullanılır
Çêlek	İnek	Mange Zaza Kürtçesinde aynı
Se	Köpek	Kuç, Kuçık Zaza Kürtçesinde <u>Kutık</u>
Agır	Ateş (Farsçadır)	Ar
Ar	Un	Ard
Lazut ¹	Mısır	Garis

(¹Lazistan'dan geldiği için bu ad verilmiş olabilir)

Şin	Mavi	Hêşin (Fiil olarak <u>hêşinbûn</u> = <u>yeşermek</u> kullanılır.)
Şin	Ağıt	
Beraz	Domuz	Xinzır
Kewroşk	Tavşan	Kergu (Eşek kulaklı anlamına gelir.)
Kurt	Kısa	kın
Bıçuk	Küçük	Çuk, Hukır (<u>Şêxzînîler bıçuke</u> derler.)
Gor	Mezar	Gorn, Mezel
Çop	Çöp	Gır, Gemar
Abori	Ekonomi	Bêrı (Cepdeki para anlamında)
Bori, Bıhuri	geçmiş, geçti	Berê, zeman berê
Deri	Kapı	Qapı, (Türkçeden alınma, oysa Deriyê malê: Evin kapısı, deriyê xêni, dêri porke: girişi kapat, kapıyı kapat formları günlük yaşamda kullanılır.)

Nuha	Şimdi	Nuha, Nika, (Nika formu <u>Zaza</u> kurmancisinde kullanılıyor)
Nû ²	Yeni	Hinnu, Hin: Daha ekidir. (Daha yeni anlamına gelir.)

²Nuh Peygamber'in adının buradan geldiğini iddia edebiliriz.

Mırow	insan (Farsça)	Merı
Ci	Yer	şun (Öz Kürtçedir)
Roj	Güneş , Gün	Ro
Welat	Ülke	Yoktur. Memleket kelimesi kullanılır.
Nıştımın	Vatan	Yoktur. Wetan denir
Sicûq	Sucuk	Rışkin
Bırınç	Pirinç	Rız
Qedar (Türkçe)	Kadar	Qas. Çıqas: Ne kadar. We qas: Bu kadar
Zarok	Çocuk	Zaro, Kurık, Gede
Dayê	Anne	Dê, Eyê (Mıkailî'lerde söylenir) Etê, (Reşî'lerde)
Pêlaw	Ayakkabı	Sol, meras
Mıtbox	Mutfak	Aşxane
Qilêrkirin	Kirlilemek	Arankırın

Yabani Hayvanlar

Moz	Arı ya da büyük ısırın bir sinek
Moza ser sor	Büyük renkli bir arı
Mêş	Sinek
Mêşa Reş	Kara sinek
Mêşa Hingiv	Balarısı
Mêşa Kera	Eşek arısı
Mêşa Hespa	At sineği
Vızık	Sivrisinek
Pirik	Örümcek
Masi (Mehsı)	Balık
Arlaq	Midye türü
Qızgesk	Yengeç
Kew	Keklik
Kewok, Gogercin	Güvercin
Kêrgu	Tavşan
Ruvi	Tilki
Gur	Kurt
Dêlgur	Dişi Kurt
Pısıka Beji	Yabani Kedi
Mışk	Fare
Mışke kor	Tarla Faresi
Gorne pışık	Gelincik
Sansar	Sansar
Xıncır	Domuz
Teyr (Teyr tu)	Kuş, Uçan yaratıklar
Mar (Mehr)	Yılan
Singselek	Kartal
Çuçık	Kuş
Çuçıka Çola	Serçe
Çuçıkreş	Karakuş
Qırık, Qırıkreş	Karga
Juji	Kirpi
Eftar	Efsanevi bir canavar Mıkailada bu adla anılan bir Mağara vardır Kura Efêr Heftar;Keftar
Gureçûk	Efsanevi bir Kurt
Hujdiyar	Efsanevi bir canavar Ejderha ?
Hut	Masal Devi, Obur

Bazı yemek isimleri

Mıxleme

Cılbır

Pelur

Xoşav

Kılor

Kılor a Pênêr pıvaza

Kılor a kızêreka

Heside

Helaw

Fırı

Sirmast

Runmot

Cımık

Şorba dêw

Bılxura şıvanki

Goşt

Zad

Lobi

Bazı ekmek çeşitleri

Nane hışk

Nane tırş

Dipnotlar

(1)Têriki : Ziya Gökalp ve benzeri Türkçüler kelimenin benzerliğinden yola çıkarak Kürtlerin bu en cesur ve savaşçı kabilesinin Kürt olmadığını iddia ediyorlar. Oysa Têrki, Têrka kelimesinin Kürtçede pekçok anlamı var: Ör, Têr: heybe, Têriki : heybeliler, Têrikandan : ayrılmak, Ter : eğilir, kırılmaz ağaç dalı gibi

Zaten Türklere de Türk adını da ilk kez Bizanslılar vermişler. Türkler kendileri değil.

(2)Şêxzîni: Halk arasında bu biçimi kullanıldığı için bende kullanıyorum. Şehbizeyni = Keçilerin şeyhi, anlamına gelebilecek form daha çok türkçeleştirilmiş hali olup, pek mantıklı değildir. I Kürdistanında da Şêxzeyni Şêxbizeyni formları kullanılır.

(3)Millilerin yedi esas boyundan birinin adı Xıdırekan'lar dır ve axa bey bunlardan seçilir.

Yine Milli'lerin belli başlı ailelerinden birinin adı İbrahim Paşa ailesidir Mikaila'da da Hacıİbrahimler mevcut ve Viranşehir'deki İbrahimpaşa ailesinden olduklarını söylerler.

Acaba Osmanlı Viranşehirdeki geleneğe uyarak mı bölgede sayı olarak ama saygın olan Mikaili-Milli'lere ağalığı vermişti?

EDETÊN ZEWAC Û DAWATÊ

Meşoyê Darê

Eme qala zewac û dawetên kurdê Anatoliya Navin yên li dora Qızılırmêx (Çemesor), Golaxwê, (TUZGÖLÜ), deşta Heymanê û Axza Çolê⁽¹⁾ diminin, bıkın.

Bı girani ji edetên gundê Hêcıban yên zewac û dawetê.

Wan gundana wek helqeyên zincirekê li ber Qızılırmêx rêz dibın;

Emera, Heyata, Rostika, Camılıya Mezin, Camılıya Çuk, Kalıka, Kêzik, Hecbekıra jêrin, Hecbekıra Jorın.

Gundên Hêcıba bı gundên Bılıkan, Omera û Reşıyan, bı Têrikan va ciranên hev in. Dı navbera edetên wan gund û eşıretan da ferqıye mezin tune ne. Hevûdın rınd nasdıkin, li şın û şayıyan hevûdın bı tenê nahêlin, xısımı, xal-xarızıtı pır xurt e. Bona edetên ku ji kal û pırên xwe da jê ra mane ra „Erf û edet“ diwêjin. Xenci erf û edetê gotınek dın ji heye; *Rusım*“ diwêjin. Weki „*Rusımên me*“ di şunê erf û edetên me da tê şuxulandın, ihtımalek mezıne ku rusım jı erf û edetan hin kevıtır û rasttır e.

Disa ji rusım, erf û edetên bêtır du peyvên (kelime) dın tên gotın; *şan û suret, dezge û tore*. Dı navbera van gotınan da ferq hene û heryek tê maneyek ê.

Me ji bo zewac dawatê gotına edeta hılbıjart. Edetên kurda yên zewacê pır rengının. Hınek êdı hatıne terıkandın, hınek ji pır kêm jı çend sala carê tên meydanê. Lêbelê şopên xwe dı nav cıvatê da hin hene. Çênên zewacê vanê jêrin in:

- *Berdêli*
- *Bıskbırı*
- *Bıserda rûnıştın*
- *Markırın*
- *Hêwıanin*
- *Zewaca jin û mêrên bı*
- *Keçık revandın*
- *Zewaca keçık û xortê bêkar*

1-Berdêli: keçıka bı hev dıguherının, mala ku bukê jê tının, keçıka xwe didınê. Qelın nayê standın. Her mal cızê keçıkê xwe bıxwe dıkıre. Hemu seromınyên berdêliyê li her du mala dı yek rojê da çêdıbın.

Bûkan dı eynı saetê da jı mal derdıxının û sıyardıkın. Jı ber sedema ku li malekê nıza derket, malê dın jı dibın tesıra wê da dimıne. Berdêli iro hema hema nemaye.

Berdêl etımolojiya xwe jı du peyvên ku dı manayekê da tên şuxulandın, çêbuye;

Ber û dêl. Weki; „Jı dêl mın va vı kari bıke“, *Jı ber mın va vı bari rake*.

(1) *Hecıba boy şune ku kurdên Qırşêrê (Kırşehir) lê dimên ra diwêjin „Axza Çolê“*

a- *Rusım; Nêzıki mana erf û edetan tê gotın û çerçeva xwe hin fere ye.*

b- *Erf û edet; Gora rusımê sinorên (tuxubên) erf û edetan hin tenge.*

Pırani rojên şayıyê (dawat, dilan) tên birê.

c- *Şan û suret; Eserên sınetkari yên ku qımeta xwe giranın bıdestê kesên profesyonel tên çêkırınê. Mına xalıçe, gelt, ber, xanıçêkırın û hwd...*

ç- *Dezge û tore; Bo xebata hundırê malê. Raxıstın, duzan, paqji û bedewiya malê.*

2-Bîskbîrî: Bona ku merivatiya xwe hin xurt û qaim bikin, bo ku keçikê xwe di nav malbatê da (qebile) bîminin hin di zarotiyê da bîskên keçikê dibîrin û mala zaveyê hin zaro (bîçuk) vê bîskê wek nişana zewacê di mala xwe da vedîşêrinin.

Dem a ku herdu zarok ji mezîna bûn, eger keçik û lawîk nexwazin di sa ji dawatê dîkin.

Ji ber ku vê zewacê pîrr problemên xwe hene, ji navçê rabûye û tenê navê xwe maye.

3-Bîserda rûniştin: Bêguman bîserda rûniştin çenê zewacê a herî balkêş e. Keçik û jinên hatîna xapandin terîna lî mala mêrê ku xapandiye, rûdînin. Yekcara ji keçik-lawîk ji hev hez dîkin lê belê mala lêwîk naxwaze keçik here mala lêwîk rûne. Bî terekî dîna ji keçik lî mala bavê bî zaro dîmê, lê belê yan lawîk naxwaze, yan ji dê-bavên lêwîk naxwazin, bîserda rûniştin bê meydanê. Dî vê zewacê da qet seremonî çênabîna.

4-Markîrîna: eger mêrê bukê bîmirê û tiye buke yêna nezewîci (azep) hebîna, bukê bî Tî va dîzewîcinîna. Eger xwe azep tunene, dîdîna tiyêna zewîci. Yekcara bukê 25-30 salî dîdîna tiyêna 13-14 salî. Tîşte mîhim ma buk lî mal bîmine, eger zarokên xwe hene ev yeka hin ji gîring e

5-Hêwîanîna: Eşa tîlyê, derdê hêwî yê. Zewaca hêwîanîna hin ji heye. Eger zarokên xwe nebûna, cara duduya dîzewîcin. Eger keçikên xwe bûna lawîkên xwe nebûna ji cara duduya dîzewîcin.

Dî her du rewşana da ji jin vê wek qedera xwe qebul dîkin û bo hêwîyeke pêra debar bîbe mêrên xwe bî destê xwe dîzewîcinîna. Kurd ji jinên xweyî çuk ra fêrîk dîwêjin. Bona zaroka hêwîya diya wan dîbe damariya wan. Zarok ji diya xwe ra ji, ji damariyê ra ji dîwêjin „dayê“, „etê“, „inê“.

Bona zewqê cara duduya zewîcandîna meriv dîkare bîwêje, tuneye.

Kesen ku jinên birayê xwe yî mîriyî lî xwe markîrîna ji, eger zarokan markîrîna xwe hene, carek dîna dîzewîcin û hêwîyekê tînin.

Zarokên jîna paşîna lî ser jîna pêşîna qeyd dîkin, bona jîna paşîna nîka resmî nekin. Lî zewaca duduya pîrani dawat nabe. Jinên ku tîna sêr hêwîyê, pîrani ji malên fîqare ne yan ji jinên berdayî ne.

6-Zewaca jin û mêrên bî: nişaneke sade dîbe, yekcaran qêlîna dîdîna, dawatê nakîna. Bona jîna bî zêr-bazîna, yekcaran ji tenê kînc-kol tîna kîrîna.

Çend jin eger lî gundekî dîna, mêr ji tevî jîna dîbîna û bê şênayî jîna bî tîna mala mêrê bî.

7-Keçik revandîna: weke berê zêde nebe ji hin heye. Eger rîya zewacê a bî dîlê dê- bava hate gîrtîna keçik û xortên ku dîl dane hev, dîrevîna. Lê belê revê gelek rizîkoyê xwe hene, bona vê keçik revandîna imkana herî paşîna. Ji ber nîzeyên qebile eşîrana, ji ber gîraniya qêlîna jîna dîhatîna revandîna.

Keçik û xortên ku bî dîlê xwe revîyane cîvat lî piştîna wan nasekîna, keçik-lawîkê revîyayî berê xwe bîdîna kîjan malê, derî vekîriye. Ji vê ra ji dîwêjin; „Xwe avêtîna paş piştîna mala felan kesê.“ Kurd vê yekê wek namûs şeref qebul dîkin û yêna ku hatîna xwe avêtîna ber bextê wan mîna ewladekî xwe dîhesîwîna û lê xwedî derdîkevîna.

Eger law sêwî be, daweta wana ji dîkin.

Keçikên revîyayî çend salan narîna mala bavê xwe. Piştîna ku bûna xwedî zaro tîna mala bavê. Le di sa ji qîymeta jinên revîyayî lî cem cîvatê kêma e.

Bê dîl keçîkekê bîrevîna va yeka dîbe bona xwîna rîjandîna, mêr lî hev tîna kuştîna. Pîr kêma ji be jîna bî dîl, bî zorê dane mêr ji yekcaran dîrevîna.

8-Zewaca keçik û xorta

“Jin û mêr, tevr û bêr”

Berê keçik 15-16 saliyê, xort ji 17-18 saliyê dizewicandin. Dî roya me da êdî va ya hin dereng dibe. Jî keçik û xortên nezewici ra azep diwêjin. Keçikên azep xenci tiştên mecburi bî mêran ra deng nakin, le va lî her eşir û gundan ne yeke. Dî nav gund da bî tenê nagerin, lî ber bav û birayên xwe bî dengî bîlind qise nakin. Keçik bî çend lawikan nayêne hezkirin. Eger mêreki sê keçikê xwe bûne, jîna wi jî tîrsa ku hêwî ware ser, navê keçika paşin „Besê“ lêdike. Eger kurdeki heft lawên xwe hebî û qet keçikek xwe nebe bî ber xwe nakeve. (*Îro êdî ew ji tê guherandin*). Keçik-lawikê xwe bî dor jî mezinan ber bî salbîçûkan dizewicinin. Bî taybetî berî keçikên xwe yê mezîn, yê çuk nadî mêr. Lê belê yekcara keçika mezîn zêde lî mal bîmine û keçika çuk jî pîr bedew be bî dîzi şora ya biçuk dîdî û heta ku nesiwê keçika mezîn vedibe vê yekê vedîşêrinin.

Keçik û lawik jî kijan malbatê ne (Qebilê) hin roleke mezîn dilize. Dewletibuyin (Qelawî), bedewî, rîndî û jîrbûna keçikê jî rolek mezîn dilizî. Zû zû keçikên xwe nadî tîrka û jî tîrka nazewicîn. Tenê yê ku gori gundiya „qisûre“ xwe hene û kes keçikên xwe nade yan jî jinên ku hatîne berdayî, didîne gundên Tîrkan. Ew yeka jî pîr istisna ye.

Cuyina xwazginiyê

Berî ku herin xwazginiyê yê diya lêwîk mala keçike xewle dîke. Meriv dikare bêje berî xwazginiya resmî dî navbera jîna da xwazginiya bî dîzî serrast dibe. Jin şorê(gotîne) didîne hev û mêra pêşta hazîr dîkî. Bî hazîriya jînan mêr narî xwazginiyê. Va rizikoyeke mezîn e. Eger keçik dî gund daye, dîbîn. Eger keçik jî gundekî dîn e, nas rolekî mezîn dilizî. Bona ku keçik-lawîk hevûdî bîbinin,

fîrsendekî çêdîkî û pîştra xwazginiyê dîçîn. Keçik û xortên ku hevûdî nedîtîne, bî hevra nazewicîn. Pîrani lî gund jî malbatên xwe dizewicîn.

Bawê lêwîk bî çend ruspiyan va bî hev re dîçîn mala keçikê, pîştî xweş-beşê jî ruspiyan yek meselê vedîkê; *“-Em bona kareki xwêrê hatîne, bî emrê xwedê û qevlê pêxember em keçika te jî lawîki ra dixwazîn.”*

Pîştra bavê lêwîk tevi şorê diwe. Bavi keçikê zû nabêje erê, gavekê şunda yê bêje *„Hun bona keçikekê hatîne mala min, ma biqurbana we be.“* Paşê keçik xwazginiyan ra qehwê tine û destê mîvana paş dîke. Cîmat jî şuna xwe radibe û bî hevra dîbêjin *„Xwedê fedîkirî nede, ma bî xwêr be.“*

Êdî herdu malên keçik û lêwîk dîbîn xîsîme hev. Tenê herdu mal ne, nêzikên herdu malan jî wek xîsîm tîn hesabîdîn. Jî hev ra dîbêjin *„Xîsîmê me“*. Wê hêvarê roja nişanê jî dîbirîn. Nişan du-sê ro şunda dibe.

Nişan

Mala zêve bona bukê nişanê hazîrdîkî. Bona bukê cotîk guhar, gîstîr, şarpe, kînc-kola, bona dê-bavê bukê xelatên çuk û bo qefîla nişanê xwarîna şîrani dîkirîn (Pîskut, loqîm, şekîre kevkev, fîsteq, kakîl-kuncî). Keçik-buk lî oda bukê dilizî, bazdîdî û klama dîstîrên. Bukê dixemîlînin û nişanê pêda dîkî. Şarpeke rengî, pîrani sor an jî hêşîm dîvên serî bukê. Nave vê serîgîrdan e.

Dî edetên kurda da serîgîrdan jî navê nişanê kevîtur e. Keçikê ku dane mêr, êdî nîkare serqot bigere, şarpe tîm lî sêriye. Dî nav hev da dîbêjin; Me serê keçikê gîrdî. Yanê me da mêr. Keçik-buk lî oda bukê tîlîlî dîkîşînin, xasîya bukê jî tere cem bukê tev keçik-bûka gavekê dilize, şa dibe. Şîraniya xwe dixwî û nivê şevê belav dîbîn, dîçîn malên xwe. Oda jîna û mêra jî hev cê ye. Jinên pîr dîkarî tev civata mêran rûnî û sohbet bîkî.

Şerbet

Şerbet nişana mezin e, lı payizê şerbetê vedixwın. Bona vê seremoniyê dıbêjın; *Şerbet vexwarın*. Şerbet rokê dajo, pışti nivro destpêdike nêzıki nivı şevê diqede. Bona şerbetê mala zêve gazi merı û ciranên xwe dıkin ku filan rojê ê şerbetê vexwın. Mala bükê ji eger lı gundekı dıne, ew ji bane merıv û ciranên xwe dıkin. Mivanên şerbetê jı yên nişanê pırtır in. Lı nişanê xenci mala zêve tu kesi dın xelatê nine. Lı şerbetê mivan gıstık pır-hındık oxıntıyê tının. Gelek zêr, pere, kinc-kol dıcvın.

Pışti xwarın û şerbet vexwarınê lı ber mala bükê gelt yan ji çarşefekê radıxının, jıneke dengbılind, têhezıkı û henekwan derdıkeve ser kursiyekê û hemû mivan lı dora vê jımkê dıbin helqê. Jımk destpêdike bı dengeki bılind xelatên ku jı bükê ra hatine bı dıke û datine ser çarşefê yan ji şarpê. Pêşta tıştên ku mala zêve anıne, radıke jor û ra mivana dıde. Weki; Jı bavi zêve deh bazın, bıst zêr, zıncırek zêrını, saetek, cotek guhar, gustırek weqas kinc... û hwd., jı apı zêve du bazmên zêrını..."

Pıranıya xelata tım zêr e, gelek pere û kinc ji tên anın. Malbata bükê ji diyarıya(Xelat) tının. Va seremonıya pırşên dıbe. Dı gundan da herkesı naveki xwe yı bı dızı (Lexep) heye. Vê rojê da jımkı ku delalıyê dıke navê wanê dızı ku diyarıya wan xwand, eşkere dıke.

Dawı hat çıqas tışt gıhıştıye hev, zêr û pera lı wır dıhêjımrın û eşkere dıkin, paşê bükê dıxemılının, dılızın, bazdıdın û klama dıstırên. Lı şerbetê def û zırne nabe.

Çuyına Dergistiyê

Xısım lı eyd û erefetan hevûdın ziyaret dıkin, jı hevra diyarıya dıbin. Lê belê zave nıkare eşkere here mala xenzuri xwe û dergista xwe bıbine. Tenê yekcaran lı dawatan ku fırsend bû dı, quncıkêki da hevûdu dıbinın. Disa ji rêyeke tenge,

romantik heye, jê ra dıbêjın „çuyına dergistiyê“. Dıyên zêve û bükê, yekcaran jı bı arıkariya cıranan, zava dı mala cıraneki da dergistıya xwe dıbine. Dı va hevđıtına kın dergistı du-sê saetan lı cem rûdının û hesreta xwe bı hev tının û şa dıbin. Kesên ku dergistı(Destgırtı) anıne hındê hev tım qontırol dıkin. Zave ku tere dergistıyê jı bo dergista xwe zêr, kinc, tışteki ku bı hev ra bıxwın (Şıranı), dıbe. Bo mala ku lê dımê jı tışteki dıbe.

Qelın û Xelat

Berê pez, hesp-mıhın, herı, çek(Sıleh), zêr û zıv wek qelın dıstandın. Nıha qelın bı pera dıdın, gora dewletıbına malê lêwık tê guhartın. Dı dereca qelın da bedewıya keçıkê, dewleta mala zêve roleke mezım dılıze. Qelın bı alıyeke jı mesela prestıjê ye. Qımeta bükê, statuya mala zêve a dı nav cıvatê da dımêrine. Merıv dıkare bıbêje, qelın jı sedemên xwe yı pırtı kevin êdı derdıkeve û hındık hındık reforme dıbe. Berê bavê keçıkê dıkari nivıyê qelın bo xwe bıhêle, nıha va yeka kêm bûye, qelınê ku dıstının gıstıki bo bükê xerc dıkin, pê cızı bükê dıkırn. Carna dê-bavên keçıkê jı kisên xwe jı xerc dıkin. Yek qelınê keça xwe bıxwe, jı xwe ra xerc ke, pırtı şerm (eyb) e.

Qelın dı nav bera şerbet û dawatê da tê bırin, jı qelın standın/dayınê ra „qelın-bırın“ dıbêjın. Bave zêve bı çend ruspiyan va terın mala xısımı xwe û qelın çıqase wê dıpırse. Bavi keçıkê tım bı hêjmareke bılind dêstpêdike, paşê bona xatırı her ruspiyeki dadıkeve jêr. Pışti ku hevûdın razı kırnın û qelın hate bırin qelın gıst an jı parçek jı wê demê dıdın ê ku mayı jı bêrı dawatê temam dıkin.

Xelat jı nêzıki dawetê tê dayın, bavê zavê dıçe mala xal û apên bükê û xelata wan dıdê. Berê sıleh, hesp, mıhın dıdan, nıha tenê pere dıstının. Le belê xelat pırtı kêm bûye, merıv dıkare bıbêje êdı kes xelatê nastıne.

Dawet

Royê dawetê mala zêve û bûkê tevhev tesbît dîkîn, lî payîzê dawat tê kîrîn. Lî pêncşemê destpêdîkîn û heta yekşemê (Bazar) dajo. Beri dawete dê û bavi bûkê cîzi bûkê dîkîrîn û mal da radîxîn. Der cîranên xwe tîn, cîzê bûkê mêze dîkîn û yek diyariya, wek gelt, betanî, tîşteki ku maleke nû hewceye, tînin tev cîzi bûkê dîkîn.

Eger lî gund wan nêzikana kesek mîriye, terîn mala wan bona destura dawatê jê bîxwazîn. Eger dî rojên dawetê

da kes bîmîre, dawet dîsekîne û nabe. Ji kesê ku dev û zîrnê lê dîxi ra „Gewendê“ dîbêjn. Bona xîzmeta mîvana qehwecîki dîgrên û qehweci lî dawetê destmaleke sor lî stuyê xwe girêdide û wer qehwê lî mîvana belaw dîke. Yek ji bona kelandîna şîva kewaniyek dîanîn, kewanî ji kelandîna xwarîna dawetê mesul e.

Bêraqhîldan

Roja pêncşemê darê bêraqê bî ser xênî va niç dîkîn, bêraq berê tîm caweki sor bû, lî ser dêr sêvek yan ji pîvazek

dinîçiqandin. Pîştî ku bêraq bî darda kîrîn, jinên malê dîkîne tilîlî û deng bî dev û zîrnê dîkeve, gundî xwe lî dengê dawetê digrên û qefîle qefîle ber bî mala dawetê birêdîkevin.

Keçîk û buk dî odekê da dilî zîn, mêr lî derva, ber malê govendê dîkîşîn. Jin jî tevî govendê dîbîn, keçîk buk pîranî bê def-zîrne dilîzîn. Le wana jî bî elbanê (defa çuk a desta) dilîstîn.

Jî listîkê keçîk - bukara qaydê bazdanê dibêjin, destê hev dîgrîn, helqekê tinin meydanê, klama dîstîrên û bazdîdîn. Klamên keçîka gîşt klamê dilan e.

Jinên ku sêra bazdana keçîka dîkîn bî tilîlî kîşandinê tevî şênayîye dîbîn, keçîk destên xwe lî stu yê xwe hev grêdîdîn û bî dengî ra dîstîrên;

*Bazdîn bazdîn dî cî da
Mala apê hecî da
Hûn lî rînda digerin
Rîndî vane dî vîrda.*

Hêvaran, berê berî ku elektrîk hîn tune bû, xencî şewqa hîvê sê-çar lambên lokîz jî vê dîxîstîn. Berî ro dîçe ava lî derva, ber malê govendê destpêdîkîr. Pêştâ mêr

radîbîn, dîbîn rêzekê, tîlyên xwe lî hev badîdîn, mîna hîveke nivçe, herçîk dîçû, rêza govendê dirêj dîbû. Sergovend dî destî xwe yî serbest da destmalekê digrê û nh ûcanê xwe teslime dengê def ûzîrnê dîke. Carcaran jî jî helqa govendê dîqete û bî serî xwe, tenê lî ber rêza govendê dilîze. Kurd jî listîkên bî tenê zêde heznakî. Dî govendê da tîşte hîn mîhim ahenga hemu govendayê. Paşê mêr jîna dewetê govendê dîkîn. Dîbêjin govenda kurda qet cara nagîhîjê kemala xwe. Ku jin gîhîştî govendê wexta klamayê, yek dîstîrê yên lê vedîgerînin, yan jî dîbîn du qora. Qorek dîstîrê, qorî dîn hîn klam xelas nebûye jî devî wana dîrevîne û dîstîrê.

*Keçê kînê lêê lê şekrê şamê waay way.
Nivê şeve lêê lê tîm ber camê waay way.
Bavê te bîst lêê lê nexê xemê waay way.
Mîya qere nexweş bû bê, ez çûm gomê waay way.*

Keçîk-bûk lî ber malê serî govendê dîkîn, dura bî destî hev digrên ber bî govendê xar dîbîn. Ku keçîk-buk jî ketî govendê mêr silêhên xwe tazi dîkîn, yek lî pê yekî, teqereq dînê dîbe. Dengê def û zîrnê, teqîniya çeka tevihev dîbe, govend lî ber malê digere û klamek dîçe, yek tê. Dî govendê da klamên pîr kevn yên hîn

ji dewra koçeriyê da mane ji tèn strandin.
Weki klama Temir Axa, klama Mîşk.

Vi mîşki li me çikîr eman yeman

Çal û embar li me qul kir eman yaman.

Keçik dî guhen hevda bî edep dîkine
piste pist, xortan bihev dinêrinin. Jin seri
govendê dîkşinin

Govenda kurda a qlasik weki mabedê
ye. Kurd wexta ku dîkevîne helqa
govendê mina ku ketîne mala xwedê
şemala ruyên wan, mimîk, gavên ku dî pê
hev giran giran davên şewqa ku ji
kuraniya rihê wan dizê, wana dîguheri û

govendiyê xwe da dîpistine; Va xorti han
ji kijan gundi ye? Ji nişkava dora klamê
tê:

Keçê kinê lêê lê hiva şeva waay way

De tu xaşîkê lêê lê, cotê sêva waay way.

Kinga ku jin gihîştin seri govendê
herkese bibêje; dawet şên bû!

Mêr pîr şa, destmala seri govendê
didine jina, bî xwe jina tînin seri govendê.

Eger dî gund da kesên bî su
(vesî,xeyîdî), nehatine dawetê hene,
govend bî def û zîrnê va tere ber vê malê.
Wengê kesê bî suhati nekare dî malda

dibe zemaneki dîn. Pozî solên xwe weki
dîtîrsin ku canî erdê bişînin, pîr sıvîk lî
erdê dîxînin an jî îşaretekê, sureke kevin
lî sehr xalîyê dînvîsînin.

Govend sıvîk sıvîk lî ba dîbe, notlê
zewiyên gênîm yên bî ber bayi xerbê
ketiyê, direqîsin.

Kînc-kolê keçîk û bûkan yên rengîn
mina ku keskesorê ezmên zefîkirîne,
dîbîrîqîn, şîngîniya gerdanên zêra û
bazîna tê, guliyên reş û zeri dirêj bûne
mina marên nivkaştî lî sehr pîştê lî rastû
çep hêldîbîn. Keçîkek dî guhkê dest-

bîmine, radîbe kîncên xwe yên nû lî xwe
dîke û bî malbata xwe va teví govendê
dîbe tê mala dawetê. Xwarîne lî derva dî
beroşên gir da dîkelînin. Goşt, zad,
kumpîr (Qertol), şorba keşkê û xoşav û
hwd... sıfrê mêran û jînan jî hev cê ye.
Xwarîne lî erdê lî dora sîniyêkê rudînin
û dîxwîn. Ji nanî sêla ra nanê hîşkeva
dîbêjîn û vî nanî dîkîne parî û bîlxurê
(zad,sawar) praidîkîn. Mivanên ku jî
gundên der tèn bî xwe ra pezek, turek
şekîr, qehwe, çay û hwd... tînin.

Reqî-şerawê pîr hindîk vedîxwîn. Ku
yek vexwe û serxweş bibe pê henekên

xwe dîkîn, tinîn dîkîn govendê û pê dîkenîn. Merîveki serxweş bo wan merîveki nû ye.

Gundî mêvanên ku jî gundên din hatine li hev par dîkîn, jî mala dawetê ra pîrani mivan namên. Dî her malekê da kêmani çar-penc qat nivînê sêr yê mivanan heyî, mivan eziz e. Roja dînê ber bî nivro herkes bî mivani xwe va disa tèn mala dawetê, şîva nivro û hêvarê li mala dawetê tê xwarin. Xwarin, bo ku mivan pîr in, zû tê xwarin. Xort pêşta xîzmeta sîrê dîkîn, ku mezin têr xwar jî xwe ra sîfrê datînin. Lî mal eger kesek şîfê bî lez, zû zû bixwe, jê ra dibêjin; xêre te? xwarina dawetê ye?

Şeva Henê

Gorimên bukê bî komek keçîk û buka va dani hêvarê terin mala bûkê, eger mala bukê jî li wi gundî ye, def û zîrne jî saetek duduya da diçe mala bûkê. Berê bona dawetê û şeva henê koçek dianin, koçeka fistanên jîna li xwe dîkîrîn serçavên xwe boye dîkîrîn û zil dîkîrîn destên xwe û dilistî. Dî dor xwe ra çex dtîbîn, mîna goga vîzikê. Şeva henê bûkê tinînavçê odê li sehr sendelekê didin runîştandin, rehêla wê pêda dîkîn(zêran). Tacêki didîne seri û dem bî birguyekê vedîşêrînin. Gorimê bûkê jî xemilandina bûkê berpîrsyar in, aliyekî da jî dî teyşteki da henê dîstîrên û muman vêdîxîn. Paşê li dor bûkê berev dîbîn û dîkîn tilîli û klaman dîstîrên:

KLAMA HENÊ

Xaniye bavi te yi kort e.

Dilop dîke şorte şorte.

Delal megri zavayi xorte

Delal moriya gewr û gîre

Xelkê xerîb xwe ra bire

Delal dîgri iske iske
Paşîla xwe tîji niske

Delal megri zavayi xurte
Sîmêlê xwe boça giske

Sîniya henê dor seri bukê ra dîgerînin, klamên xerîbiyê dîstîrînin. Herdu destên bûkê heta zenda hene dîkîn û girêdîdîn, ku destê bukê henekîrîn, bûk dîgri. Diya xwe jî wê hembêz dîke û bî sehr da dîgri û dîstîrê. Keçîk-buk hemu destên xwe hene dîkîn. Şeva paşîn dê û bavên bukê, bîrayên xwe tèn oda bukê wextekê li hîndê wê dîmên.

Siyarkîrîna Bukê

Sîbê zû çîqas cîzê bukê heye li ber malê weki bazar vebûye,radîxînin. Tîştên malê bî elektrik,mobilye, nivîn, hacetên aşxanê, xalî, gelt, cil, ber û hwd... bona dê-bavê bukê ev yeka gîring e, mîhim e. Qelînê (Qelîng jî dîbêjîn) keçîka xwe bona mala wê nû tê xerc kîrînê. Cîran û heval tèn sehr cîzê raxîstî, herkes tîşte-kîtevê dîke û dîbê je; Ma bî xêr be.

Pîrcaran bona (werîs) dî navbera çatên xaniyan da girêdîdîn û tîştên xemla malê yê ku bukê bî destên xwe çekîrîne li sehr werîsan radîxînin û dirêjîya wan yekcara dîbe 15-20 metroya. Lî hêla dîm jî kîncên bukê lê dîkîn,berê birguyek sor li bukê dîkîrîn,êdî va edeta nemaye, gelînlîx(tîrkiye) lêdîkîn.

Qonvoya berbûya jî gelek texsî û dolmîşan tê meydanê.Jî qefîlên ku dîçîn bukê siyar dîkîn, tinîn ra, berbu dîbêjîn. Def û zîrne, melle(xoce) jî tevi berbûya dîbe. Ku nezîki mala bukê dîbîn, dest bî teqîniya sîlehan dîkîn, jîn tilîliyê dîkîşînin, klaman dîstîrên, didîn çelpîka û bî eşqekê mezin li ber mala bukê peya dîbîn.

Melle li ber cîzê bukê duayan dîxwîne û du ra bî lez û heyecan cîzê bukê li qamyonekê yan jî traqtokekê bardîkîn. Yek cot gore didîne gevenda û melle.

Roja siyarkırma bukê zêde govend nayê kışandin, lı ber malê lı aveyi bukê dıxine (zırava bukê). Buk dı hundır da dıgri, ji va grîne ra dibêjin; iske iska bukê. Mala bavê xwe dıterikine û tere maleke nû, jiyanê nû destpêdike.

Pêšta diya bukê tê, keçika xwe hambêz dıke, dıgri û bernade bı zorê dê û bukê ji hev vedıqetin. Xwesıya bukê tê ji diya bukê ra dıwêje; Ez ji diya xwe me, merqa neke xangê. Paşê bav û birê bukê tén hevudın hambêz dıkın, keçık-buk ji disa dıkın tilili û dıstrên:

*Baranê şorte şorte,
Ber malê bukê kortê.
Bukê tu çıma dıgri,
Zavayî hin xorte.*

Bavê bukê dıkeve ber milê bukê, milê dın ji gorımek bukê dıkeve ber. Hemu berbu lı ber bukê ji mal derdıkevın, pıstra bukê derdıxının. Beri ku buk derkeve der, deri tê gırtın û bexşışek ji xênzur tê standın. Buk seri tım dı berda, lı erdê dınêre û dıgri, mala bavê xwe dıterikine.

Berbu ji malê bukê tıştên bı qımet, yan ji weki qedehek, fıncanek, sını û hwd. Dıdızın û dıbın, dıdın zêve. Zava ji pera dıde wana. Paşê zava tıştê ku hatıyê dızın bı jına va disa dışıne mala xenzuri xwe.

Dı nivî rê da bavê zêve tê bavi bukê ji ber mili bukê tê der, xenzuri bukê dıkeve ber mıla û dıbın lı tıxsiyekê sıyar dıkın. Jınek ji malbata bukê (pırani meta bukê) tevi berbıya dıbe û bı bukê ra dıçe. Diya bukê avê lı pê rodıke, "Ma oxıra xwe xêrê be," Xatırê hev dıxwazın û qonvoya berbıyê bırêdıkeve. Teqereqa çeka, dengê tılılı û klama, şıngınıya çelpıka tevi hev dıbe. Diyabukê dıgı, xasıya bukê dıreqıse.

Qonvoya berbıya dı dor gund ra, dor gornıstanê ra çerx dıbe. Ku cız hat, xort balıva zavê dırevının û dıbın mala ku zave lê ye, dıdınê û zave ji pera dıde wan. Herkes nızane zava lı kujan malê ye. Riya

bukê dıgrên, heta ku bexşışê nestının rê venakın. Ku buk peya bu yek derdıkeve ser xêni û sımiyekê yan ji bêjıngê tıje perê hur, kakıl-kuncı, çerez û şekır dı sehr seri bukê da davêjin, dırêjin. Zarok berev dıkın û şa dıbın. Lawıkeki dıdine hambêza bukê, bo ku buk zarokê lawını bine dınê. Bona ku bıbe kewanıyeke baş (bermalı), êrd dıkıne mıstê, doxekê dıdine dest.

Buk lı qunceki lı pê dısekıne, lı hundır û lı der lıstık dewam dıke. Pıştı nanê nivro mıvan belaw dıbın. Hevarê bırazavê zêve tıne malê, xoce ji tê, zave du rekate nımêji xwe dıke û paşê duayên ku xoce dıxwine, dıcar dıke û lı şa da çend kesan nıka wan dıkın. Buk lı paş deri dısekıne û ew ji va duana dı hundırı xwe da dıcar dıke.

Bırazava û hevalên wı bı kutan henekan lı pıšta zêve dıxının û dıkıne hındê bukê. Buk lı pê, dêmê xwe gırtı, dısekıne. Zava pêsta zêreki bı bukê va dıke paşê serçava vedıke. Pıştı ku şeva zıfafê bo zêve û bukê qedya, zavê sıleha xwe dıteqıne û herkes dıbihıze. Mana vê "Ez mêrım, dergıstıya mıın keçık bû."

Roya dınê meta bukê dıkarê bı dıleki rıhet here mala xwe. Eger sıleh neteqe, yan ji çerşefa bı xwın nedın, du-sê roya dıpên, lı bendê dısekının. Ji vê ra dıwêjin: Lê hati grêdan. Zêve dıbın ocaxa, cem xoca û mella. Eger buk ne keçık be, zava xeberê dıde mala xwe û tavılê dışının mala bavê. Lê belê lı cem kurda merıv pır kêm rasti van yekana tê.

Pıştı dawatê buk çend mehan, berê çend salan lı ber xenzur û tıyên xwe, lı ber bı xasıya xwe bı dengıki bıınd qısenake, napeyıve. Du şeş mehan yan ji salekê tere mala bavi xwe.

Kürtçe Alfabe

Günümüzde Kürtçenin yazılışında üç tur alfabe kullanılmaktadır: Latin, Kiril ve Arap alfabesi. Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinde yaşayan Kürtler, Kiril alfabesini, İran ve Irak Kürtleri Arap alfabesini, Türkiye ve Suriye Kürtleri ise Latin alfabesini kullanmaktalar. Kiril ve Arap alfabelerini kullanan kesimlerde, aydınlar genellikle Latin alfabesini bilir ve Latince yazılmış metinleri anlarlar. Bu nedenden dolayı Kürtçe alfabesinin gelecekte esas olarak Latince olacağı söylenebilir.

Burada kullandığımız alfabe Latince olanıdır. Kürtçe Alfabesinde 31 harf vardır:

a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x y z

Bu harflerden 8'i sesli, diğerleri sessizdir. Sesli harfler şunlardır: **a e ê î o u û**

Harflerin okunuşu

- a** Türkçedeki a gibi okunur
b Türkçedeki b gibi okunur
c Türkçedeki c gibi okunur
ç Bu harfin biri Türkçedeki ç gibi vurgusuz, diğeri vurgulu olmak üzere iki tonu vardır.
Vurgusuzlara örnek: **çênd** (kaç), **keçik** (kız)
Vurgulularda örnek: **çêlek** (inek), **çal**(çukur)
Vurgulu olanında dil ucu damağa **bastırılır**. d türkçedeki d gibi okunur.
- e** Türkçedeki e gibi okunur. Ancak vurgulu bir tonu da ha vardırıki e ile a arası bir ses verir. Eli kelimesinde (Ali'nin Kürtçe söylenişi) olduğu gibi. Ses genizden gelir.
- ê** Bu ses Türkçede yoktur. Ancak yabancı dillerin etkisi ile bazı sözcüklerde rastlanabilir. El (yabancı), ełoğlu, kelimelerindeki e gibi. Dudaklar çok hafif aralıklıdır, ve üst dişler alt dişleri kısmen kapatır.
Örnek: **çe** (iyi), **bêr** (kürek), **kêr** (bıçak)
- f** Türkçedeki f gibi okunur.
g Türkçedeki g gibi okunur.
h Türkçedeki h gibi okunur.
i Türkçedeki i gibi okunur.
î Türkçedeki i gibi okunur.
j Türkçedeki j gibi okunur.
(Aslında bu ses Türkçede yoktur. Türkçeye yabancı dillerden geçen bazı kelimelerde kullanılır)
- k** Bu sesin biri Türkçedeki k, diğeri ise genizden gelen vurgulu biçimi olmak üzere iki tonu vardır.
Örnek: Vurgusuz **ker** (eşek), **kar** (iş) Vurgulu: **ker** (sağır), **kar** (oğlak)
- ı** Türkçedeki ı gibi okunur.
m Türkçedeki m gibi okunur.

- n Türkçedeki n gibi okunur.
- o Türkçedeki o gibi okunur.
- p Bu harfin vurgulu ve vurgusuz olmak üzere iki tonu vardır.
Vurgulu olanında dudaklar kuvvetle bastırılır.

Vurgusuz örnek: **pir** (çok), **şerpeze**(perişan)
Vurgulu örnek: **pani** (topuk), **sıping** (yemlik otu)

- q Bu ses Türkçe alfabede yoktur. Genizden gelen k sesine yakın bir ses verir.
Örnek: **Teqin** (patlama), **beq** (kubağa)
- r Bu sesin biri vurgulu, diğeri vurgusuz olmak üzere- sert ve yumuşak iki biçimi vardır.
Vurgusuz örnek: **Hunar** (nar), **Bêrivan** (isim- süt sağan kız)
Vurgulu örnek: **Pır** (çok), **kırin** (satin almak)

s Türkçedeki s gibi okunur.

ş Türkçedeki ş gibi okunur.

t Bu harfin biri vurgulu, diğeri vurgusuz olmak üzere iki tonu vardır.
Vurgusuz olanı Türkçedeki t sesini verir. Vurgulu olanında dil ucu üst ve alt dişler arasında öne doğru uzatılır ve telaffuz edilirken dil ön dişlere doğru bastırılır.

Vurgusuz örnek: **Sitil** (kazan), **kurt** (kısa), **qot** (başaçık), **pıtık** (bebek)
vurgulu **Tenik** (ince), **tû** (dut), **tahl** (acı)

u Bu ses Türkçe alfabede Yoktur.

Türkçedeki u ile i harflerinin okunuşu arasında bir ses verir.

Örnek: **Gul** (gül), **Quling** (turna), **Gur** (kurt)

û Türkçedeki u gibi okunur.

v Üst dişler alt dudağın üstüne basılarak çıkarılan bir ses.

Almancadaki v harfine yakın bir okunuşu vardır.

Örnek: **Nav** (ad), **evîn**(sevgi), **veşarti**(saklı)

w Türkçedeki v sesini verir.

x Bu harfin de iki tonu vardır. Biri Türkçedeki ğ (yumuşak g sesini verir.)

Diğer ses daha serttir ve türkçede yoktur.

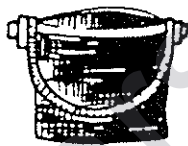
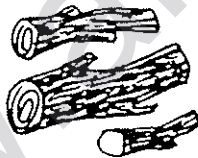

Örnek: yumuşak g gibi okunan: **axa** (büyük toprak sahibi, ağa), **xezal** (geyik).

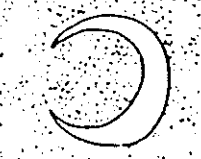

Sert okunan x: **Naxır** (sığır sürüsü), **xort** (delikanlı), **xurt** (güçlü).

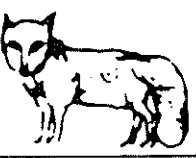

y Türkçedeki y sesini verir.

z Türkçedeki z sesini verir.

Bazı harflerin değişik tonlarının bulunuşu ve bunların özel işaretlerle gösterilmeyişi, başlangıçta okuyucuya güç görünebilir. Ancak okuyucu, Kürtçe metinleri okuyup yazmakta belli bir deney kazandıktan sonra, kelimeleri cümle içindeki yerlerine göre birini diğerinden kolayca ayırabilmektedir.

A	AGİR	
B	BEQ	
C	CER	
Ç	ÇAV	
D	DİK	
E	ELB	
Ê	ÊZİNG	
F	FİND	

G	GUR	
H	HÎV	
i		
î	İSOT	
J	JÛJİ	
K	KER	
L	LÊV	
M	MASİ	

N	NÈRÌ	
O	OLK	
P	PEL	
Q	QELÛN	
R	ROVÌ	
S	SÈV	
Ş	ŞÛR	
T	TAJÌ	

U		
Û		
V	VIZİK	
W	WERİS	
X	XANİ	
Y	YEK	1
Z	ZEBEŞ	
ALFABE		

Tabloya alfabeyên ku Kurd bi kar tînin

Latîni	Kirîlî	Erebî			Latîni	Kirîlî	Erebî
A	А	ا			M	М	م
B	Б	ب			N	Н	ن
C	Ш	ج			O	О	و
Ç	Ч, ч	چ			P	П, П'	پ
D	Д	د			Q	Q	ق
E	Ә	ه			R	Р	ر
-	Ә	ع			S	С	س
Ê	Е	ئ			Ş	Щ	ش
F	Ф	ف			T	Т, Т'	ت
G	Г	گ			U	Ü	و
H	Һ	ه			Û	У	وو
H	Һ	ح			V	В	ف
I	Ь	-			W	W	و
Î	И	ى			X	X	خ
J	Ж	ژ			-	ġ	غ
K	К, К'	ک			Y	Й	ى
L	Л	ل, ل'			Z	З	ز

AŞTÎ

Mem Xalîkan

Nizanim çend sal çûn
Çend demsal vegeîn
Bê xew mam
Tî û birçî
Pir xwîn jî
Tu nehatî

Bihar hat berf heliya
Bendewarim
Li gunda, bajara
Li serê çiya
Aştî
Paş kîjan çiya rûniştî
Di perê kevoka sipî de
Bes e, dakev nav gundiya

Tû gulek gewr î
Bi hêviyê mezin dikim
Tîna dilê diya
Bi te şil bikim

Ger tu werî
Ezê rojê bigirim bînim
Ber balgeha te raxînim
Hivê ji te re bi tac kim
Stêrkan bi gar kim
Ji eşqa dila re
Li hember te rûnim